

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Marko Kovše

**REAKCIJA MIMOIDOČIH NA ULIČNO NASILJE NAD
MLADOSTNIKOM V CELJU**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Marko Kovše

**REAKCIJA MIMOIDOČIH NA ULIČNO NASILJE NAD
MLADOSTNIKOM V CELJU**

Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak
Somentorica: as. dr. Petra Videmšek

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se svoji somentorici dr. Petri Videmšek za vso pomoč pri načrtovanju in izdelavi diplomske naloge. Prav tako bi se rad zahvalil doc. dr. Milku Postraku za vse podane nasvete v povezavi z načrtovanjem in izvedbo eksperimenta. Rad bi se zahvalil tudi Sonji Benčini za lekturo diplomskega dela.

Zahvala gre tudi celotni raziskovalni ekipi: Nuši Novak, Jerneji Kodrič, Veroniki Magerl, Špeli Pišek, Marku Očku in Klemnu Jenškovcu. Še posebej bi se rad zahvalil mladostniku, ki je igral žrtev nasilja, to je moj dobri prijatelj Žan Goršek. Brez vas enostavno ne bi mogel izvesti eksperimenta, zato iskrena hvala!

Rad bi se zahvalil tudi materi in očetu, ki mi že vse življenje stojita ob strani in sta me v času študija podpirala na vse možne načine. Navsezadnje pa bi se rad zahvalil tudi botru Tomažu Goršku, ki je skupaj z mano raziskoval nove poti, ki so vodile do uspeha. Brez vas danes ne bi bil tukaj, kjer sem, zato iskrena hvala.

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in Priimek: Marko Kovše

Naslov naloge: Reakcija mimoidočih na ulično nasilje nad mladostnikom v Celju

Kraj: Zreče

Leto : 2016

Št. strani: 79

Št.slik: 0

Št. grafikonov: 12

Št. virov: 51

Št. tabel: 12

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Somentorica: as. dr. Petra Videmšek

Ključne besede: mladostnik, mladi, ulica, ulično nasilje, ulično delo, (socialni) eksperiment.

Povzetek: S svojim diplomskim delom sem želel raziskati, kakšni so odzivi mimoidočih na ulično nasilje nad mladostnikom. Želel sem ugotoviti, kako se ob zaznavi nasilja ljudje počutijo in kakšna so tista čustva, ki jih bodo preplavila. Da bi ugotovil, kakšna je reakcija mimoidočih in katera čustva doživljajo, sem izvedel eksperiment, v katerem sem preko igranega uličnega nasilja nad mladostnikom s pomočjo prijateljev opazoval dogajanje. Za lažje opazovanje sem sestavil listo, preko katere sem beležil frekvence določene reakcije. Poimenoval sem jo kot »*check* listo«. Dogodke sem tudi snemal, saj so mi bili posnetki v pomoč pri analizi. V okviru eksperimenta sem se osredotočil tako na odzivanje na ulično nasilje kot na razloge za pasivnost mimoidočih. Prav tako me je zanimalo, kako bi isti mimoidoči želeli, da odreagirajo drugi, če bi se sami znašli v vlogi žrtve uličnega nasilja. Zanimalo pa me je tudi občutenje varnosti krajanov Celja ter njihovo zaupanje v delo Policijske postaje Celje in Centra za socialno delo Celje, pri čemer sem ugotovil, da je veliko ljudi precej neopredeljenih in da je zaupanje v delo Centra za socialno delo majhno.

Title: The reaction of passersby to street violence against minors in city Celje (Slovenia).

Key words: adolescent, youth, street, street violence, street work, (social) experiment.

Abstract: With this diploma thesis, I wanted to explore what the reactions of passersby to the street violence against adolescents are. I wanted to ascertain how people feel when they ascertain violence and what those feelings are like. In order to determine what the reaction of passersby are and which emotions they experience, I conducted an experiment in which I acted out street violence against a minor, and with the help of friends observed the situation. To facilitate the observation I made a list, through which I recorded the frequency of a certain reaction. I will name it the "check list". I also filmed the events. The recordings helped with my analysis. Within the experiment I focused on the responses to street violence as well as the reasons for the passivity of passersby. I was also interested to know how the passersby would want other people to react if they found themselves in the role of the victim in a street violence. Another interest of mine was if the citizens of Celje feel safe and what their confidence is in the work of the police station Celje and Social Work Centre Celje. I found that many people are quite undecided, and that the confidentiality in the work of the Social work Centre is rather small.

KAZALO VSEBINE

1	TEORETIČNI UVOD	1
1.1	MLADOSTNIK/MLADOSTNIŠTVO	1
1.1.1	MLADI NA ULICI	2
1.1.2	RAZLIČNE OBLIKE NASILJA MLADIH V SLOVENIJI	5
1.2	ULIČNO NASILJE	7
1.2.1	VRSTE ULIČNEGA NASILJA	9
1.2.2	ULIČNO NASILJE SKOZI DVE RAZLIČNI PERSPEKTIVI	18
1.2.2.1	Ulica skozi perspektivo sistemske teorije	19
1.2.2.2	Ulično nasilje skozi perspektivo okoljske psihologije	20
1.2.3	VLOGA SOCIALNEGA DELA PRI DELU Z ULIČNIM NASILJEM	23
1.2.3.1	Kako delati na ulici?	23
1.2.3.2	Pojav uličnih vzgojiteljev	28
1.2.3.3	Ulično socialno delo kot izvirni delovni projekt pomoči	29
1.2.4	ZAKONODAJA NA PODROČJU ULIČNEGA NASILJA	32
1.3	DRUŽBENI EKSPERIMENT	33
2	PROBLEM	39
2.1	OPREDELITEV PROBLEMA	39
2.1.1	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	40
2.2	METODOLOGIJA	41
2.2.1	VRSTA RAZISKAVE	41
2.2.2	MERSKI INSTRUMENTI ALI VIRI PODATKOV	41
2.2.3	PRIPOMOČKI	42
2.2.3.1	Lista	42
2.2.3.2	Pripomočki za snemanje in oblikovanje videoposnetka	42
2.2.3.3	Načrt pred izvedbo	43
2.2.4	POPULACIJA IN VZOREC	43
2.2.5	ZBIRANJE IN OBDELAVA PODATKOV	44
2.2.6	PRIKAZ ANALIZE REZULTATOV	46
3	REZULTATI	59
4	RAZPRAVA	61

4.1	KRITIKA METODOLOGIJE	63
4.2	VELJAVNOST UGOTOVITEV	64
5	SKLEPI	65
6	PREDLOGI	67
7	PRILOGE	69
7.1	»CHECK LISTA«.....	69
7.2	ANKETNI VPRAŠALNIK.....	70
7.3	OBVESTILO O IZVEDBI EKSPERIMENTA, NAMENJENO (PP) CELJE	72
7.4	PISNO SOGLASJE MENTORJA O OZAVEŠČENOSTI IZVAJANJA SOCIALNEGA EKSPERIMENTA.....	73
7.5	SOGLASJE STARŠEV ZA MALDOSTNIKOVO SODELOVANJE V ULIČNEM EKSPERIMENTU	74
7.6	SKICE NAČRTOV LOKACIJ, KJER JE BILO PREDVIDENO IZVAJANJE EKSPERIMENTA	75
8	LITERATURA.....	76

KAZALO TABEL

Tabela 2.1: Ali ste videli, kaj se je dogajalo?	46
Tabela 2.2: Kako ste se ob tem počutili?	47
Tabela 2.3: Katera čustva ste ob videnem dogodku zaznali?	48
Tabela 2.4: Zakaj mimoidoči ponavadi ne pristopimo v primeru uličnega nasilja in se v te zadeve ne vpletamo?	49
Tabela 2.5: Kako bi želeli, da bi se drugi odzvali, če bi se vi znašli v podobnem položaju?	50
Tabela 2.6: Ali se počutite varne?	51
Tabela 2.7: Ali zaupate v delo Policijske postaje Celje in Centra za socialno delo Celje? ..	52
Tabela 2.8: Ali se vam dozdeva, da bi na prejšnji dve vprašanji odgovorili drugače, če ne bi upoštevali dogodkov, ki so se zgodili pred kratkim?	53
Tabela 2.9: Spolna struktura	54
Tabela 2.10: Starost	55
Tabela 2.11: Zaznavanje uličnega nasilja nad mladostnikom	56
Tabela 2.12: Odziv mimoidočega na ulično nasilje	57

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 2.1: Zaznavanje uličnega nasilja	46
Grafikon 2.2: Počutje ob zaznavi uličnega nasilja	47
Grafikon 2.3: Zaznano čustvo ob videnem nasilju	48
Grafikon 2.4: Razlog ignoriranja uličnega nasilja	50
Grafikon 2.5: Zelena reakcija mimoidočih na ulično nasilje, v katerem sem žrtev jaz.....	51
Grafikon 2.6: Ali imajo prebivalci Celja občutek varnosti?	52
Grafikon 2.7: Zaupanje v delo Policijske postaje Celje in CSD Celje	53
Grafikon 2.8: Na vprašanje 6 in 7 so vplivali dogodki iz bližnje preteklosti	54
Grafikon 2.9: Spolna struktura	55
Grafikon 2.10: Starostna struktura	56
Grafikon 2.11: Zaznava dogajanje	57
Grafikon 2.12: Reakcija mimoidočega na ulično nasilje	58

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 MLADOSTNIK/MLADOSTNIŠTVO

Čas mladosti oziroma mladostništva velja v družbi za obdobje, kjer spoznavamo sami sebe in se iz nepopolno oblikovanega diamanta razvijemo v dokončno izbrušeno podobo, s katero puščamo svoj delež v širši družbi.

Derganc (2004) navaja, da je mladostništvo obdobje, v katerem se izvaja proces dozorevanja iz otroka v odraslega. To poteka preko medsebojnega delovanja med predmetnim in družbenim okoljem. V družini je otrok zaščiten in od nje odvisen, počasi pa prehaja na samostojno odločanje, delovanje in skrb za druge, kar zahteva spremembe v pogledu odnosa do sebe in zunanjega sveta. (Derganc, 2004: 7). Precej podobno obdobje mladosti definira tudi (Bučar-Ručman (2004: 25 po Globočnik, 1996: 31), ki pravi, da je obdobje mladosti obdobje med otroštvom in odraslostjo. Poudarek je na pomembnosti tega prehodnega obdobja od ene faze k drugi fazi življenja, saj je mladost močno usmerjena na veliko sociopsihičnih procesov oblikovanja osebnosti posameznika in vraščanja oziroma vključitve posameznika v družbo. To je obdobje adolescence, v katerem je mladostnik v fazi eksperimentiranja s socialnimi vlogami in v začetku iskanja svojega mesta v družbi. Tudi Dergančeva (2004: 7) označuje obdobje adolescence kot najpomembnejše obdobje, saj gre tukaj za oblikovanje posameznikove identitete. Usmerja se na Eriksona in njegovo teorijo psihosocialnega razvoja, po kateri je prva naloga v obdobju mladostništva, da se čim prej razreši psihosocialna kriza identitete nasproti identitetni zmedenosti (Ibid).

Strinjam se, da mladostnik vstopa v povsem nov svet, z drugimi besedami v svet odraslih, kjer je pomembno, da se hitro prilagodi in se nekje najde. Iz obdobja adolescence vstopa v odrasli svet, ki je za posameznika nekaj povsem novega. Kaj sledi, če pri tem prehodu nekje obtiči?

V zadnjih desetletjih številne raziskave v Evropi potrjujejo, da se med obdobje mladostništva/adolescences in obdobje odraslosti vriva nova faza, novo obdobje (Potočnik, 1998: 6 po Buzzi, 1997: 15). Podaljšanje mladosti in na drugi strani višanje meje odraslosti v leta, ki šele prihajajo, je vodilo do tega, da se je zvišala starost diplomantov in premikanje sklenitve zakonske zveze v poznejša leta. To je obdobje imenovano post-adolescenca ali mladost (Ibid). Gre za novo obdobje, ki se je vrinilo v prehod iz mladosti v odraslost. Lahko bi rekli, da se je s tem delež mladih povečal, oziroma da se je z drugimi besedami obdobje mladih utrdilo. Utrdila so se njihova prepričanja, njihov način življenja

in razmišljanja. Ob tem bi lahko logično razmišljali, da bodo mladi imeli več časa za prilagoditev na poti k odraslosti. Njihova identiteta bi se bolj oblikovala in bolj bi bili pripravljeni na samostojno življenje. Pa je res tako? Če se osredotočim na »tukaj in zdaj«, sem mnenja, da so se stvari nekoliko spremenile. Veliko mladih po končani srednji šoli odide v službo, si ustvarja družino ipd. Zato mislim, da bo to, v preteklosti vrinjeno obdobje, počasi začelo izginjati.

Potočnik (1998: 6–7) razlaga, da ravno s tem razkorakom in raztegnitvijo kultura mladih, ki se je razširila na širša področja življenja, obenem postaja tudi tanjša in manj pričujoča. S tem razkorakom življenje mladostnikov v veliki meri izgublja svoje specifične značilnosti (saj se briše jasna meja), mladi pa s tem izgubljajo precejšen del identitete (saj ne vedo točno, kam spadajo). Mladi so hitro vklopljeni v širšo družbo, kjer tudi preti nevarnost, da se posamezne želje mladostnikov, njihovi projekti razpršijo in se izgubijo. Mladi se zaradi tega znajdejo na »ulici sodobnega življenja«. V veliki meri se lahko pripeti, da ulica postane mladostnikov dom, vse več mladih pa postaja brezdomnih (Potočnik, 1998). Po eni strani jim sicer ulica nudi svoj prostor in svobodo, pa je vendar to lahko njihov varen dom, kraj varnosti?

Potočnik (1998: 7) pravi: *»Prej gre za občutenje prepuščenosti samim sebi, pozabljenosti, morda tudi prevaranosti in izkoriščenosti. Kot takšni pa so lahko lahek plen vseh tistih, ki se hočejo z njimi, z njihovo nemočjo okoristiti.«*

Torej obdobje mladosti ni obdobje, v katerem bi mladostniki lahko samo uživali in se brezskrbno veselili dneva, ki prihaja. Bučar-Ručman (2004: 26 po Meško, 1997: 86) pravi, da je adolescenca obdobje razvoja. Če se osredotočimo na latinski pomen besede (*adolescere* – lat. odraščati, dozorevati), gre za dobo končnega približevanja k odraslosti. V tem obdobju se začnejo največji konflikti v družini, znano pa je tudi, da ravno v tem času mladi lahko stopijo na pot kriminala. Mladostnik se lahko obnaša uporniško in išče lastno identiteto, ki jo najde v svetu, ki je pošten in delaven, ter v samem pozitivnem gledanju na življenje, ali pa se najde v načinih, ki so družbeno bolj odklonilni (Ibid).

1.1.1 MLADI NA ULICI

V času adolescence mladostnik hrepeni po okušanju več svobode in prispevanju večjega deleža pri odločanju. Sam želi poskrbeti zase in se preko pogajanj dogovarjati, kako in kaj. Želi si odnosov, ki bodo urejeni, vzajemni in vsekakor enakopravni. Ko mladostnik začne odraščati, starši njegovo vedenje velikokrat poistovetijo z uporništvom. To, da se

mladostnik postavi zase, vidi jo, kot da se želi popolnoma odcepiti od svoje družine. Mladostniki so že samo zaradi svojega odraščanja stereotipno označeni. Pogostokrat se srečujemo s frazami, ki jih zasledimo med pogovori staršev: »Saj veš, naš Miha je sedaj v tistih letih«, »Joj, kako pa naši Urški *brenči*« in podobno. Odraščanje oziroma biti v puberteti in kasneje na prehodu v odraslost je nekaj povsem normalnega. Zakaj toliko označevati mlade, ki – roko na srce – ne počno nič narobe, samo odraščajo?

Derganc pravi, da mladostnik v času odraščanja v ospredje postavlja osamosvajanje, vendar to ne pomeni, da ne potrebuje starševske ljubezni, saj je še vedno ujet nekje med željo po varnosti in neodvisnosti. Od staršev v dobi adolescence zahteva, da so zreli in zadovoljni zakonski partnerji, ker bodo samo tako najbolje pomagali mladostniku na poti odraščanja. Samo tako bo lahko prišel do rezultata, ki je razvita in izgrajena identiteta (Derganc, 2004: 9).

Gostečnik (1998: 32) na drugi strani razlaga o mladostnikih, ki postanejo delno identificirani s strani svojih staršev, ti otroci pa pogostokrat ostajajo čustveno nepotešeni, niso dovolj empatični, niso se naučili samostojnega življenja, sami pa se počutijo nekako neuresničene. Za njih je značilna krhka identiteta, zato se najbolje znajdejo na ulici, kjer upajo na nekaj boljšega. Upajo, da bodo od sovrstnikov pridobili strukturo, ki jim bo omogočila razvoj svoje osebnosti. Mladostnik, ki se znajde na ulici, se sprva tam počuti dobro, saj mu je ulica ponujena kot prostor, kjer bi lahko sam aktiviral nerazrešene projekcije svojih staršev. Sam si ustvari takšen svet, ki mu bo ustrezal glede na notranja občutja, ki jih je že doživljal v svoji družini. Velikokrat mladostnik aktivira neobvladljiva čustva, ki se odražajo v mladostniškem kriminalu, posluhu pa se tudi drog ali drugih zasvojljivih sredstev, saj mu dajejo občutek mirnosti, brezskrbnosti, moči in samopotrditve.

»V bistvu mladostnik na ulici z drugimi počne to, kar so z njim počeli v njegovi družini, oziroma skuša ponoviti dramo z drugimi mladostniki ali klapami na ulici, kot je bila odigrana z njim v njegovi družini z upanjem, da bo na ulici razrešil konflikte svoje družine, ki pa so postali del njegovega psihičnega življenja« (Gostečnik, 1998: 33).

Torej mladostnik tudi na ulici išče to, česar je bil vajen doma. Ulica mu lahko postane druga družina, saj si na ulici ustvari odnose, podobne tistim, ki jih je bil že vajen. Na ulici se bo spomnil depresivnih čustev staršev in jih bo želel razrešiti z uživanjem alkohola in mamil, zaradi starševskih neobvladljivih agresivnih občutij bo zabredel v mladostniški kriminal ali pa bo enostavno postal žrtev agresije, posilstva, razvratništva, ker bo na ulici

postal prilagodljiva tarča drugih mladostnikov, ki imajo prav tako nerazrešene konflikte (Gostečnik, 1998: 33).

Način, kako bi mladostnike na ulici lahko uvrstili, se razlikuje od posameznika do posameznika. Najprej moramo ločiti začasne in redne obiskovalce ulice. Caliman (1998: 62) mlade, ki se znajdejo na ulici, porazdeli v dveh skupini: prvi lik je lik *rizičnega* mladostnika, za katerega je značilno, da je zelo reven in pri katerem je poleg pomanjkanja pogostost pojavljanja konfliktnih odnosov velika. Ulica temu liku pomeni rešitev za preživetje, zato se ti mladostniki velikokrat poslužujejo različnih strategij in vseh načinov, da bi pridobili potrebna sredstva (staršem je vseeno, kako). Drugi lik pa je lik *tavajočega* in *zapuščenega* mladostnika, ki pa je manj pogost. Ti se ponavadi vključujejo v ulične tolpe, saj jim to predstavlja tisto, česar jim družina ni mogla ponuditi: vzpostavljanje normalnih odnosov, biti del nečesa, sodelovanje v porabniški družbi ... (Caliman 1998). Velikokrat pa vključevanje v razne ulične skupine privede do nasilja – bodisi zaradi vpliva skupine bodisi zaradi lažjega doseganja materialnih sredstev.

Številne oblike nasilja, v katere so vključeni mladi bodisi kot žrtve, izvajalci nasilja bodisi samo kot aktivisti proti nasilju, so močno povezane z različnimi oblikami socialne izključenosti, za kar pa je znano, da je v velikih mestih in krajih bolj očitna. Res je, da lahko urbana okolja posamezniku na eni strani ponudijo zelo dobre možnosti za razvoj njegovih potencialov, a po drugi strani je verjetnost srečanja z nasiljem precej višja, kar vsekakor vpliva na življenje (Titley, 2006: 38).

Menim, da je povezava med urbanim mestom in revnejšim mladostnikom zelo šibka in se do neke mere odraža tudi v vpletenosti v nasilje. Bolj kot je reven, oziroma bolj kot je revna njegova družina, bolj se počuti izoliranega od ostalih. Tukaj bi se strinjal z Dragošem in Leskovšek (2003: 32), ki pravita: »Takšno obliko neenakosti, ki je nedvomno nepravilna, pa je mogoče zelo jasno prepoznati: to je revščina. S tem izrazom označujemo izrazito problematične kombinacije življenjskih težav pri tistih skupinah in posameznikih, ki so dlje časa izpostavljeni različnim vrstam deprivacije na pomembnejših področjih.«

Menim, da je revščina oz. socialni položaj celotne družine in s tem tudi mladostnika še vedno največji vzrok za neenakosti med ljudmi. Za trenutek pustimo mlade ob strani in se vprašajmo, kaj dejansko je ulica. Caliman (1998: 59) poimenuje ulico kot izhodiščno točko. Poudarja, da je sama geografska lega ulice zelo pomembna, ter izpostavlja, da le-ta močno vpliva na njeno stvarnost: v različnih delih sveta bo ulica služila kot prostor, kjer se navezujejo stiki in je v ospredje postavljena zabava, ali pa bo to boj za preživetje, prostor nasilja in izhod iz vsakodnevnega nasilja v krogu družine. Za ulično nasilje je dosti bolj

pomemben simbolični pomen ulice, saj gre pri ulici tako za fizično kot tudi za emocionalno preživetje posameznika, da se nasilje pojavi, pa je samo ena izmed posebnosti takšnega javnega prostora (Caliman, 1998: 59–79).

Po mojem mnenju je ulica res poseben prostor, kjer je migracija ljudi zelo velika. Kar naenkrat se na določenem prostoru znajde ogromno ljudi, vsak s svojo življenjsko zgodbo in vsak s svojim družinskim ozadjem, svojo zgodbo. Velikokrat govorimo o zasebnih prostorih in v te umeščamo predvsem družino in probleme znotraj nje. Dozdeva se mi, da veliko težav mladostnikov, ki se dogajajo na ulici, izvira iz zasebnega prostora (družina, šola). Ulica je vsekakor javen in odprt prostor, kjer veljajo določene norme in nenapisana pravila, ki se jih nekako moramo držati. Pomembno je, kako se na ulici obnašamo, kako smo oblečeni, kako hodimo, in vsekakor, kako vzpostavljamo odnose z drugimi ljudmi. Ko nekdo počne nekaj, kar ni v skladu s pravili ulice, velja, da se obnaša odklonsko. Vselej je v ospredje postavljeno nasilje v družini, za kar mislim, da je tudi najbolj pogosto, menim pa, da je storilcu nasilja precej lažje izvajati nasilje v zasebnem prostoru kot v javnosti, na primer na ulici. V tem primeru je pri svojem dejanju hitro odkrit in je večja pozornost, da nase pritegne veliko pozornosti bodisi mimoidočih bodisi organov pregona.

1.1.2 RAZLIČNE OBLIKE NASILJA MLADIH V SLOVENIJI

Gilbert pravi, da je »[v]sak človek, ki mu manjka ljubezni, /.../ nasilen.« (1998: 165). S tem se ne strinjam. Menim, da je sicer ljubezen nujno potrebna za razvoj posameznikove identitete, ne moremo pa govoriti, da je posameznik zaradi tega nujno nasilen. Razni primanjkljaji se lahko odražajo na več načinov, ne pa samo skozi nasilje. Prav tako se ne strinjam s tem, da nasilja ne bi bilo, če bi bil posameznik ljubljen. Nihče ni vedno nasilen in ne samo zaradi ene stvari, ampak zaradi več stvari skupaj. Nekateri so nasilni, nekateri so depresivni, nekateri delajo samomore, vsak odreagira drugače. Šelih ur. (2000: 142) pravi, da noben človek ni nasilen vedno in kjerkoli. Poudarja, da se nasilje rojeva v interakciji med posameznikom in ljudmi, ki so okoli njega, in tudi okoljem.

Gilbert govori o dveh vrstah nasilja, v katerem mladostnik z ulice svoje nasilje kaže navzven: tako, da uporablja fizično, spolno in druge vrste nasilja. Ali pa mladostnik enostavno svoje težave poglobi z uživanjem raznih substanc in se zapira v nasilje mamil. Na splošno bi lahko rekli, da bolj revni mladostniki svoje nasilje kažejo navzven, na drugi strani pa se bogati zapirajo v notranje nasilje (Gilbert, 1998: 165).

Če se osredotočim na preteklost, je nekje vse do konca druge svetovne vojne veljalo, da je bilo povsem običajno vzgajati otroke s palico in ustrahovanjem. Cilj te vzgoje je bilo discipliniranje, ubogljivost in poslušnost. Otroci so nasilje in zlorabe v svojih družinah trpeli praviloma nezaščiteno in skrito pred zunanjim svetom. Šele čez čas se je s sprejetjem Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah in z uveljavitvijo človekovih pravic odnos do otrok počasi pričel spreminjati na bolje, k bolj nenasilni vzgoji. V osemdesetih letih 20. stoletja so v Sloveniji nastale ene izmed prvih feminističnih aktivističnih skupin za ženske in otroke, ki so še dodatno izboljšale pogled na nenasilno vzgajanje otrok. Počasi se je ljudem vcepljalo v glavo, kako vzgajati. Seveda pa je bilo za to potrebno spremeniti ne le celotnega sistema, ampak celotno kulturo. Otroci so bili vselej prisotni in vsepovsod, kjer so bili v bližini odraslih, so bili zaradi njihove moči potencialno ogroženi (Lešnik Mugnaioni et al. 2014: 93–95).

Zgoraj je lepo vidno, kako se je skozi čas spreminjal pristop staršev do svojih otrok. Če se najprej osredotočimo na začetke, bi lahko vzgojo staršev umestili v avtoritarno vzgojo; povedano drugače, v preteklosti so starši za vzgajanje otrok uporabljali avtoritarni pristop. V ospredje sta bili postavljena disciplina in red. Komunikacija je bila enosmerna, med starši in otroki pa ni bilo nikakršnega dialoga, saj je bila komunikacija enosmerna s strani staršev do otroka. Avtoritaren pristop lahko zaradi lažje interpretacije preimenujemo v ukazovalno nedogovorni pristop (Poštrak, 2004). Čez čas se je situacija pričela spreminjati – vse do danes, ko naj bi bil pristop staršev do otrok demokratični, oziroma dogovorni. Tukaj bi morala komunikacija potekati v smeri razgovora, skupaj se dogovarja in načrtuje. (Poštrak, 2004: 56-57). Ampak je temu res tako?

Mislim, da se je situacija, kar se tiče vzgoje v družini, izboljšala, ampak še vedno ni takšna, kakršna bi morala biti. Še vedno se med in nad mladimi izvaja preveč nasilja, prav tako se mladi prevečkrat vedejo nasilno do drugih. Dejavnikov tveganja, zakaj je mladostnik takšen, je več. Mladostnik lahko stisko, ki jo doživlja doma, prinese s sabo na nogometno tekmo, v šolo, k verouku in ravno to lahko vodi do nasilnega ravnanja. Takšnega neustreznega ravnanja ne smemo takoj soditi, ampak ga je potrebno raziskati, da bomo razumeli, kaj nam mladostnik na ustrezen ali neustrezen način sporoča.

Titeley (1998: 7–9) poudarja, da je nasilje resen problem v življenju mnogih mladostnikov in lahko v veliki meri vpliva na kvaliteto življenja, življenjske možnosti in osebne identitete. Pravi, da je potrebno mladostnike obravnavati kot partnerje, s katerimi se ukvarjamo tukaj in zdaj, in ne gledamo na njih samo kot na snovalce prihodnosti.

Na pomembnost delovanja z uporabnikom tukaj in zdaj opozarja tudi Čačinovič Vogrinčič et al. (2011: 67 po Stern 1998: 2004), ki pravi: »/.../(med)osebni stik oz. odnos se razvija postopno; najprej doživimo *trenutke prisotnosti*, ki se lahko intenzivirajo v trenutke, ko smo osredotočeni na *tu in zdaj*, ti pa se lahko intenzivirajo v *trenutke srečanja*. S tem izrazom Stern poimenuje trenutke najbolj intenzivnega osebnega stika. Trenutki prisotnosti, ki se intenzivirajo v trenutke *tu in zdaj*, so prvi pogoj, da lahko pride do trenutkov srečanja.«

V nasprotju z Gilbertom (1998) pa Bučar-Ručman (2004) govori o različnih oblikah nasilja mladih. Poimenuje jih:

- Ulično nasilje. Pod to kategorijo spadajo dogodki, ki so se zgodili na ulicah, v lokalih in v bližini le-teh. Sem spadajo tudi ropi, izsiljevanje, posilstva, umori itd.
- Nasilje na športnih prireditvah. Sem spada nasilje, ki se velikokrat zgodi, ko se zbere množica navijačev in se vedejo nasilno do navijačev nasprotne ekipe.
- Nasilje v šolah. Sem spadajo različne oblike nadlegovanja, ustrahovanja, mučenja, pretepanja v šoli in okolici. Gre za dejanja učencev, ki so močnejši, nad žrtvami, ki so fizično šibkejše.
- Nasilje nad člani družine (otroci, starši) oziroma nad partnerjem.
- Druge oblike nasilja. Sem spada nasilje v zaporih, nasilje in prostitucija, policijsko nasilje itd.

(Bučar-Ručman, 2004: 58).

Vseh oblik nasilja ne bom opisoval podrobno, ampak se bom usmeril v ulično nasilje, ki je tudi bistvo moje diplomske naloge.

1.2 ULIČNO NASILJE

Če se najprej osredotočim samo na nasilje, bi ga lahko definirali kot grob napad na drugo osebo ali več oseb z namenom poškodovanja ali samega prizadejanja fizične škode tem napadenim osebam (Žužul, 1989: 46).

Selič (2004 po Jeraj, 2010) pravi, da je nasilje dejanje, ki se izvršuje nad nemočno osebo.

Če pogledamo v SSKJ, pod terminom nasilje najdemo definicijo, ki pravi, da je to dejaven odnos do nekoga, za katerega je značilno, da se v njem uporablja sila oziroma pritisk (Bajec, 1994: 624).

Znano je tudi, da nekateri avtorji pojmu nasilja približujejo pojem agresivnost, ki je definirana kot obnašanje, rezultat katerega je osebno poškodovanje in fizično uničevanje (Bandura, po Žužul, 1989: 48). Ule (2004) pravi, da pri agresiji ne govorimo samo o fizičnem nasilju, saj so ljudje lahko agresivni, ne da bi bili fizično nasilni. Nekoga lahko z zmerjanjem (»debeluh«, »bebec«) bolj prizadenemo kot na primer z zaušnico. Pri tem je ranjena samopodoba, ki se pozdravi dosti težje, kot se pozdravi fizična poškodba, čeprav tudi fizično nasilje prizadene človekovo dostojanstvo. Večina izvedenih agresivnih dejanj se zgodi pod vplivom čustev, vendar pa niso nujna sestavina agresivnega vedenja (2004: 255).

Društvo za nenasilno komunikacijo nasilje opredeljuje kot kršenje človekovih osebnih mej in njegovih pravic. Pravijo, da gre v primeru nasilja za način, s katerim sam povzročitelj skuša v medsebojnem odnosu zagotoviti moč in nadzor nad žrtvijo. Gre za zlorabo moči, ki jo oseba z več moči izvaja nad osebo z manj moči. Nasilno vedenje se ponavlja ponavlja ter je namerno in premišljeno. Nasilja ne moremo enačiti s konfliktom. (DNK povezava bo v literaturi).

Ulica pa je po drugi strani prostor, kamor lahko zahajajo vsi.

Služi kot kraj, kjer se razvijajo različne kulture, v ospredje pa je pri sami ulični kulturi postavljena solidarnost, ki priča o tem, da so vsi za enega in eden za vse. Če ima nekdo težave, mu skupina pomaga in podobno.

Bučar-Ručman (2004: 59) pri uličnem nasilju poudarja, da gre za tista nasilna dejanja, ki so se v večini primerov zgodila na ulicah, v javnih prostorih (barih, parkiriščih, poštah, trgovinah ...). S pomočjo analiz različnih virov, pogovorov z varnostniki, pogovorov z mladostniki, z analizo poročil policijske postaje Ljubljana-Center in pa s pomočjo lastnega zaznavanja uličnega nasilja, Bučar-Ručman oblikuje naslednje skupine uličnega nasilja:

- nasilje posameznikov ali skupine, ki se izvaja zaradi dokazovanja moči;
- ropi in izsiljevanja;
- spolno nasilje;
- nasilje zaradi nestrpnosti;
- nasilje med in znotraj posameznih skupin mladih.

Njegovo razvrščanje in sama teorija o uličnem nasilju se mi zdi zelo ustrezna, bom pa pri svojem razvrščanju dodal še nekatere oblike nasilja, za katere mislim, da se jih ne sme pozabiti, ko se govori o uličnem nasilju.

1.2.1 VRSTE ULIČNEGA NASILJA

V nadaljevanju bom predstavil in opisal 9 možnih pojavnih oblik uličnega nasilja in sicer: fizično nasilje, psihično nasilje, verbalno nasilje, ulično nasilje, ki se izvaja zaradi dokazovanja moči, ulično nasilje, ki se izvaja zaradi nestrpnosti, ulično nasilje, ki temelji na ropu in izsiljevanju, spolno nasilje, huliganstvo in vandalizem.

FIZIČNO NASILJE

Fizično nasilje je oblika nasilja, ki sega vse od klofut do brc, udarjanja z glavo ob tla, pretepanje z raznimi predmeti, metanja predmetov v osebo, napadov z nožem, lasanja, davljenja do umora. Kot posledica fizičnega nasilja so značilne poškodbe, ki so odvisne od načina, ki ga povzročitelj nasilja za izvajanje uporabi (Plaz, 2014: 75). Podobno fizično nasilje definira tudi Munc (2010: 318), ki pravi: »Fizično nasilje ocenjujemo takrat, kadar nekdo fizično moč uporablja nad drugim v takšni meri, da mu zadaja nesorazmerno bolečino, ga poškoduje in ponižuje.« Pri analiziranju fizičnega nasilja moramo pozornost polagati na pogostost, intenzivnost, udarjene telesne dele in pa pridobljene poškodbe (Munc, 2010: 318-319).

»Fizično nasilje je vsaka uporaba fizične sile ali resna grožnja z uporabo sile. Usmerjeno je na človekovo telo ali njegovo življenje. Fizične bolečine in posledice, ki jih nasilnež tako povzroča, vedno spremljajo tudi psihične posledice pri žrtvah« (Kuhar, 1999: 10).

Nasilje se v večini primerov dogaja vse pogostejše in v vedno hujših oblikah. Temu pravimo tendenca naraščanja in tukaj je potrebno poudariti, da gre pri tem za proces, ki se ne zgodi kar tako, ampak traja dlje časa in se stopnjuje (Plaz, 2014: 76).

Fizično nasilje pa se v veliki meri prepleta tudi s psihičnim nasiljem, kar lepo ubesedi Plazova (2014: 75): »Vsako fizično nasilje je hkrati tudi psihično, meja med njima pa je tam, kjer se besednemu nasilju pridruži udarec.«

PSIHIČNO NASILJE

Ob prepletenosti psihičnega nasilja z fizičnim, spolnim in ekonomskim velja poudariti, da gre za najbolj razširjeno obliko nasilja (Plaz, 2014: 74). S tem, da gre za eno izmed najbolj razširjenih oblik nasilja, se strinja tudi Munc (2010: 345), ki še dodaja, da se takšna oblika nasilja lahko pojavlja v tako nizki intenzivnosti, da jo komaj zaznamo, sam pa je prepričan, da smo že prav vsi bili žrtve psihičnega nasilja.

Da izvajamo psihično nasilje, ni nujno, da sploh spregovorimo. Psihično nasilni smo lahko z besedami, lahko pa tudi z vedenjem ali pa s tišino, ki velja za najmočnejše orožje psihičnega nasilja (Plaz, 2014: 74).

Po besedah Munca (2010: 346) psihično nasilje ne more nastopiti »/.../ po naključnem srečanju dveh ali več oseb, je običajno patološko nadaljevanje močnega medosebnega odnosa/.../«.

Tudi za ulico bi lahko dejali, da ima elemente konstantnosti in medsebojnega odnosa, saj lahko omogoča izvajanje psihičnega nasilja. V primeru, da gre za žrtev, ki jo storilec pozna, se nasilje izvaja vedno na istem mestu ali ob istem času. Temu lahko rečemo tudi čustveno izseljevanje, razvrednotenje, izolacija žrtve od drugih posameznikov. Posledično pa to tudi pomeni, da se prostor izvajanja psihičnega nasilja lahko spremeni in se iz zasebnega prostora prestavi na javni prostor: prostor ulice (Kovačič, 2013: 13–14).

VERBALNO NASILJE

Tako kot fizično je tudi verbalno nasilje po mojem mnenju oblika uličnega nasilja. Munc (2010: 233–235) pravi, da verbalno nasilje velja za eno izmed najbolj spregledanih oblik nasilja. Na ulici se verbalno nasilje lahko pojavi v različnih oblikah in sicer: z *vzdevki, kričanjem, žaljivkami, posmehovanju, grožnjami in nadlegovanju*. Dejstvo pa je seveda tudi, da se te kategorije oziroma različne skupine verbalnega nasilja med sabo prekrivajo oziroma kombinirajo. Pri žrtvi se zaradi izvajanja nenehnega verbalnega nasilja lahko pojavijo občutki tesnobe in neprijetnega občutka, čustvo, ki v teh primerih pri žrtvi prevladuje, pa je strah.

Munc (Ibid) pravi, da *pasivna agresivnost* velja za eno izmed glavnih psiholoških lastnosti, ki se kaže skozi verbalno nasilje. Glavne značilnosti pasivnoagresivnega delovanja pa so: *dvoumnost, pozabljivost/ignoriranje, pripisovanje krivde, pomanjkanje izrazov jeze, postavljanje ovir in obotavljanje*.

ULIČNO NASILJE, KI SE IZVAJA ZARADI DOKAZOVANJA MOČI

V tem primeru gre za ulično nasilje, ki ga lahko izvaja posameznik ali skupina posameznikov. Tukaj so upoštevana vsa tista nasilna dejanja, ki jih storijo mladi zgolj zaradi tega, da dokazujejo svojo moč. Pod to obliko nasilja štejemo nasilje pred lokali, diskotekami, na ulici, na veselicah, v nekaterih primerih pa zajemajo celo mučenje in umor (Bučar-Ručman, 2004: 61–62).

Polič (2002) obliko vedenja, v katerem storilec čuti, da mu nek del ozemlja pripada (lahko gre za del ulice, del parkirišča, prostor pred šolo ipd.), poimenuje ozemeljsko vedenje. V primeru, ko nekdo drug stopi na ta teritorij, se storilec počuti ogroženega, saj je oseba z vstopom na njegovo področje močno vplivala na njegovo avtoriteto in po njegovem mnenju vdrla v njegov osebni prostor. Naj poudarim, da gre tukaj za nenapisana pravila, ki si jih je storilec sam prilastil, dodal sam sebi moč, da je avtoriteta tega območja; žrtev, ki vstopa na ta teritorij, pa seveda teh pravil ne pozna. Ni seveda vedno tako, saj menim, da se na določenih mestih močno opazi, če si zaželen ali nisi, oziroma je moč čutiti, če si ta prostor nekdo lasti ali ne. Večkrat je pomembno, da se osredotočamo na neverbalno komunikacijo, ki nam lahko v veliko primerih močno pomaga. Pomembnosti neverbalne komunikacije se zaveda tudi Bučar-Ručman (2004), ki pravi, da je že samo grd pogled dovolj, da izzove fizično nasilje. Daljše izvajanje fizičnega nasilja in nasilja, ki se izvaja zaradi dokazovanja moči, pa lahko podkrepi tudi skupina ljudi, prijateljev, znancev, ki jim tisti trenutek izvajalec nasilja pripada.

Kovačič (2013: 14–15) poudarja, da nasilje, ki se izvaja zaradi dokazovanja moči, vsebuje veliko komponent verbalnega nasilja. Bučar-Ručman (Pivk, 2005: po Bučar-Ručman, 2004) pravi, da se to lahko pojavi recimo v prometu, v katerem sodelujejo mladi: žuganje s prsti, grdimi pogledi, izstop iz avtomobila in podobno. Kot je bilo moč videti, so mladi na precejšnjih področjih vključeni v razne oblike nasilja. Se pa lahko dotaknem še enega prostora, ki je za izvajanje uličnega nasilja nad mladimi zelo pogost in ga do sedaj še nisem omenil. To je prostor v okolici šole (Munc, 2010:396-397). Tukaj Munc (Ibid) izpostavlja predvsem generacijsko nasilje oziroma medvrstniško nasilje. Sam se bolj opredeli na generacijsko nasilje, saj se ne bi rad omejil samo na medvrstniško nasilje in bi ostal omejen predvsem na mlajšo generacijo, zato raje govori o generacijskem nasilju, saj imamo, kot pravi, probleme z nasiljem tudi v drugih starostnih skupinah.

Če se vrnem na prostor v okolici šole, bi predvsem rad poudaril, da tudi ta prostor spada pod ulico in da je tudi to del uličnega nasilja. Tukaj je moč prepoznati skupino mladih, ki zaradi dokazovanja svoje moči nad šibkejšim posameznikom izvajajo nasilje, da bi pridobili na moči: »/.../skupina mladostnikov nadleguje enega vrstnika, večja in močnejša skupina manjšo ter šibkejšo ali en posameznik drugega.« (Munc, 2010: 397). In potem se lahko vprašamo, kje tiči vzrok izvajanja nasilja med skupinami mladih za dokazovanje svoje moči? Munc (2010: 395–397) odgovor najde v družini in pravi, da se v njej naučijo, da so žrtve šibke, in da s tem, ko nad njimi izvajajo nasilje, pridobijo potrditev, da niso šibki. Precej podobno družino kot vzrok za mladostnikovo obnašanje in težave omenja

Bajzek (1998: 41), ki pravi, da je krivec za pojav težav pri uporabniku uporabnik sam, le redki pa se sprašujejo, kaj je z okoljem, v katerem uporabnik živi. Precej podobno je tudi v družini, ki recimo po dolgem času odkrije, da se eden izmed otrok drogira. Navadno je v ospredje postavljen kot krivec in je zaznamovan. Na drugi strani pa njegova družina potrebuje veliko časa, da pride do spoznanja, da je mogoče sama kaj naredila narobe. Družina potrebuje veliko časa, da se začne spraševati, kaj je narobe z njimi, kaj je bilo tisto, zaradi česar so ti pojavi nastali.

ULIČNO NASILJE, KI SE IZVAJA ZARADI NESTRPNOSTI

Pivk (2005: 72) imenuje nestrpnost kot stanje nezmožnosti sprejemanja drugačnosti, opazi pa se lahko tudi pri izvajanju nasilja na ulici.

V Sloveniji je moč opaziti primere nasilja nad tistimi ljudmi, ki imajo drugačno barvo polti, so drugače spolno usmerjeni, imajo drugačno veroizpoved itd. (Bučar-Ručman, 2004: 74). Rommelspacher in Zaviršek (1997: 69) pravita, da so ponavadi žrtve tiste osebe, ki so s strani dominantne skupine označene kot drugačne. To so tisti, ki odstopajo od nekih družbenih norm dominantne skupine. Ravno ta skupina ima moč, da določa »kriterije normalnosti« in diskriminira tiste, ki od teh kriterijev odstopajo. Ravno zaradi tega, ker so oni v stanju postavljanja kriterijev, imajo moč, da izvajajo nasilje nad ostalimi. To so predsodki in stereotipi o določenih skupinah, ki se kažejo skozi ulično nasilje. Munc (2010: 410–411) pravi, da ravno te manjšine, ki ne ustrezajo kriterijem dominantne skupine, zavzemajo položaj nekoga, »ki ne more vplivati« in prav tako nima moči, da bi se branil. Kdo so žrtve tega uličnega nasilja, je seveda odvisno od vsake družbe, skupine posebej, saj se njihovi koncepti normalnosti razlikujejo (Rommelspacher, Zaviršek: 1997). Pri nas Munc (2010: 410–411) izpostavlja duševno prizadete, telesno hendikepirane, duševne bolnike, homoseksualce, Rome, starejše osebe ipd.

Zelo znana skupina, ki se je tovrstne oblike nasilja posluževala pri nas, so t. i. *skini*. Ti ljudje so se imeli za »prave« Slovence, ki so zaničevali vse, kar je neslovenskega. Delovali so zaščitniško, saj so želeli zaščititi slovenski narod in so posledično iskali vsakogar, ki je bil videti Neslovenec. V večini so se zbirali na določenih prostorih, kjer so kovali akcije za prihodnost. Poskrbeli so že za kar nekaj incidentov, naj omenim samo enega, ko so močno pretepli tri Afričane (Bučar-Ručman, 2004: 75).

Se pa v Sloveniji poleg *skinov*, ki so trenutno v upadu, pojavlja nestrpnost do tistih, ki so drugače spolno usmerjeni. Opravljena je bila raziskava med homoseksualci v Sloveniji in

kar 49,4 % jih je že bilo žrtev verbalnega ali fizičnega nasilja. Večkrat so nasilje občutile ženske, stare nad 25 let (Bučar-Ručman, 2004: 77 po Greif et al., 2001: 3).

ULIČNO NASILJE S POUČARKOM NA ROPU IN IZSILJEVANJU

Ropi so prav tako ena izmed oblik uličnega nasilja in predstavljajo vse večji problem v Sloveniji. Osebe, ki izvajajo tatvino, postajajo vse bolj nasilne in pri svojem delu posegajo tako po orožjih kot tudi drugih nevarnih predmetih. Izvajalci si za cilj ropanja največkrat izbirajo pošte, trgovine, bencinske črpalke in druge finančne ustanove. Izvajalci so v večini primerih mlajše osebe, največkrat odvisniki od prepovedanih drog. V preteklosti so rope izvajali posamezniki, sedaj pa se vse pogosteje izvajajo v večjih skupinah. Žrtve ropov so vsi ljudje, ki so v času ropa na tistem mestu (uslužbenci, stranke, mimoidoči, pa tudi policisti, ki se tisti trenutek nahajajo tam) (Kovačič, 2013: 18).

Meško (1997) navaja, da so osebe, ki izvajajo rop, sprva pričele z vandalizmom, z manjšimi tatvinami, se ukvarjale s prodajo drog, nazadnje pa so se ustavile pri bančnih ropih. Primarno jim je takšno početje pomenilo neke vrste zabavo, veliko jih je to počelo iz gole objestnosti. Lahko bi rekli, da je bilo v tistem trenutku vzbujenje pomembnejše kot denar. Strokovnjaki pa so sčasoma ugotovili, da je prvi izveden rop najtežji in da je vsakega naslednjega lažje izvesti. Kriminallec si čez čas izbere svoj stil delovanja in verjetno tudi stalne žrtve (Meško, 1997: 38).

Poleg navedenih primerov ropanja na ulicah je potrebno omeniti tudi rope ljudi na njihovem domu. Pri teh ropih gre ponavadi za nasilneže, ki so oboroženi in žrtev dobro poznajo, jo opazujejo in o njej vedo veliko stvari. Ali pa so po drugi strani dobro obveščeni o žrtvi in vedo, da bodo z ropom pridobili določeno materialno korist. Znano je, da se takšne oblike ropov lahko končajo tudi z umorom žrtve (Bučar-Ručman, 2004: 67).

Pivk (2005: 71-72) navaja, da se predvsem v urbanih naseljih poleg ropov pojavlja tudi izsiljevanje. Storilec si v teh primerih ponavadi izbere žrtev, ki je od njega dosti šibkejša (žensko, otroka, starostnika, hendikepiranega), in mu ni osebno znana. Storilec žrtev nekaj časa zasleduje in opazuje, kje se zadržuje, s kom se družijo. Opazuje lahko sam ali pa s pomočjo sotorilca. Velikokrat je žrtev otrok, saj se težje ubrani in ima pri sebi vedno denar ali pa drugo vredno lastnino (npr. telefon, predvajalnik glasbe, nakit, tablični računalnik ipd.).

SPOLNO NASILJE NA ULICI

Spolnost velja za najbolj intimno področje človekovega bivanja in delovanja, glede nje pa smo ljudje zelo občutljivi in ranljivi (Munc 2010: 367).

S tem, kar o spolnosti pravi Munc, bi se strinjal v celoti, saj smo ljudje (še posebej Slovenci) na tem področju zelo zaprti vase in se o teh stvareh ne pogovarjamo veliko. Kolikor se spomnim iz svojih najstniških let, sta besedi spolnost in spolni odnos bili res redko uporabljeni tako v šoli in doma kot tudi na ulici. Dozdeva se mi, da se je v času mojega odrasčanja to spremenilo in da sama spolnost, spolni odnos, spolno nasilje niso več takšen tabu, kar je zelo dobro. Ljudje moramo biti ozaveščeni in se o teh temah pogovarjati s svojimi bližnjimi. Tukaj opažam, da smo Slovenci postali bolj odprti, ampak še vedno mislim, da ne dovolj.

Da smo ljudje za te teme predvsem zaprti, priča tudi dejstvo, da žrtve, ko se zgodi imenovana oblika nasilja, to enostavno spregledajo in kaznivega dejanja ne prijavijo, ker jih je sram, nočejo podoživljati posilstva, so prestrašene (Bučar-Ručman, 2004: 71). Ali pa enostavno nimajo nikogar za pogovor, oziroma nimajo nikogar, s katerim bi se o tej temi lahko pogovarjale, saj smo ljudje za te teme še vedno preveč introvertirani.

Društvo za nenasilno komunikacijo kot sopomenko za spolno nasilje uporablja tudi spolna zloraba. To je vsakršno vedenje, ki ga žrtev sama doživlja kot zlorabo in ga doživlja kot vdor v njeno integriteto ter se počuti omejeno glede pravice odločanja o lastnem telesu. O spolnem nasilju govorimo takrat, ko žrtev po svoji presoji in občutku označi dejanje storilca kot dejanje spolne zlorabe. Zelo pomembno je, da spolnega nasilja ne povezujemo vedno s fizično prisilo in da se ne osredotočimo preveč na to, da žrtev ni izrazila nestrinjanja, kar pa po drugi strani tudi ne pomeni, da je privolila. Večkrat se zgodi, da so žrtve v samem trenutku napada povsem mirne in se ne upirajo, saj je za njih lahko to bolj varno, ne pomeni pa, da se s tem strinjajo (DNK povezava bo v literaturi).

Precej podobno definicijo spolnega nasilja opredeljuje Kuhar (1999: 18), ki pravi, da gre pri tej obliki nasilja za poseg v posameznikovo integriteto in da o spolnem nasilju govorimo vsakič, ko se eden izmed partnerjev s tem ne strinja.

Se pa Munc (2014: 368) pri tej temi predvsem osredotoča na to, da je spolno nasilje oblika nasilja, pri katerem ni nujno, da ga storilec izvaja zaradi zadovoljitve svoje spolne potrebe. Pravi, da gre v večini primerov za občutek moči, kar bi lahko povezali tudi z nasiljem, ki se pojavlja zaradi dokazovanja moči. Spolna zadovoljitev naj bi v tem primeru bila šele na drugem mestu. Spet drugi pa menijo (Kuhar et al., 1999: 25), da gre pri spolni zlorabi tudi

za iskanje neke potrditve in občudovanja in da ne gre vedno za uporabo sile, ampak za metodo zavajanja.

Ko govorimo o tej temi, se je potrebno zavedati, da za razliko od prejšnjih naštetih oblik nasilja ta oblika ne sodi med tiste, kjer so storilci praviloma mlajše osebe. Seveda se najdejo tudi mlajši, ampak praviloma to obliko nasilja največkrat izvajajo moški starejši od 30 let (Bučar-Ručman, 2004: 71).

Bučar-Ručman (2004) po Globočnik (2001) oblikuje 4 vrste odnosov med žrtvijo in storilcem in pravi, da prvič: pred izvedbo kaznivega dejanja med žrtvijo in storilcem ni bilo odnosa, drugič: da je žrtev storilca poznala neposredno in o njem vedela samo par stvari, tretjič: da sta bila s storilcem ali kolega ali soseda in četrtič: socialni stik med njima je bil pogost, saj sta bili prijatelja, sorodnika, zakonca ipd. (Bučar-Ručman, 2004: 71; po Globočnik, 2001: 227).

Da nasilje sploh lahko uvrstimo v kategorijo spolnega nasilja oziroma spolnega napada, pa morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji (Munc, 2010: 369-370):

- Storilca je v napad vodila *spolna motivacija* (tudi če do spolne zadovoljitve ne pride),
- Storilec je v napadu uporabljal *metodo prisile*, s čemer je žrtev podredil,
- Žrtev je bila v odnosu *neprostovoljno/podrejeno*, ni šlo za sporazumno spolno dejanje,
- Storilec ima lahko dober socialni stik z žrtvijo ali pa ga sploh nima. Glede na socialno bližino je storilec lahko nekdo iz družine, prijatelj, znanec staršev, storilec z avtoriteto (učitelj/-ica, trener/-ka) ali pa je neznan.

Munc (2010: 371) razdeli spolno nasilje na osnovne skupine dejanj ki so: posilstvo mladoletne osebe, spolna zloraba mladoletne ali slabotne osebe, spolno nasilje/nadlegovanje (pod to spada uporaba fizičnega in verbalnega nasilja), razkazovanje in uporaba pornografije.

Ugotovili smo, da je spolno nasilje ena izmed hujših oblik nasilja, saj posega v integriteto posameznika. Da so posledice na žrtvi hude, pa nam lahko postane jasno, saj z spolnim nasiljem posežemo v intimo žrtve.

Še posebej pomembno je poudariti spolno nasilje nad otroki, ki njegovega pomena ne razumejo. Otrok ne razume pomena spolnih dejanj povzročitelja in spolne zlorabe ali nasilja ne bo občutil, zato se storilcu praviloma ne upira (Plaz, 2014: 99). Kar pa seveda ne pomeni, da spolno nasilje na otrocih ne bo pustilo posledic, zgolj ker dejanja storilca ne

znajo interpretirati. Otroci, ki so izkusili nasilje, so obremenjeni s čustvi manjvrednosti, slabo samopodobo, se ne počutijo varne in niso sproščeni pri navezovanju stikov in odnosov. Prav tako so ujeti v občutenju do storilca nasilja, saj čutijo mešanico ljubezni, strahu, jeze, sovraštva ipd. (Lešnik Mugnaioni, 2014: 101–102).

HULIGANSTVO

Pri pojavu huliganstva kot oblike uličnega nasilja moramo govoriti o posebnosti, saj huliganstvo kot takšno dobi veljavo oziroma doseže svoj učinek šele pri večjih skupinah ljudi. V te skupine se združujejo ljudje, ki mislijo podobno in imajo željo po dosegu skupnega cilja. Znano je, da se pri tem pojavu individualnost postavlja v ozadje, sama odgovornost pa se porazdeli med vse udeležene, saj s svojimi dejanju udeleženci spodbujajo drug drugega (Munc, 2010: 415). O pojavu množičnega nasilja veliko govori tudi Uletova (2004: 272), ki poudarja, da je množično nasilje eden izmed najbolj strahovitih negativnih pojavov, ki se je kdajkoli zgodilo. Ule (Ibid) razlaga, da so za pojav takšne oblike nasilja krivi tako posamezniki, ki jih ženejo psihološke potrebe in so neposredni izvajalci, ter tudi osebe, ki ob vsem tem samo stojijo ob strani ali pa se delajo, kot da ne vedo, kaj se dogaja. Nasilje takšne oblike brez tihe podpore teh ljudi ni možno.

Se pa tudi sam spominjam, ko sem kar nekajkrat obiskal večjo nogometno tekmo, na primer derbi Olimpija-Ljubljana proti Maribor, ali pa Hajduk proti Partizanu ... Reči moram, da je bilo ne glede na to, kje sem bil, moč opaziti vodje določenih navijaških skupin. Ne pravim, da moramo govoriti o huliganstvu in vandalizmu, ko govorimo o navijaških skupinah, je pa to vsekakor dobra iztočnica za pojav le-tega, saj se navijanje začne in nadaljuje tudi na prostorih izven stadiona, na ulici, v barih in podobno. To misel potrjuje tudi Bučar-Ručman (Pivk, 2005, po Bučar-Ručman, 2004: 58-85), ki prav tako meni, da je huliganstvo tista oblika uličnega nasilja, ki se premakne s prostora športnih prireditev na prostor ulice. V teh primerih se večkrat zgodi, da pride do konflikta in dalje do množičnega nasilja. V Sloveniji sta znani dve največji navijaški skupini Viole in Green Dragonsi, ki so v preteklosti že poskrbeli za nekaj incidentov. Ko sem omenjal vodje navijaških skupin, sem mislil omeniti tudi pojem *poslušnost avtoriteti*, ki ga zelo dobro opiše Milgram (2009). Gre za to, da se mora posameznik, ki se vklopi v neko skupino ali pa ima nad sabo avtoriteto, tej avtoriteti obvezno predati. Ta človek se začne dojemati kot instrument za uresničevanje želja nekoga drugega, tudi skupine, zato se ne počuti odgovornega za svoja dejanja (Milgram, 2009: 16). Tudi Freud (1921) opiše podoben

sistem in pravi »/.../posameznik se odreče svojemu idealu ega in ga nadomesti s skupinskim idealom, ki je utelešen v vodji« (Milgram, 2009: 163).

Torej lahko rečemo, da je nasilje na športnih prireditvah neka stalnost, ki se bo verjetno pojavljala še naprej. Pomembno pa je, da med nasiljem, ki se na teh prireditvah pojavlja, ločimo dvojje: huliganstvo, ki sem ga opisal zgoraj, in vandalizem (Bučar-Ručman, 2004: 83; po Košir, 1997: 5).

VANDALIZEM

Izraz vandalizem je bil skovan leta 1794, ko so dogodki iz davnega leta 455 v času opustošenja vzhodnogermanskih Vandalov mesta Rim močno vplivali na duhovnika Henrija Gregorie, ki je skoval ta izraz. V začetku je bila beseda uporabljena bolj kot zmerljivka, a se je zaradi nenehnega uničevanja spomenikov, nagrobnikov, razbijanja šip, uličnih svetilk ipd. ohranila vse do danes. Z drugimi besedami bi lahko rekli, da gre pri vandalizmu za tisto obliko uličnega nasilja, pri katerem je glavni namen uničevanje, poškodovanje javne lastnine ali pa samo pustošenje po ulicah (Polič, 2002: 102–115).

(Bučar-Ručman, 2004: 83 po Košir, 1997: 5) pravi, da se vandalizem v veliki meri pojavlja na športnih prireditvah in da gre za obliko spontanega nasilja, ki nastane pod vplivom čustvene sprostitve bodisi med tekmo bodisi med dogajanjem, povezanim s tekmo. S to definicijo bi se delno strinjal: vandalizem se velikokrat pojavlja v povezavi s kakšnimi športnimi prireditvami, a v primeru uličnih tolp, ki uničujejo mestno lastnino na drugem koncu mesta (ki si ga lasti druga tolpa), ne moremo govoriti, da dejanje počnejo zaradi vpliva športne prireditve. V tem primeru lahko vseeno govorimo o vandalizmu, ali pa o samem uličnem nasilju zaradi dokazovanja moči, ki sem ga opisal že v prejšnjih poglavjih. (Polič, 2002: 103 po Casserlyu in sod., 1980) razvršča dejanja vandalizma glede na storilčev pomen. Razvršča jih v naslednjih sedem skupin:

- *dobičcarski vandalizem*, katerega glavni namen je priti do zaslužka ali dobrin;
- *taktični vandalizem*, ko hoče storilec s poškodovanjem pritegniti pozornost ali pa pospešiti reševanje določene zadeve;
- *povračilni vandalizem*, ko je škoda narejena zaradi maščevanja;
- *igralni vandalizem*, ko do škode pride zaradi igre;
- *grafiti*, s katerimi storilec označi teritorij ali pošilja sporočila;

- *zlonamerni vandalizem*, za katerega je značilna jeza, sovraštvo in napadalnost, ampak ne v smeri žrtve. Primer takšnega vandalizma bi lahko bil šolski vandalizem kot posledica frustracije zaradi šolskih obveznosti.

Vandalizma se ponavadi poslužujejo dečki stari od 11 do 15 let in mlajši moški nekje do 25. leta. Te skupine so bolj ali manj fizično že dozorele, manjka pa jim predvsem dozorelosti na družbeni in osebnostni ravni. Dekleta se vandalizma ne poslužujejo ali pa je njihov delež zelo majhen, največ pri pisanju po zidovih (grafiti) (Polič, 2002: 105).

Ta oblika uličnega nasilja se ponavadi izvaja ponoči (Polič, 2002; po De Grunchy in Hansford, 1980) in na mestih, od koder je možnost pobega največja. Se pa izvaja večinoma v okolju, ki je storilcu dobro poznan, da se lahko dobro pripravi na pobeg in predvidi možne posledice in sankcije (Ibid).

1.2.2 ULIČNO NASILJE SKOZI DVE RAZLIČNI PERSPEKTIVI

Stritih (1998: 90) govori o današnjem svetu kot o svetu, v katerem se pojavljajo reke ljudi (kupci v veleblagovnici, begunci, shod brezposelnih, reka potnikov na podzemni železnici itd.), pojavljajo se tudi množice ljudi (gledalci rokometne tekme, koncerta ipd.). Na kar se osredotoča, pa je to, da se tovrstne skupine med sabo ne razlikujejo zgolj po številčnosti, ampak tudi po svojevrstnosti medsebojnih razmerij in odnosi med njihovimi člani.

Ulično nasilje je problem skupnosti. Skupnosti, ki jo lahko razumemo skozi strukturalno ali pa skozi psihološko perspektivo (Dragoš, 2012/2013). Skozi socialno psihološko perspektivo lahko o skupnosti govorimo takrat, kadar gre za usodno, kohezivno, trajno obliko povezanosti članov, vezi pa so osnovane na vzajemnosti, nagradah. Posledica so tesni medsebojni odnosi in občutek pripadnosti članov določene skupnosti (Dragoš, 2012/2013 po Toennies 1887–1957). Za sam obstoj skupnosti ni pomemben samo prostor, ampak je zelo pomembno, kako močan je občutek solidarnosti za člane skupnosti. V preteklosti (vse do leta 1950) so mnogi avtorji podeželski kraj ali vas sprejemali kot skupnost, medtem ko v večjih mestih značilnosti skupnosti ni bilo moč videti. V velemestih lahko najdemo pojave novih oblik skupnosti, ki jih predstavljajo manjšinske in etične skupnosti (Ibid).

Če skupnost pojmujeemo skozi strukturalno perspektivo, pa pravimo, da »/.../lahko skupnost prepoznamo kot mediatorsko strukturo med posameznikom in državo.« (Dragoš, 2012/2013).

(Dragoš, 2012/2013 po Durkheim, 1893–1960) pravi, da vzrok za neuspešno opravljanje vključevanja posameznika v življenje tiči v državi, saj se je le-ta od njega preveč oddaljila. Ravno zaradi praznega prostora, ki je nastal, potrebuje te mediatorske enote, ki predstavljajo različne oblike skupnosti. Skupnost lahko razumemo kot entiteto, ki kot del države poskrbi za vključevanje posameznika v družbo in ga nezavedno želi oblikovati na takšen način, da bodo pričakovanja države uspešna. Različni avtorji skupnost opredeljujejo kot entiteto s političnimi cilji. To so občine, kraji in regije. Z drugimi besedami bi lahko rekli, da je skupnost posredovalna enota med določenim delom družbe in države (Dragoš, 2012/2013).

V nadaljevanju tega poglavja bom ulico predstavil skozi dve različni perspektivi in sicer skozi sistemske teorije in skozi teorijo okoljske psihologije.

1.2.2.1 Ulica skozi perspektivo sistemske teorije

V sklopu te teorije je ulično nasilje razloženo kot posledica neurejenega družinskega sistema (Gostenčnik, 1998). S pomočjo sistemske teorije lahko bolje razumemo, kako sistem, v katerem vsak član sistema igra svojo vlogo, deluje. Tudi Kovačič (2013: 21–22 po Lussi, 1991) pravi, da razmišljanje o družini kot sistemu pomeni nič drugega kot to, da razmišljamo o vsakemu družinskemu članu posebej in o njihovih vpetih odnosih med seboj. Gostenčnik (1998, 21–35) se pri razumevanju uličnega nasilja usmerja predvsem v sistem družine, v vloge družinskih članov in na same posledice, ki jih prinašajo neurejeni odnosi znotraj družine. Da se mladi vse več udeležujejo uličnega nasilja, pomeni, da je vse več disfunkcionalnosti znotraj družinskega sistema, Gostenčnik pa navaja eno izmed glavnih težav, to je projekcijska identifikacija, s katero se dinamično prenesejo nesprejemljive psihološke vsebine na enega izmed članov družine (Gostenčnik, 1998 po Zinner in Shapiro, 1971, 1972, 1974, 1975). Mladostnik zaradi sprejetja projekcijske identifikacije ostane nepotešen, nesamostojen in neuresničen. Njegova identiteta potrebuje izpolnitev, zato se zanaša na ulično strukturo sovrstnikov, kjer upa, da bo dobil to, kar mu manjka. Prav tako s sprejemanjem projekcijske identifikacije mladostnik prevzema določeno vlogo¹ znotraj družine z namenom, da se prilagodi družinskemu sistemu in s tem ohranja ravnotežje. Sčasoma se zgodi, da družina preneha delovati kot sistem, mladostnik

¹ Gostenčnik (1998) omenja različne vloge, ki jih mladostnik znotraj neurejenega družinskega sistema lahko prevzema: vloga nadomestnega partnerja, vloga grešnega kozla, vlogo rešitelja in vlogo maščevalca.

pa v njej ne more več zadovoljevati potreb za svoj zdrav razvoj identitete, ampak postane objekt razreševanja nerazrešenih vsebin staršev (Gostečnik, 1998). Mladostnik na takšen način ponotranja negativno podobo staršev in čustev, to pa potem projicira na ulici v obliki uličnega nasilja, zlorabe drog in alkohola ter mladostniškega kriminala (Ibid). Vendar Gostečnik (1998) opozarja, da ulica kot takšna ni primerna za razreševanje disfunkcionalnosti družinskega sistema in težav znotraj družine. Lahko govorimo o frustraciji, ki jo zaradi nedoseganja ciljne reakcije, zaradi nezadovoljene potrebe doživlja mladostnik (Bučar-Ručman, 2004: 30–31). Bučar-Ručman (2004) pravi, da je skupina socialnih psihologov Dollard, Doob, Miller (1939) ugotavljala, kakšna je povezanost med agresijo in frustracijo. Na podlagi pogovorov z mladostniki, ki so že bili akterji nasilnega vedenja, so ugotovili, da frustracija (situacija, ko je posamezniku zaprta pot za doseg nekega cilja), povzroči agresivno vedenje in s tem posledično fizično nasilje. Poleg tega so prišli do zaključkov, da so vse pogostejše situacije, ko posameznik reagira agresivno tudi brez frustracije, kar je predhodno že ugotavljala Globočnik (1996).

Ulica je ustvarjena kot prostor, v katerem posameznik dobi iluzijo, da se ohranja ravnovesje med potrebami njegovih staršev in razvojnimi potrebami mladostnika. Tudi Caliman (1998) se s tem strinja in pravi, da se na takšen način mladostniki samo vrtijo v začaranem krogu nezadovoljenih potreb in da je iskanje zadovoljevanja potreb na ulici slab nadomestek iskanja urejenega družinskega sistema. Obstaja pa tudi dejstvo, da mladostnik, ki ima željo po zadovoljitvi potreb na ulici, ni edini, ki se bo tam znašel. Najdejo se tudi drugi mladostniki, ki si prav tako želijo razreševati konflikte v obliki uličnega nasilja, zlorabe drog ipd. Ob tem velja opozoriti ne samo na mladostnika, ki se v obliki storilca vključi v razreševanje konfliktnih vsebin, saj lahko žrtev postane tudi sam (Gostečnik, 1998).

1.2.2.2 Ulično nasilje skozi perspektivo okoljske psihologije

Perspektiva okoljske psihologije zajema tako fizični kot simbolni pomen ulice, v kateri dejavniki okolja vplivajo na vedenje ljudi, oziroma na njihovo udejstvovanje v primerih uličnega nasilja in stopnjo kriminalitete (Polič 2002). Razne strukturirane napake in pomanjkljivosti urbanih območij močno vplivajo na pojav uličnega nasilja (Ibid). Da do napak prihaja, pa je tudi zelo pomembno, kdo se v določenem trenutku v določenem okolju nahaja. Lahko govorimo o tem, da se odzivi na dogajanja v okolju razlikujejo od posameznika do posameznika, saj niti dve osebi ne vidita iste stvari popolnoma enako

(Ibid). Če se spomnimo razmišljanja iz prejšnjega poglavja, v katerem smo družino razumevali kot sistem, tudi pri ulici ne gre za popolnoma drugačno podobo. Podobno velja tudi za ulico kot prostor, ki služi svojemu namenu in je samo na podlagi tega lahko funkcionalen (Ibid).

Ko govorimo o ulici kot o prostoru, ki je nefunkcionalen, pa moramo povedati, da je njegov namen povsem drugačen, čeprav se na žalost izgublja. Glavni namen je vzpostavljanje stika z ljudmi, druženje, razvedrila, povezovanje ljudi in povezovanje ljudi z okoljem samim (Polič 2002).

Polič (2002) se dotika čutne kakovosti okolja, pri kateri poudarja, da je okolje, v katerem živimo, vse bolj zapleteno in ne glede na številne tehnološke dosežke ljudem vse bolj tuje. Biološko smo narejeni tako, da zaznavamo, kar je nekaj povsem normalnega, čeprav se zdi, da so včasih naša čutila neprimerna za današnji svet. Ko govorim o neprimernosti, želim povedati, da nas razne informacije, ki nam jih posredujejo čutila, pogostokrat *zavedejo* (vonjave, okusi, barve), lahko delujejo tudi *moteče* (hrup), nekaterih stvari pa sploh *ne zaznavamo* (sevanje, prisotnost strupenih plinov) (Ibid).

Polič (2002) pravi, da nam okolje, v katerem živimo, pomeni dvoje:

- fizično okolje vsakdanjega bivanja (naše mesto, hišo, v kateri živimo, stanovanje), z vsemi simboli in družbeno določenimi načini obnašanja),
- družbeno okolje (ljudi, s katerimi se družimo, živimo delamo, organizacijo, s katero sodelujemo).

Poleg pomena okolja Polič (2002) navede glavni razlog za ulično disfunkcionalnost, ki je v tem, da ulica izgublja svoj pomen. Do tega pa prihaja zaradi:

- *neustreznosti urbanih okolij in ulic,*
- *nesorazmerja med naravnim okoljem in industrijskim okoljem mest,*
- *širjenja urbanih okolij.*

(2002: 213–216)

Avtor v nadaljevanju navaja, da se v samem mestu dogaja preveč rekonstrukcij in postavljanja novih stavb, pozablja pa se na prostore, ki so namenjeni razvijanju socialnega življenja (tj. parki, igrišča, trgi ipd.). Postavljajo se nove stavbe in odpirajo se podjetja, ki sicer na eni strani prinesejo nove službe, po drugi pa poskrbijo za krčenje prostorov za socialno življenje ljudi s postavljanjem novih parkirnih prostorov. Ko se mesto širi, se *veča*

nesorazmerje med naravnim in industrijskim okoljem mest. Dejstvo je, da ljudje potrebujejo sprostitev telesa in stike z naravo, potrebujejo parke s klopami in vodnjaki, potrebujejo pešpoti. Te stvari poskrbijo za sprostitev prebivalcev in jim dajejo občutek varnosti in udobja (Polič, 2002).

Lussi (1991) pravi, da se zaradi zgoraj naštetih stvari vloge posameznikov v tem okolju močno spremenijo. Kovačič (2013; po Polič 2002) meni, da ljudje *prevzamejo vlogo obiskovalca na ulici*, ker njen prostor ne služi več kot prostor sprostitve in udobja ter krepitev socialnega življenja posameznika. Ker ulica ni več prostor, kamor bi se zatekali, da bi se odmaknili stresu, se posamezniki umaknejo vase in prevzamejo *vlogo anonimnega posameznika*. Ravno zaradi spodbujanja odmika ljudi z ulic se ustvarjajo pogoji za razvoj novih pojavov, kot sta splošni kriminal in z njim povezana oblika uličnega nasilja.

Da pa je ulično nasilje problem večjih mest, potrjuje Polič (2002), ki opredeljuje tudi strukturne dejavnike mest, ki povečujejo priložnosti za izvajanje uličnega nasilja. Ti so:

- pomanjkanje razsvetljave na nepreglednih in slabo nadzorovanih področjih;
- področja, ki so slabo vidna s stanovanjskega področja;
- področja, kjer se zadržuje malo ljudi, tja zahajajo zgolj mimoidoči;
- temna in izolirana področja, kot so nekatera igrišča in parki, ki se ne vidijo s stanovanjskih področij;
- podzemeljski prehodi, viadukti, garaže;
- kraji zadrževanja ljudi, ki se jih drugi navadno izogibajo: pijanci, prostitutke in drugi.

(2002: 112–113)

Lahko bi rekel, da so kot posledica širjenja uličnega nasilja nastali ti strukturirani dejavniki, kar je seveda pripomoglo k spreminjanju same postavitve mesta. V ospredje je postavljena možnost čim lažje dostopnosti do vseh javnih prostorov, ob tem pa se krči tisto, kar ljudje potrebujejo za boljše počutje. Zanimivo pri sistemu ulice je ravno to, da se lahko njen pomen spremeni tako fizično kot po funkciji, ki jo nosi. To ni značilno za vsak sistem. Zaradi same spremenitve strukture mest (in posledičnih dejavnikov, ki sem jih omenjal prej) se med ljudi vriva netoleranca, nestrpnost, nezbranost in zmanjšan občutek varnosti, kar pa ne vodi v nič dobrega. Že Maslow (1943) je govoril, da je potreba po varnosti ena izmed osnovnih človekovih potreb, ki bi morala biti zagotovljena. Ker pa se ljudje ne počutijo varne, se temu primerno odzovejo, da bi strah pred nevarnostjo vsaj malo

omejili. Za umik od uličnega nasilja se: *umikajo pred neznanci, izogibanje dajanju pomoči, manjša stopnja ukvarjanja z drugimi na ulici* (Polič, 2002).

Kar pravi Polič (2002), sem sam izkusil tudi pri svojem raziskovanju, ki ga bom opisal v nadaljevanju.

1.2.3 VLOGA SOCIALNEGA DELA PRI DELU Z ULIČNIM NASILJEM

Ko govorimo o socialnem delu, govorimo o delu, ki skrbi za socialno pravičnost, zmanjšuje številne posledice družbenih preobrazb; ljudem, ki so pomoči potrebni, pomagamo poiskati vire moči, po drugi strani pa poskrbimo za akcijo na terenu in delovno naravnost. Že samo to, da je socialno delo stroka, ki se v osnovi ukvarja z ljudmi, posamezniki, širšo družbo, skupinami nam pove, kako kompleksno mora biti, da se prilagodi vsaki situaciji, v kateri se nekdo znajde. Da pa govorimo o socialnemu delu na ulici, upoštevajoč vse metode IN koncepte socialnega dela v povezavi z nekim prostorom, ki ima tako fizični, simbolni in geografski pomen, ni mačji kašelj.

1.2.3.1 Kako delati na ulici?

Ko začnemo delati na področju uličnega nasilja, moramo dobro preučiti prostor, okolje, v katerem se ta ulica nahaja, in se šele nato široko gledano podati na teren za izvajanje socialnega dela.

Da je ulica javen prostor, ki je namenjen socialnim interakcijam, druženju, sprostitvi, širjenju socialnih mrež in socialnega kapitala, smo omenili že večkrat (Polič, 2002). Zaradi izgubljanja določene strukture z neko rekonstrukcijo, prenavljanjem, se med ljudi vriva anonimnost in individualistično obnašanje (Ibid). Tudi Caliman (1998) v svojih ugotovitvah navaja, da ulica prehaja v prostor, ki je zanj negativen in je območje, kjer naj bi človek prišel do zadovoljitve tistih potreb, ki jih ni mogel zadovoljiti v družini (Caliman, 1998). Z obema trditvama se lahko strinjam. Na ulici se zadržujemo tako otroci, mladostniki in odrasli kot tudi starostniki. Zato to, kar se dogaja na ulici, ni samo problem mladih, saj zajema vse starostne skupine. Kar pa ne pomeni, da ulica ni epicenter dogajanja znotraj oblikovanja skupin *tavajočih* in *rizičnih mladostnikov*. Mislim, da vsak človek primanjkljaj znotraj družine želi nadomestiti nekje drugje, kje in na kakšen način je odvisno od vsakega posameznika. Je pa dandanes v ospredju nadomeščanje primanjkljaja z uporabo mobilnih aplikacij. Ustvarjajo se novi prostori in nove skupnosti, ki jih

opredeljujemo kot zamišljene skupnosti. Govoriti o zamišljeni skupnosti² pomeni govoriti o skupnosti, ki je *zamišljena* in v kateri niti pripadniki najmanjše skupnosti nikdar ne spoznajo, ne srečajo vseh sočlanov, niti ne slišijo zanje. Vsak izmed njih pa v mislih nosi predstavo o povezanosti v skupnost (Anderson, 2003: 14). Menim, da se mladi preko komunikacijskih razmerij na podoben način počutijo pripadniki določenim skupnostim in s tem zadovoljijo potrebo, ki je niso mogli zagotoviti bodisi na ulici bodisi v družini.

»Za delo na ulici je zato osrednjega pomena vzpostavljanje komunikacije s širšim okoljem, vendar tako, da se vzpostavlja ravnovesje med vrednotami in normami, med zaupanjem in kontrolo. Ulično delo brez obvladovanja simbolične govorice je nemogoče.« (Potočnik, 1998: 19).

Včasih se enostavno zdi, da je sama zapuščenost mladostnikov ali drugih posameznikov močno povezana z ekstremno revščino, ampak kot smo že večkrat poudarili, je za beg od doma največkrat glavni krivec pomanjkanje odnosov v družini. Ko torej kot delavci na ulici pristopamo k uporabniku, se moramo zavedati, da mora naš odnos biti usmerjen k odnosu z mladostnikom v nelagodju. Seveda se vsak primer razlikuje od primera in o vsakem primeru lahko govorimo kot o *izvirnem delovnem projektu pomoči* (o tem več v nadaljevanju), se pa zdi, da za vse velja neka pot in sicer:

- prvi korak: aktivira se komunikacija na ulici;
- drugi korak: komunikacija se počasi nadaljuje v sprejetost;
- tretji korak: sledi socializacija v skupnosti;
- četrti korak: izkušnja družinskega življenja;
- peti korak: samostojnost posameznika, ki jo zaznamuje vključitev v delo.

(Caliman, 1998: 72)

Caliman (1998) omenja naslednje pomembne dejavnike, ki bodo našo vzpostavitev stika z mladostnikom izboljšali:

- Informiranje o teritoriju: vsekakor se je pred pristopom potrebno dobro pozanimati in opazovati, za kakšen način druženja mladostnikov gre. Sam načrt je sestavljen na podlagi opazovanja, ko ugotavljamo, za kakšno vrsto mladostnikov gre, kakšni so urnik zbiranja, premiki, število članov v skupini, načini oblačenja, starost ipd.
- Pristop: Tukaj govorimo o prvem stiku, ki ga vzpostavimo z uporabnikom. Člani ulice so do tujcev pogostokrat bolj introvertirani in sumničavi. Da lahko

² Primer zamišljene politične skupnosti je narod (Anderson, 2003).

pristopimo, je dobro imeti komunikacijskega posrednika v tej skupini, nekoga, ki je bil že sprejet.

- Odnosi: V ospredju je vsekakor komunikacija. Tudi Vogrinčič et al. (2011: 7) poudarjajo pomembnost prostora, kjer se dogaja proces pomoči v socialnem delu, ki je pogovor, dialog in sodelovanje. V tej fazi gre za pogovor, ki je usmerjen k pridobitvi zaupanja mladostnika. Potrebna je stalna zavzetost, saj bo delavec le na takšen način mladostniku predstavljal pomenljivo odraslo osebo.
- Prvi sprejem: Zmanjšanje oziroma omiljenje nezaupanja mladostnikov, kih lahko povabimo v »dom prvega sprejema«, kjer se bodo spoznali s tistimi, ki so že pri tretjem koraku, kjer je v ospredju socializacija v skupnosti.
- Načrtovanje animacije: Tukaj so mladostnikom ponujeni obiski raznih park, igrišč, uporabljanje športne opreme, skupni izleti, ki bodo krepili zaupanje skupnosti in odnosa med mladostniki in delavci.
- Kooptacija ali ločitev od bande – skupine: Tukaj govorimo o tem, ali bo mladostnik nadaljeval življenje na ulici ali pa se bo vključil v skupnost skupaj z drugimi, ki so se od ulice oddaljili.

(Caliman, 1998: 74–77)

Caliman (Ibid) pravi, da je skupnost najprimernejše okolje za nadaljnje razvijanje vzgojne in formacijske dejavnosti. Pomembno je, da mladostniki sodelujejo pri ustvarjanju pravil skupnega življenja, pri organizaciji izletov in prireditvev. Mladostniki v tem času še niso pripravljeni, da bi si sami popolnoma načrtovali prosti čas. Se pa skozi te faze lahko zgodi, da se mladostnik tudi vrne na ulico in tudi nazaj v skupnost. Nekateri tam ostanejo za vedno, nekateri pa ne. Skozi faze jih lahko počasi vključujemo v razna dela, na podlagi katerih se bodo naučili določene odgovornosti, s katero bodo mladostniki postopoma začeli svoja življenja jemati v svoje roke.

Problem uličnega nasilja torej velja za skupen problem, kjer ima socialno delo nalogo, da prispeva določen del pri soustvarjanju soustvarjanja želenih sprememb.

Lahko bi govorili kar o skupnostnem socialnem delu, saj na podlagi tega ljudem pokažemo, da je struktura moči resda kompleksna, ampak je v primeru vplivanja nanjo lahko dosegljiva. Uporabnikom morajo biti ponujene možnosti izkušanja tistih situacije, zaradi katerih se bodo počutili močne in vplivne. Skozi vse procese podpore in moči mora socialni delavec omogočiti sodelovanje z uporabniki. Koncept krepitev moči in zagovorništvo sta nam lahko v veliko pomoč pri našem delu (Dragoš, 2012/2013). Ker je

pri delu najprej vzpostavljen delovni odnos s posameznikom, bi lahko rekli, da pričnemo delati z manjšim delom problematike uličnega nasilja, ki pa ga nato združimo skupaj in dobimo celoto oziroma skupnost, kjer so vidne spremembe. Pogovor je seveda zelo pomemben, saj lahko samo na njegovi podlagi pridemo do novih skupnih odločitev. Seveda pa moramo najprej poskrbeti za varno in zaupanja vredno počutje uporabnika, saj lahko le na podlagi tega govorimo o uspešnem sodelovanju. Poudarek je na sodelovanju z uporabnikom, na katerega je potrebno gledati kot na strokovnjaka iz izkušenj. To je tisto, kar naredi socialno delo bogato in uspešno.

Henderson in Thomas (1980 po Cowan: 1997) pravita, da je sam začetek dela na ulici zelo pomemben in da je precej podoben igri šaha. Ko začneš, se usmeriš in uporabiš določen način igre, kjer te prva poteza zaznamuje in usmerja skozi celotno igro. Prva poteza razkriva, kakšno igro boš igral.

Pri tem podpoglavju se bom dotaknil koncepta socialnega dela na ulici, ki ga opišeta Henderson in Thomas (1980). Osredotočata se predvsem na to, kako se kot strokovni delavec ali delavka podati na ulico, na prostor, ki je del neke skupnosti. Dotakneta se tudi elementa konstruktivnega socialnega dela: kako zavzeti položaj *ne vedeti* (Parton, O'Bryne: 2000). Ta element sta ubesedila v zgodbico, v kateri Marsovec obišče naš planet Zemljo in mu je vse tuje (1980: 1–9). Zgodba nas opozarja na to, kako mora strokovni delavec vstopiti na ulico, torej povsem nevede, kaj se dogaja, da lahko problem razišče skupaj z mladostniki na ulici. V kolikor že v samo raziskovanje pridemo s predsodkom in želimo uveljaviti našo idejo, tega ne moremo šteti za konstruktivno socialno delo. Uporabnik je ekspert iz izkušenj, on najbolje ve, kako in kaj se z njim dogaja. Strokovni delavec to želi samo razumeti in usmerjati kako postopati dalje, kako ustvarjati deleže v rešitvi.

V zgodbici se Marsovec najprej osredotoči na vožnjo avtomobilov, ki mu je povsem tuja. Ker mu vožnja z avtomobili postane zanimiva, prične z raziskovanjem, kaj to je, kaj se dogaja ... Od mimoidočih dobi odgovore, da se avtomobili uporabljajo za prevoz raznih sredstev in ljudi od točke A do točke B. Nekateri mu tudi pričnejo pojasnjevati o onesnaženosti, ki jih vožnja z avtomobili povzroča našemu ozračju in podobno. Marsovec je postal nezadovoljen z odgovori, ki jih je dobil, saj so mu ljudje razlagali o prevažanju avtomobilov in avtomobilih. Nihče pa mu ni povedal, KAKO se voziti z njimi. To bi bila zanj vsekakor pomembna informacija, da bi se naučil voziti sam in da bi nekoč vožnje učil tudi druge. Ravno to vprašanje si velikokrat postavljajo uporabniki: KAKO? V primeru ulice se uporabniki seveda sprašujejo, kako ostati del neke skupnosti. Kako naj rešim svoje težave? Kako naj rešujem konflikte? Vse to in še več čaka uporabnike in socialne delavce,

da skupaj z njimi poiščejo odgovore na vprašanja. Potrebno je začeti po delih, ki se bodo sestavljali počasi, iz dneva v dan. Kot smo že ugotovili, ulično nasilje zajema več problematik naenkrat, prav tako se na ulici dogajajo razne oblike nasilje, pri katerih se številni procesi med sabo močno povezujejo. Nas pa lahko socialno delo na ulici spomni tudi na skupnostno socialno delo (Dragoš, 2012/2013: Skripta za predavanja). Da se dela na različnih nalogah, ki niso omejena na nudenje specifičnih storitev, ljudem močno pomaga ugotoviti, kakšne so sploh njihove potrebe, kako najti način za razreševanje potreb ali pa zadovoljitve le-teh (Ibid). Socialna delavka oziroma socialni delavec sta seveda na takšen način vključena v proces oblikovanja načrta pomoči, ampak sam načrt ni njegovo delo, ampak delo uporabnika (Ibid). Na takšen način je tudi ulično socialno delo usmerjeno v načrtovanje in oblikovanje, kjer na začetku sprememb v smeri zmanjševanja uličnega nasilja ne bo videti. Ampak čez čas in na takšen način, bodo te spremembe dosegle tudi dejavnike tveganja, ki prispevajo k pojavu uličnega nasilja.

Podobno kot Caliman (1998) sta tudi Henderson in Thomas (1980) oblikovala smernice, ki jih je potrebno upoštevati pri socialnem delu na ulici. Ko govorimo o njunih konceptih, govorimo o devetstopenjskem procesu sosedskega dela, ki je sestavljen iz:

- načrtovanja vstopa v ulico in vstopa,
- spoznavanja skupnosti,
- razmišljanja o naslednjem koraku,
- spoznavanja članov skupnosti in medsebojnega povezovanja,
- načrtovanj in ustvarjanja organizacij znotraj skupnosti,
- pomoči pri definiranju ciljev in želja članov,
- skrbi za nemoteno delovanje organizacije,
- ločevanja prijateljev in »sovražnikov« ter ukvarjanja z obojimi,
- odhoda ali zaključka.

(Henderson, Thomas 1980: 27)

Ob tem avtorja poudarjata, da so to samo možne faze, ki so socialnemu delavcu na voljo kot pomoč na uličnem delu. Ulica se od ulice razlikuje in pri nekaterih bo delavec uporabil samo nekaj teh faz, nekje več, nekje manj, niso pa nujne.

1.2.3.2 Pojav uličnih vzgojiteljev

Gilbert (1998: 162) uporablja pojem *ulični vzgojitelj*, za katerega pravi, da: »vzgojitelj ne more nikoli ničesar narediti namesto mladih.«

S to trditvijo bi se popolnoma strinjal, saj kot ulični vzgojitelj mladostniku ne moreš reči kaj, kako ali zakaj mora nekaj narediti. Prav tako ne moreš delati stvari namesto njega, saj se potem iz te situacije ne bi naučil ničesar. Ob tem bi dodal zelo znan pregovor Anne Isabelle (1885), ki sodi v ta kontekst: »Lačnemu ne damo ribe, ampak ga naučimo loviti ribe. Kaj je torej bistvo dela uličnih vzgojiteljev?

Iz ljubezni do mladostnikov se mora vzgojitelj najprej naučiti njihove govorice, z njimi mora najprej živeti (Gilbert, 1998: 162). Precej podobno mnenje sem omenjal že pri samih korakih in dejavnostih, ki jih omenja Caliman (1998). Vzpostavitev odnosa z mladostnikom se izboljša, ko se vzgojitelj pred pristopom informira o skupini mladostnikov, previdno pristopi. Torej se na problematično situacijo vnaprej pripravi in informira, da bo znal z mladostniki sploh sodelovati.

Gilbert (1998: 162) pravi, da je iskanje stika tisto, kar je najbolj pomembno pri delu uličnih vzgojiteljev. Za mladostnike, ki med vrsticami izrazijo stisko glede prenočevanja, imajo vzgojitelji denimo stanovanje, kjer lahko z preostalimi mladostniki prespijo na tleh. Zopet precej podobno mišljenje Calimanu (1998). Tudi Pinoso in Možina (2004) se dotakneta pojma *ulični vzgojitelj*, za katerega pravita, da nekateri avtorji (Bonini in Bosselo, 1998) govorijo o dveh profilih vzgojitelja. Prvi profil je profil vzgojitelja, ki je izučen in poučen na področju vzgoje in je kot metodološko sredstvo izbral ulico, ampak ob tem še vedno dela v okviru neke organizacije. Za njegovo delo na ulici je značilna organiziranost in načrtovanost, ki sta kot del sistema preventivnih, vzgojnih in socialnih ukrepov zelo pomembni. Delovanje drugega profila t. i. *uličnega vzgojitelja* pa se v veliki meri prekriva s svetom mladostnika (poudarek je na vzgojiteljevi mladosti). Tak tip vzgojitelja deluje v organizacijskem kontekstu, za katerega sta značilni začasnost in prehodnost (Pinoso in Možina, 2004: 262–263).

O samem zgledu in osebnosti vzgojiteljev piše tudi Dergančeva (2004), ki pravi, da so vzgojitelji v prvi vrsti mladostnikom v pomoč in oporo. Osredotoča se na pridobivanje avtoritete oziroma moči vzgojiteljev kot posledica osebnega zgleda, ki so si ga vzgojitelji ustvarili z znanjem, osebnostnimi in moralnimi kvaliteta, kot tudi z odnosom z mladostnikom, kjer so prevladovale prvine humanosti in demokratičnosti. Pri

mladostnikovem življenju pa se je potrebno ozirati tudi na mladostnikove »druge« (Derganc, 2004: 62-63).

Mislim, da imajo tako ulični vzgojitelji kot vzgojitelji v dijaških domovih tako na področju uličnega nasilja kot tudi na področju vzgoje pomemben vpliv. Mislim, da je zelo pomembno, kakšen vtis pusti vzgojitelj na mladostniku. Če se mladostniku vzgojitelj zdi iskren, empatičen in razumevajoč, se bo mladostnik lažje prepustil osebnemu stiku, ki ga skuša vzgojitelj z njim vzpostaviti. Mislim pa, da je zelo pomembno, da vzgojitelj dela to, kar govori in uči mladostnike. Res je, da se mladi učijo iz naših besed, vendar paše bolj opazujejo naša dejanja in ravnanja. Vzgojitelj torej ne more govoriti eno, delati pa drugo.

1.2.3.3 Ulično socialno delo kot izvirni delovni projekt pomoči

Kot sem že večkrat ponovil, je delo na ulici zelo kompleksno delo, nenazadnje tudi zato, , ker ne more biti za vsako ulico enako. Lahko si oblikujemo neke smernice, ki nam na poti soustvarjanja pomagajo, je pa treba sestaviti načrt za vsak del skupnosti posebej. Niti dve ulici si ne moreta biti ne fizično, ne simbolno in ne geografsko popolnoma enaki, vedno bo prihajalo do razlik, kot do razlik prihaja pri ustvarjanju koncepta delovnega odnosa, ki je za vsakega uporabnika soustvarjen na novo.

Čačinovič Vogrinčič (et al., 2011: 7–11) pravi, da moramo pri samem vzpostavljanju stika z uporabnikom na ulici najprej zagotoviti varen prostor za pogovor. Samo tukaj se lahko pogovarjamo o možnih in uresničljivih rešitvah. Ko smo prepričani, da smo ustvarili prostor, v katerem se uporabnik počuti dobro, sklenemo dogovor o sodelovanju, pri katerem povabimo uporabnika k sodelovanju in soustvarjanju rešitev v času, ki nam je na voljo tukaj in zdaj. Gre za pomemben dogovor, saj šele ta omogoča vzpostavitev delovnega odnosa med socialnim delavcem in uporabnikom. Pri tem se tudi dogovorimo, kako bomo delali ter kakšni bosta vloga uporabnika in socialnega delavca. Socialni delavec bo nosil odgovornost za vzpostavitev in varovanje prostora za pogovor, kjer bo prav tako omogočal etiko udeležnosti, da bo vsak prispeval določen delež k rešitvi. Tukaj je potrebno tudi opisati, kakšna je uporabnikova odgovornost, ki se skriva v njegovem deležu prispevanja k rešitvi. V ospredje sta postavljena dialog in sodelovanje, prvo srečanje pa se mora zaključiti tako, da se bo pogovor lahko nadaljeval naslednjič. Pomembno je tudi, da se udeleženca v procesu soustvarjanja želenih izidov osredotočata na ohranitvi kontinuitete srečanj, v katerem bo izvirni delovni projekt možen.

V naslednjem koraku se moramo osredotočiti na temelj za izvajanje izvirnega delovnega projekta pomoči (Mešl, 2011: 15). Projekt bo izviren, ker bo ta vedno temeljil na uporabnikih, s katerimi ustvarjamo. Pri projektu se osredotočamo na uporabnikove izkušnje, zato bo le-ta vedno edinstven in se bo razlikoval od projekta neke druge ciljne skupine na ulici (Ibid). Projekt bo prav tako tudi delovni, saj se bodo ustvarjale konkretne dogovorjene spremembe, naloge, deleži in roki izvedbe vsakega posameznika ter sklepanje dogovorov za prihodnje srečanje ulične skupine (Ibid). Projekt bo tudi zato, ker gre za dlje trajajoči proces soustvarjanja pomoči, usmerjen k novim in boljšim izidom (Ibid).

Pri zastavljanju izvirnega delovnega projekta pomoči je potrebno oblikovati tudi instrumentalno definicijo problema, ki jo skozi redna srečanja skušamo razrešiti (Čaćinović Vogrinčič, 2008: 18–20). Pri instrumentalni definiciji problema dobi vsak uporabnik možnost vstopiti v pogovor s svojim videnjem problema, ulice, interesa (Ibid). To pa ne pomeni, da je tukaj socialni delavec izključen, saj tudi on prispeva svoj delež, svoje videnje, da se bo lahko pričel pogovor o možnem in uresničljivem (Ibid). Henderson in Thomas (1980) poudarjata nalogo socialnega delavca ali delavke, ki jo vidita kot vlogo občutljivega sogovornika. Občutljivi sogovornik, ki usmerja uporabnike k skupnemu cilju in jim ponuja več možnih rešitev. To Čaćinović Vogrinčič (2008; po De Vries, 1995) poimenuje kot osebno vodenje in vzdrževanje procesov.

V tem izvirnem delovnem projektu pomoči mora biti soustvarajnje rešitev zasnovano na *etiki udeležенosti, perspektivi moči, znanju za ravnanje ter konceptih soprisotnosti* (Čaćinović Vogrinčič, 2008: 18). Po *etiki udeležенosti* se strokovni delavec ali delavka na uličnih srečanjih odpove moči, ki jima ne pripada (Mešl, 2011: 12). Na takšen način se ustvarja prostor za pogovor, v katerem nihče nima zadnje besede, in samo tako se lahko pogovor nadaljuje. Ko govorimo o konceptu dela iz *perspektive moči*, to pomeni, da na uporabnika gledamo kot na eksperta iz izkušenj, ki ima veliko virov moči, ampak jih je potrebno še raziskati (Mešl, 2011: 21 po Saleebey, 1997). V odnosu skupaj z njim odkrivamo vire (talente, veščine, izkušnje), ki bi jih na poti soustvarjanja zelenih izidov lahko uporabili (Ibid). Da bo odnos med uporabnikom in socialnim delavcem ali delavko uspešen, se je potrebno držati še drugih določenih načinov ravnanj (Čaćinović Vogrinčič, 2008: 20):

- *Ne glede na to, kako težko zavzamemo držo »ne vedeti«, jo moramo. Samo tako lahko verjamemo v moč uporabnikov in obnavljamo njihove vire moči;*

- *Naše delo mora temeljiti na včlanjenosti*, da bi lahko s spoštovanjem raznolikosti uporabnikov omogočili vlogo enakovrednih ter spoštovanja vrednih sogovornikov;
- *Verjeti moramo v okrevanje*, v naše soustvarjalce kot osebe z emskimi izkušnjami, kot ljudi, ki so hude izkušnje že prestali in ki bodo prestali tudi naslednje ovire;
- *Verjeti moramo v zdravljenje in celostnost*, kar pomeni, da verjamemo, da lahko uporabnik zaceli svoje rane;
- *Pomemben je dialog in sodelovanje*, v katerem mobiliziramo moč sogovornika in ga podpremo;
- *Odpovedati se moramo temu, da ne verjamemo*. Če uporabniku ne verjamemo, smo zanj samo še ena slaba izkušnja in samo še en neuspehi poskus reševanja problema. (Ibid)

Na ulici je zelo pomembno, da smo osredotočeni na sedanost. Torej na to, kar se dogaja v tistem trenutku, in ne na to, kar se je dogajalo v preteklosti. Sedanost je edini čas, ki ga imamo. Delamo na »tukaj in zdaj« (Čačinovič Vogrinčič, 2008: 20). Ulica je dinamičen prostor, kjer se stvari spreminjajo z danes na jutri, zato je upoštevanje koncepta »tukaj in zdaj« še kako pomembno. Prav tako je za delo na ulici zelo pomembno, da ima socialni delavec znanje za ravnanje in da preko njega uspe na podlagi strokovnih konceptov vzdrževati delovni odnos in razložiti koncepte v jeziku, ki bo razumljiv uporabniku (Čačinovič Vogrinčič, 2008: 21; po Lussi, 1991).

Ker se socialni delavec ali delavka pri uličnem delu zavzemata za vloge, ki temeljijo na načelih sistemskega socialnega dela, je potrebno omeniti tudi elemente, ki jih za uspešno socialno delo navaja Lussi (Mešl, 2011: 17–19; po Lussi, 1991). Ti elementi so:

- *Načelo vsestranske koristnosti*: Rešitve so ustvarjene na podlagi upoštevanja vseh vidikov in prinašanja vsestranske koristi.
- *Načelo kontakta*: V delovnem odnosu smo v kontaktu z vsemi udeleženi v problemu ali drugimi, ki so z njim kakorkoli povezani.
- *Načelo interpozicije*: Možnost prevzemanja vloge oddaljenosti in bližine.
- *Socialnoekološko načelo*: Prevzemanje vlog, s katerimi se krepijo uporabnikovi viri moči.
- *Načelo sodelovanja*: Delovni odnos usmerjamo v sodelovanje z drugimi, za naš projekt pomembnimi organizacijam, ljudmi.

- *Načelo pogajanja:* Vzdrževanje procesa sporazuma, kjer se pogajamo s sogovorniki o dogodkih, ki so lahko uresničljivi »tukaj in zdaj«.
- *Načelo odpiranja problema:* Tudi socialni delavec se lahko znajde v položaju, ko ne ve, kako naprej. Zato je potrebno zastaviti pogovor tako, da vsi udeleženi v problemu podajo videnje problema.

Tako Henderson in Thomas (1980) kot Čačinovič Vogrinčič (2008: 24) poudarjajo, da je zelo pomembno reflektirati številna spoznanja. Prav tako se strinjajo, da je na samem koncu pomembno proslavljanje tega, kar se je v delovnem odnosu doseglo. Ni pa pomembno proslavljanje samo na koncu procesa pomoči, ampak se proslavlja vsak majhen uspešen korak sogovornika, ki pripomore k dobrim in uresničljivim izidom.

1.2.4 ZAKONODAJA NA PODROČJU ULIČNEGA NASILJA

Zakonske podlage, ki obravnavajo ulično nasilje, so: Kazenski zakonik (KZ-1-UPB, Ur. l. RS št. 50/2012), Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1, Ur. l. RS št. 70/2006), Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012-2016 (ReNPPZK12-16, Ur. l. RS št. 83/2012), Zakon o policiji (ZPolUPB6, Ur. l. RS št. 107/2006), Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol, Ur. l. RS št. 15/2013), Zakon o orožju (ZOro-1-UPB1, Ur. l. RS št. 23/2005) in Zakon o zaščiti prič (ZZPrič, Ur. l. RS št. 81/2006).

Ulično nasilje je najbolj podrobno obravnavano v Kazenskem zakoniku (KZ-1-UPB) od 131. člena do 360. člena v sledečih poglavjih: Kazniva dejanja zoper človečnost, Kazniva dejanja zoper življenje in telo, Kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine, kazniva dejanja zoper premoženje, Kazniva dejanja zoper uradno dolžnost in javna pooblastila, Kazniva dejanja zoper splošno varnost ljudi in premoženja, Kazniva dejanja zoper okolje, prostor in naravne dobrine, Kazniva dejanja zoper javni red in mir in Kazniva dejanja zoper varnost prometa. Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1) predpisuje sankcije za dejanja, ki kršijo javni red in mir. Med ta dejanja spadajo tudi različne oblike uličnega nasilja: pretepi in druge oblike nasilnega, izzivalnega obnašanja; zasledovanje; vedenje, ki pri žrtvi vzbuja občutke ogroženosti, ponižanosti ali strahu; spolno razkazovanje ali nadlegovanje na javnem prostoru; vsiljivo obnašanje ali nadlegovanje za denar ter druge materialne dobrine; vandalizem; uporaba ali imitiranje uporabe orožja. Pomembni so tudi zakoni, ki urejajo področje dela policije. Zakon o nalogah in

pooblastilih policije in Zakon o policiji (ZPol-UPB6) urejata področje nalog in obveznosti, področje varovanja osebne varnosti, življenja in premoženja ljudi. Zakon o policiji (ZPol-UPB6) konkretnije določa sodelovanje organov pregona z lokalnimi skupnostmi za izboljšanje varnosti v okolici. Zahteva nadzor in urejanje prometa za namen varnosti ljudi in premoženja. Predpisuje izvajanje prepovedi približevanja objektov ali osebam in takojšnje reagiranje na dejanje, ki ogrožajo osebno varnost, življenje ali premoženje ljudi. Po tem zakonu lahko policija privede ali pridrži storilca uličnega nasilja ter izvaja nadzor in varovanje nad različnimi okoliši. Pomemben je tudi Zakon o orožju (Zoro-1-UPB1), saj ureja področje uporabe orožja, ter Zakon o zaščiti prič (ZZZPrič) v času sodelovanja v kazenskem postopku.

Na področju preventivnega delovanja pa je bila z namenom zmanjšanja uličnega nasilja sprejeta Resolucija o programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012–2016 (ReNPPZK12-16). V določenih točkah so opisane dejavnosti, ki bi prispevale k zmanjševanju splošne kriminalitete in strahu pred kriminaliteto ter tako zagotavljale večji občutek varnosti. S tem pa bi prispevali h kvalitetnejšemu in varnejšemu življenju ljudi na ulicah.

1.3 DRUŽBENI EKSPERIMENT

Pri uporabi strokovnega socialnega dela se v praksi ne moremo vedno opirati na znanja, ki nam jih daje *zdrava pamet*, lahko pa se opiramo na druge oblike zavesti človeka o sebi in zunanjem svetu. Velikokrat se na poti iskanja rešitev znajdemo pred nalogami in vprašanji, ki jih lahko rešimo le s pomočjo znanstvenega raziskovanja. Mesec pravi, da Socialno delo velja za znanost, ki jo lahko uporabljamo v dveh pomenih: enkrat kot zakladnico spoznanj, drugič pa kot dejavnost, s katero smo prišli do teh spoznanj. Na eni strani je v ospredje postavljena zakladnica spoznanj o socialnem varstvu in socialnem delu, na drugi strani pa se ta izraz nanaša na proučevanje raziskovanja socialnega dela. Torej gre za dejavnost s katero pridemo do nekih rezultatov. Temu pravimo spoznavna dejavnost ali raziskovanje, ki je v socialnem delu zelo pomembno (Mesec: Skripta brez letnic).

Mesec pravi, da ima raziskovanje v socialnem delu dvojno funkcijo:

- Da bi dosegli cilj določenega praktičnega procesa v socialnem delu, uporabljamo različne raziskovalne metode, tehnike, da pridemo do podatkov, ki so nam potrebni.

Raziskovanje služi kot sredstvo ali pripomoček pri njegovem izvajanju in ni usmerjeno v kritiko in oceno ciljev celotnega postopka.

- Na višji ravni pa želimo oblikovati sistematično teorijo socialnega dela, zato se odločamo za raziskovanje, preverjanje, ocenjevanje in kritično vrednotenje različnih ukrepov, metod dela, strategij itd. Takšna teorija služi dobri praksi, kjer se lahko neprestano preverja ustreznost in utemeljenost.

Družbeni eksperiment je eden izmed načinov, kako spoznavati delovanje človeka v različnih družbenih situacijah. Gre za metodo raziskovanja, ki se je prvič pojavila v Združenih državah Amerike v poznih 60-ih letih prejšnjega stoletja.

(https://en.wikipedia.org/wiki/Social_experiment).

Eksperimenti so zaradi svojega načina raziskovanja v zgodovini sprožili bodisi val začudenja in zaskrbljenosti ali pa val ogorčenja in spraševanja v smislu etike izvedb socialnih eksperimentov. Eksperimenti, ki jih bom predstavil v nadaljevanju, so: Milgramov eksperiment – Poslušnost avtoriteti, Stanfordski zaporniški poskus oziroma Zimbardov poskus, Aschev potrditveni eksperiment in eksperiment Rona Jonesa – vzpon nacizma, v literarnem prikazu Todda Strasserja; Val. Prvim trem je skupno to, da so bili izvedeni v nekem okolju, kjer so bili zunanji dejavniki nadzorovani (laboratorij), četrti pa je bil izveden v »ne varnem« okolju (razredu).

Glavna naloga vodje eksperimenta je ta, da eksperiment zastavi na način, ki bi bil največji približek realni situaciji, rezultati katere bi bili isti ali podobni rezultatom primerljive resnične situacije. Pri eksperimentih, ki jih opisujem v nadaljevanju, so bili vodje eksperimenta Stanley Milgram (ameriški socialni psiholog), Philip Zimbardo (ameriški psiholog in profesor na Univerzi Stanford), Solomon Asch (poljski geštalt psiholog in začetnik socialne psihologije v Ameriki) in Ron Jones (pisec in učitelj zgodovine).

POSLUŠNOST AVTORITETI

Stanley Milgram (2009) je navdih za eksperiment dobil, ko je razmišljal o tem, kako nemoralno dejanje je bilo nacistično iztrebljanje Judov. Osredotočil se je na poslušnost avtoriteti, ki je že za čase nacistične Nemčije povzročala ogromno polemik. Da bi ugotovil, kako daleč bi ljudje v poslušnosti zares šli, je zasnoval raziskavo, ki je temeljila na igranju vlog. Za svoj eksperiment je izbral prostovoljce, ki jim je razložil, da raziskava proučuje učinke kaznovanja na učenje. V dveh ločenih, a slušno povezanih sobah je namestil učitelja in učenca, kjer je učenec moral odgovarjati na učiteljeva vprašanja, v primeru

nepravilnega odgovora pa ga je učitelj kaznoval z električnim šokom. Učitelje je obvestil, da se za vsak nepravilni odgovor jakost električnega šoka poveča od začetnih 15 do 450 voltov. Vodja poskusa in učenci so se v predhodnem dogovoru domenili, da učenci bolečino hlinijo, sprva samo s kratkim stokom, nato pa z vse glasnejšim kričanjem. Za ta dogovor učitelji niso vedeli. Rezultati so bili osupljivi, saj so učitelji navkljub kričanju in jasnemu izražanju bolečin učencev nadaljevali s spraševanjem, tako da se je v 65 % zvišala jakost elektrošoka vse do 450 voltov. Milgram je s tem eksperimentom ugotovil, da so lahko najbolj običajni ljudje, če se le znajdejo v ustreznih okoliščinah, zmožni najokrutnejših dejanj (Milgram, 2009: 23–41).

Menim, da je Milgramov eksperiment tipičen primer znanstvenega eksperimenta, saj se je izvajal v eksperimentalnem prostoru, namenjenemu samo za raziskovanje situacije, tj. poslušnosti avtoritete. Prav tako je Milgram zaradi točno določenega prostora poskrbel, da zunanji dejavniki niso mogli vplivati na sam potek eksperimenta. Lahko je nadzoroval tako temperaturo prostora, svetlost, prezračevnost itd. Vremenski pojavi pa ga pri samem raziskovanju niso mogli zmotiti. Ostaja še samo počutje udeležencev-učiteljev, za katero pa menim, da na rezultate eksperimenta ne bi smelo imeti velikega vpliva.

STANFORDSKI ZAPORNIŠKI POSKUS – ZIMBARDOV POSKUS

Stanfordski zaporniški eksperiment je bil izveden s 24 študenti prostovoljci, poleti leta 1971 pod vodstvom Philipa Zimbarda. Podobno kot Milgramov eksperiment je tudi ta temeljil na igranju vlog, ampak tokrat zapornikov in paznikov. Tudi tukaj so bili raziskovalci priča velikemu razponu okrutnosti kot posledice igranja vlog med »pasivnimi in depresivnimi zaporniki« in pazniki, ki so se sadistično izživljali. Tako pazniki kot zaporniki so se hitro vživeli v svoje vloge, eksperiment pa se je moral predčasno zaključiti, saj so številni posamezniki doživeli emocionalno travmo (Strasser, 2009: 163).

Tudi za ta eksperiment sem mnenja, da je znanstveni eksperiment, saj se je izvajal pod vodstvom strokovnjakov, ki so vnaprej načrtovali vse strategije, kako bo eksperiment potekal. Prav tako je bil izveden v varnem okolju (umetnem zaporu), kjer so lahko eksperimentatorji nadzorovali številne dejavnike, ki bi lahko odločilno vplivali na potek eksperimenta.

ASCHEV POTRDITVENI EKSPERIMENT

Leta 1951 se je psiholog Solomon Asch odločil, da izvede eksperiment, v katerem je raziskoval, kako lahko posameznik pade pod vpliv skupine, oziroma kako lahko

prepričljivo obnašanje skupine spremeni mnenje posameznika. V eksperimentu je za vsako skupino izbral 8 moških prostovoljcev, med njimi pa je bil samo eden sodelujoč pravi subjekt eksperimentiranja. Ostalim sodelujočim je bil namen eksperimenta jasno razložen, ampak so se vsi obnašali, kot da ne vedo ničesar. Vsak izmed sodelujočih je iz kupa potegnil karto, na kateri je bila narisana ravna črta, ki so ji sledile še tri ravne črte označene z A, B in C. Ena izmed teh črt je bila identična prvi črti. Naloga sodelujočih pa je bila, da na glas povedo katera črta izmed črt A, B in C se ujema s prvo črto. Skupina sodelujočih je bila vedno posedena tako, da so tisti pravi subjekti odgovarjali nazadnje, ostalih 7 pa je predhodno dobilo natančna navodila, za katero črto se morajo odločiti. Ascha je zanimalo, koliko pravih subjektov bo zaradi vpliva skupine spremenilo mnenje. Pravi subjekt je ponovil 18 serij vlečenja karte z ravno črto. Kot je bilo pričakovati, je v prvih dveh krogih odgovoril pravilno, v nadaljevanju pa so se pojavile razlike.

(vir: Wikipedia)

Tudi v tem primeru mislim, da gre za eksperiment, ki ga uvrščamo med znanstvene eksperimente, saj je bil izveden pod vodstvom strokovnjakov v varnem prostoru, kjer so bili nadzorovani vsi zunanji dejavniki, dejavnikov tveganja pa ni bilo.

EKSPERIMENT »DIE WELLE«

Zaradi nerazumevanja vzpona nacizma v Nemčiji se je leta 1967 na srednji šoli Cubbetley High v kalifornijskem mestu Palo Alto zgodovinar Ron Jones odločil, da izvede poskus med svojimi dijaki.

Jones je, namesto da bi se pri svojem predmetu ukvarjal z prebiranjem zgodovinskih zapisov o dogajanjih, znotraj razreda ustanovil gibanje Val. To je bilo gibanje, ki je temeljilo na razredni rekonstrukciji nacističnega delovanja in miselnosti, s katero je Jones želel pojasniti ideologijo Adolfa Hitlerja. Ure zgodovine so postale laboratorij preučevanja discipline in poslušnosti, za katere je Jones menil, da so bile tehnike nacističnega delovanja, ki so krepile občutek moči in kasneje pripeljale do popolnega nadvladovanja množic. V zelo kratkem času je Jonesu uspelo speljati spremembo, ki ga je po eni strani privlačila in strašila. Potrebno je poudariti, da Jones ni bil znanstvenik in strokovnjak na tem področju, ampak se je vseeno približal zboru znanstvenikov, ki so se posluževali drugih eksperimentov (Strasser, 2009: 164–169).

Dijaki so na podlagi novih navodil njihovega voditelja (učitelja zgodovine) občutili moč in zlitje s skupino. Sam opis občutka moči in prevzetosti nad skupnostjo ter želja po sledenju določeni ideologiji močno spominjata na psihologije množic. Strasser (2009: 165 po Le

Bon, 1895) pravi, da so množice kot organizem. »Vase posrkajo posameznika in njegovo individualnost. V množici se posameznik preobrazi in začne delovati povsem drugače, kot kadar deluje osamljeno.«

K sreči se je ta eksperiment končal srečno, pa čeprav bi se lahko končal dosti bolj klavrno, saj je razredna množica postala tako superiorna, da je na vse, ki niso bili z njimi, gledala kot na nasprotnike. V knjigi se zgodba o gibanju Val konča tako, da učitelj Ross pred vsemi prikaže, da dejanskega voditelja ni in da je bil to poskus, s katerim je želel razumeti, kako se je povzpela nacistična Nemčija.

Eksperiment Val velja za neznanstven eksperiment, saj je bil načrtovan brez predpriprave. Prav tako vodja eksperimenta ni bil strokovnjak na tem področju, temveč učitelj, ki ni imel znanj, da bi lahko eksperiment varno izpeljal do konca. Tudi sam vodja eksperimenta je ugotovil, da mu zadeve zaradi zunanjih dejavnikov bežijo iz rok, saj jih ni mogel nadzorovati.

EKSPERIMENTI POD VALOM KRITIK

Ob vse eksperimentih, ki so se pojavljali v zgodovini, so obregnili ljudje, ki so številne poskuse hvalili, drugi pa so se nad njimi zgražali. Veliko razburjenja je požel predvsem Milgramov eksperiment, v katerem so Milgramu v prvi vrsti očitali uporabo nepravilnega postopka, s katerim je poskusne osebe zavajal, manipuliral in jim povzročal stres. Ker Milgram ni pričakoval takšnih rezultatov (mislil je, da poskusne osebe ne bodo želele več ubogati navodil avtoritete), je seveda njegovo zanimanje med eksperimentiranjem močno raslo. Potrebno se je vprašati, ali se je torej kritika na eksperiment nanašala na nepričakovane ugotovitve, ki jih je eksperiment pokazal, ali pa na samo metodo, ki jo je uporabil. Tukaj so se mnenja kritikov kot tudi podpornikov močno mešala. Kritiki so se usmerili tudi na to, da poskusne osebe ne morejo upravičiti svojega dejanja in morajo nositi polno breme svojega ravnanja v eksperimentu. Prav tako so se kritiki obregnili ob poskusne osebe, za katere so menili, da niso bili zadovoljni s sodelovanjem pri takšnem poskusu. Tudi to pa se je na podlagi raziskav izkazalo za neresnično. Ko govorimo o človekovem dostojanstvu, govorimo o elementu, ki temelji na spoštovanju do človekovega potenciala, da ravna moralno. Kritika dr. Diane Baumrind (objavljena v reviji *American Psychologist* leta 1964) je vodji poskusa med drugim očitala, da so poskusne osebe v dejanja prisilili. Tudi to ni res, saj je vodja poskusa izhajal iz prepričanja, da poskusna oseba svobodno sprejme ali pa zavrne navodila avtoritete (Milgram, 2009: 232–237). Prav tako so se kritike pojavljale pri drugih eksperimentih. Eksperiment Jane Elliot je s

poskusom modrookih oči sprožil val polemik, ki so se navezovale na izvajanje psihičnega nasilja nad poskusnimi osebami. Tudi Stanfordski zaporniški poskus je bil znan kot eden izmed poskusov, ki naj bi na poskusnih osebah sprožil emocionalne travme in bil skritiziran v javnosti.

Osebnostno mislim, da so bili vsi nameni eksperimentov dobri. Preko ustvarjanja umetne situacije so vodje poskusa želele prikazati posledice spreminjanja določenega pojava, ki lahko močno spremeni delovanje določene skupine ali posameznika. Menim, da Milgram, Jane Elliot, Asch in drugi niso zasnovali eksperimenta, da bi pustili negativne posledice na udeleženi. Namesto, da bi se družba zaskrbljeno ukvarjala z rezultati in analizo tega, kako in zakaj je do takšnih rezultatov sploh prišlo, se raje vtika v etičnost (ki je sicer zelo pomembna) in pravilno načrtovanost eksperimentov. Omenjeni eksperimenti so name vplivali tako, da sem si tudi sam želel izkusiti, kako je lahko eksperiment ena izmed raziskovalnih metod ugotavljanja reakcije mimoidočih na ulično nasilje.

2 PROBLEM

2.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Zavedam se, da se bom v svojem poklicu socialnega delavca srečal s stvarmi, ki so vse prej kot lahke. Tukaj bi rad omenil področje nasilja, ki zahteva ogromno mero potrpežljivosti, iskanja virov moči, izbiranja pravih besed, ki v pravem trenutku peljejo proti rešitvam, in seveda tudi pravilne varnostne ukrepe za zaščito. V tem vidim izziv, s katerim se želim spopasti. Sam sem se usmeril na reakcijo ljudi na ulično nasilje, ki je še bolj specifično področje. Ulica je sama po sebi prostor, kjer je migracija ljudi velika. Gre za prostor, ki je dinamičen, eksploziven in buren. Ravno zaradi tega zahteva hiter odziv na nasilje in iskanje konkretnih rešitev. Ulica je del okolja uporabnika, oziroma je njegovo okolje, v katerem posameznik funkcionira.

Okolje zelo pomembno definira kulturno, socialno in intelektualno moč posameznika, le-ta preko njega oblikuje svojo osebnost in ustvarja razmerje odnosov.

(Černetič, Dečman-Dobrnjič 2004: 307).

Človek v okolju vedno komunicira, verbalno ali neverbalno. Nemogoče je nekomunicirati. Za komunikacijo izbira vedenje. Na njegov izbor vedenja vpliva veliko dejavnikov, vsekakor pa lahko rečemo, da posameznik vedno izbere vedenje v odvisnosti od svojih lastnosti, na osnovi lastnih kriterijev realnega vrednotenja življenja in stvari ter pod vplivom, v pričakovanju in možnostih okolja. Vedno pa izhaja iz svojega lastnega vrednostnega sistema, ki je za vsakega posameznika unikaten (Mrmak, 1979: 37).

Prepričan sem, da smo se že vsi srečali z nasiljem, se kdaj počutili nemočne in si želeli, da bi nam v takratni situaciji nekdo znal pomagati. Prvi razlog, zaradi katerega sem se odločil spopasti z razlogom ignoriranja uličnega nasilja, izvira iz emske izkušnje. Na prehodu v leto 2016 sem s prijatelji silvestroval na prostem, kjer sem zaznal medvrstniško nasilje. Lahko bi ga umestil v eno izmed oblik uličnega nasilja, saj se je dogajalo na ulici. Pri opazovanju me je zmotila reakcija mimoidočih, saj nihče ni storil ničesar. Takrat sem se poskusil vživeti v vlogo žrtve in spoznal sem, da moram ukrepati. Kot »ekspert iz izkušenj« in kot bodoči socialni delavec sem v tistem trenutku vedel, da se želim poglobiti v sam problem uličnega nasilja in neodzivnosti mimoidočih na nasilje. Želel sem raziskati, kaj je tisto, zaradi česar ljudje ne vidijo ali ne želijo videti, kaj se dogaja. Drugi razlog raziskovanja odziva mimoidočih na ulično nasilje je bilo to, da je mesto Celje dokaj blizu mojemu rojstnemu kraju. Celje tretje največje slovensko mesto, ki je znano predvsem po

sedežu nekdanj najvplivnejše plemiške rodbine na Slovenskem, rodbine Celjskih grofov. Tam se mi je ponudila enkratna priložnost za terensko raziskovanje na ulici v sklopu diplomske naloge in tudi možnost raziskovanja problema z uporabniki. Želel sem raziskati, kakšni bodo odzivi na ulično nasilje, in skupaj s sogovorniki ugotoviti, kje tiči vzrok za takšno reakcijo oziroma nereakcijo. Ker se pri socialnem delu bolj usmerjamo v uporabnika in njegove krepitev moči, seveda ni bilo dovolj, da raziskujem samo ulično dogajanje. Skozi svoje raziskovanje sem z uporabniki navezal stik, vzpostavil odnos, na katerem je bilo mogoče delati. Odnos, ki bi doprinesel nova znanja, smernice za delo in bi pomagal morebitnim žrtvam, mimoidočim, pa tudi delu policije in Centra za socialno delo Celje. K odločitvi za eksperiment je botroval tudi socialni eksperiment, izveden v Mariboru, kjer je bilo v ospredje postavljeno družinsko nasilje. V tistem trenutku sem dobil idejo, da bi nekaj podobnega izvedel tudi sam, le da bi v ospredje postavil ulico, v eksperiment pa vključil še mladostnika, da bi bil odziv mimoidočih še bolj zanimiv.

Nato se je vse začelo vrteti okoli ideje o eksperimentu, ki sem ga želel izvesti. Zavedal sem se, da me čaka delo, ki mora biti dobro organizirano in vnaprej dobro načrtovano. Zavedal sem se, da bom eksperimentiral z ljudmi ... Z ljudmi, ki jih ne poznam. V zgodovini so znani številni eksperimenti, ki so bodisi poželi kritike ali pohvale. Med zelo znanimi so: *Die Welle*, *blue eye* eksperiment, Zimbardov poskus, Aschev poskus, poslušnost avtoriteti ipd.

Todd Strasser v knjigi *Die Welle* pravi »*Pouk zgodovine ni znanstveni laboratorij. Ne moreš eksperimentirati z ljudmi. Še zlasti ne z gimnazijci, ki se sploh ne zavedajo, da so del eksperimenta.*« (Strasser, 2009: 138).

S tem sem nekako nadaljeval svoje razmišljanje. Zavedal sem se, da igrana situacija na ulici ni znanstveni laboratorij, kjer bi lahko nadzoroval vse dejavnike. Prav tako tam ne bi mogel nadzorovati vseh mimoidočih, ki se bodo v času igrane situacije sprehajali mimo. Želel sem se poglobiti v reakcije mimoidočih na ulično nasilje in kakšni so vzroki za reakcijo.

2.1.1 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Pred raziskovanjem »reakcije mimoidočih na ulično nasilje nad mladostnikom v Celju« sem si postavil naslednja vprašanja, na katera bom poskušal poiskati odgovore. Raziskovalna vprašanja so:

- Ali ljudje na Celjskem zaznavajo ulično nasilje?
- Kako se ljudje na ulično nasilje odzovejo?
- Kaj ljudje ob videnem nasilju začutijo/kako se počutijo?
- Kateri so tisti razlogi, zaradi katerih se mimoidoči v nasilnih situacijah odzovejo ali ne?
- Ali se ljudje v Celju počutijo varni?
- Ali prebivalci Celja zaupajo v delo policije in Centra za socialno delo (CSD)?

2.2 METODOLOGIJA

2.2.1 VRSTA RAZISKAVE

Moja raziskava je kvalitativna in eksplorativna, vsebuje tudi nekatere kvantitativne elemente, predvsem v delu štetja frekvenc iz moje »*check* liste«. Kvalitativna raziskava je zato, ker sem zbiral besedne opise, ki so se nanašali na raziskovani pojav. Eksplorativna zato, ker sem se pri zbiranju gradiva posluževal več različnih postopkov, kot so npr. opazovanje z udeležbo in razgovori s sodelujočimi. Prav tako pa sem izvedel zaigrani prizor, pri katerem sem želel videti, kakšen je odziv mimoidočih na ulično nasilje (Mesec: 85).

2.2.2 MERSKI INSTRUMENTI ALI VIRI PODATKOV

V svoji raziskavi sem se posluževal več merskih instrumentov. Vse se je začelo s scenarijem za zaigrani prizor, osnova katerega je bilo izvajanje uličnega nasilja nad mladostnikom. Na podlagi zaigranega prizora sem pričel z zbiranjem podatkov. Prvi merski instrument je bil vprašalnik za mimoidoče, torej za tiste, ki so bili v času socialnega eksperimenta na dogajalnem mestu. Pri vprašalnikih so mi pomagale 3 osebe, ki so vprašalnik zastavljale vsem uporabnikom na enak način, po enakem vrstnem redu in vsem hkrati (Mesec, 1997: 126). Vse osebe so se vprašalnika držale korektno; razen pri vprašanju 6 in 7 so ljudje odgovarjali precej mešano, zato so spraševalke zadevo na vprašalniku ustrezno označile.

Vprašalnik je bil sestavljen iz 10 vprašanj, od katerih je bilo zadnje vprašanje, vprašanje 10, odprtega tipa. Vprašalnik je bil bolj poizvedovalne narave in se je z izjemo vprašanj 6, 7, in 8 nanašal na socialni eksperiment, ki sem ga v sklopu raziskave izvedel. Iz

vprašalnika sem želel v prvem koraku dobiti povratno informacijo, če ljudje sploh zaznajo nasilje, ki se dogaja na ulici. Zanimala me je njihova perspektiva in sam odnos do videne nasilne situacije, želel sem izvedeti, kakšne občutke je to v njih vzbudilo. Prav tako sem mimoidoče preko vprašalnika na nek način postavil v vlogo žrtve in želel izvedeti, kako bi sami želeli, da odreagirajo ostali. Poleg tega me je zanimalo ali zaupajo delu Centra za socialno delo Celje in Policijske postaje Celje ter če se v knežjem mestu počutijo varne. Drugi merski instrument, ki sem ga uporabil, pa je bilo opazovanje z udeležbo. V sklopu svoje raziskave sem izvedel socialni eksperiment, pri katerem sem tudi sodeloval. Določene stvari sem si sproti beležil in opazoval, za pomoč pa sem imel tudi 3 snemalce, saj sem tako lahko na podlagi posnetkov kako stvar še dodatno analiziral.

2.2.3 PRIPOMOČKI

Vsi pripomočki so priloženi v prilogah z izjemo videogradiva, ki bo služil samo kot pomoč pri analizi. Pripomočki so: *check* lista, pripomočki za snemanje in oblikovanje videoposnetka ter načrt pred izvedbo eksperimenta.

2.2.3.1 Lista

Kot pripomoček sem uporabil *check* listo z naslednjimi postavkami:

- a) oseba dogajanja ne vidi,
- b) oseba dogajanje vidi/zazna:
 - a situacijo ignorira
 - s kretnjami izkaže nestrinjanje
 - opazuje iz varnostne razdalje
 - se zaplete v pogovor s spremljevalcem
 - pristopi in komentira

2.2.3.2 Pripomočki za snemanje in oblikovanje videoposnetka

Za snemanje sem uporabil kamero GO PRO in dva mobilna telefona. Snemalo se je zaigrano ulično nasilje nad mladostnikom in odzivi mimoidočih. Videoposnetek izjemoma ne bo dodan v prilogi, ampak bo uporabljen zgolj za lažje analiziranje.

2.2.3.3 Načrt pred izvedbo

Načrt pred izvedbo eksperimenta je vseboval: obvestilo Policijski postaji Celje o izvajanju eksperimenta, soglasje mentorja in načrti predvidenih lokacij za izvedbo eksperimenta.

➤ *PISNO SOGLASJE MENTORJA O OZAVEŠČENOSTI IZVAJANJA SOCIALNEGA EKSPERIMENTA*

Pri načrtovanju socialnega eksperimenta sem se zavedal, da moram biti pripravljen na vse, saj na terenu nikoli ne veš, kaj te čaka. Bil sem vodja eksperimenta in ostali, ki so pri tem sodelovali, so mi sledili. Zavedal sem se, da bo vse, kar se bo zgodilo, moja odgovornost, zato sem se želel dobro pripraviti. Poleg tega je šlo za obliko metode raziskovanja, pri kateri ni bilo moč krotiti številnih zunanjih dejavnikov, zato sem sestavil pisni sestavek o izvedbi socialnega eksperimenta, ki sva ga podpisala mentor in jaz sam kot vodja eksperimenta.

➤ *OBVESTILO O IZVEDBI EKSPERIMENTA ZA PP CELJE*

Preden sem se odločil za raziskovanje, sem o izvajanju eksperimenta obvestil Policijsko postajo Celje. Sklepal sem, da je to eden izmed načinov zmanjševanja dejavnikov tveganja.

➤ *NAČRTI LOKACIJ, NA KATERIH JE BILO PREDVIDENO IZVAJANJE EKSPERIMENTA*

Preden sem odšel na teren, sem si predvidene kraje za izvedbo eksperimenta skiciral doma. To sem naredil, da bi ostali udeleženi, ki so pri eksperimentu sodelovali, dobili še drug pogled in da bi jim bila zadeva čim bolj jasno predstavljena.

2.2.4 POPULACIJA IN VZOREC

Populacija so bili prebivalci Mestne občine Celje, stari od 14 do 60 let. V moj vzorec je bilo zajetih 76 oseb, ki so bile dne 15. 4. 2016 od 15.00 do 20.00 v centru mesta Celje. Od tega je 48 oseb izpolnilo vprašalnik. Nekateri vprašalnika niso izpolnili, saj je bilo zaradi omejene količine oseb, ki so anketirale (3 osebe), nemogoče zajeti vse mimoidoče, ki so se med ali po izvedbi igranega prizora sprehajali mimo. Prav tako vprašalnika ni želelo izpolniti 10 oseb.

2.2.5 ZBIRANJE IN OBDELAVA PODATKOV

Osnova za zbiranje podatkov je bil zaigran prizor, preko katerega sem s pomočjo anketnih vprašalnikov, opazovanja z udeležbo, izpolnjevanjem ročno narejene »check liste« i zbiranja podatkov s pomočjo posnetkov raziskoval reakcijo mimoidočih na ulično nasilje. Zbiranje podatkov je potekalo dne 15. 4. 2016 od 15.00 ure do nekje 20.00 ure v centru mesta Celje. Preden smo pričeli z delom na terenu, sem vse udeležene povabil na pijačo, kjer sem jim podal še zadnje napotke, da bi se eksperiment izvedel tako, kot sem si zamislil. Zbiranje podatkov je bilo osnovano na podlagi vnaprej načrtovanega dogajanja tj. izvedbe socialnega eksperimenta, v katerem je bilo prikazano nasilno vedenje na ulici nad mladostnikom. Bil sem vodja eksperimenta in hkrati udeležen v samem dogajanju, saj sem igral vlogo nasilneža. Poleg mene je v vlogi žrtve uličnega nasilja igral dober družinski prijatelj, ki obiskuje 6. razred osnovne šole. Eksperiment sem najprej želel izvesti dne 8. 4. 2016, ampak sem zaradi slabega vremena izvedbo eksperimenta preložil, saj sem bil mnenja, da na ulici ne bo dovolj ljudi in bi bilo zbiranje podatkov težje kot v primeru lepega vremena. To je bil eden izmed zunanjih dejavnikov, ki ga pri svojem eksperimentu nisem mogel nadzorovati. O izvedbi eksperimenta sem obvestil tudi Policijsko postajo Celje, ki je odobrila izvedbo eksperimenta. Spisal sem dokument, kjer sem pojasnil, kakšen je eksperiment, razložil, da bo uporabljeno psihično in fizično nasilje, in podal kontaktne podatke za primer, da bi prišlo do prijave nasilja. Teden pred 8. 4. 2016 sem se skupaj z igralcem, ki je igral žrtev (mladostnikom) odpravil v mesto Celje in raziskoval teren. Raziskoval sem teren med 16.00 in 19.00 (torej v času, ko sem teden za tem tudi načrtoval izvedbo eksperimenta) in si sproti beležil dele ulic, kjer je bila migracija ljudi največja in kjer bi bilo najbolj primerno mesto za izvedbo eksperimenta. Po končanem ogledu ulic sva skupaj z mladostnikom v dialogu predelala predvideni scenarij na lokacijah, ki so se mi zdele ustrezne za izvedbo. Mladostniku sem podal jasna in preprosta navodila. Pokazal sem mu, kaj je njegovo delo ter kaj želim in pričakujem od njega. Izbral sem 4 lokacije, doma pa vse skupaj vizualiziral in poskušal spraviti na list v obliki načrta. Jasno sem si izbral mesta, na katera sem želel postaviti snemalci, spraševalce ter seveda sebe in mladostnika v vlogah napadalca in žrtve.

V tistem tednu se je zgodil umor na avtobusni postaji v Celju, ki je bil medijsko zelo izpostavljen in se je pripetil dokaj blizu načrtovanega prizorišča za izvedbo eksperimenta. Zaradi tega sem imel številne pomisleke: kaj, kako, ali sploh bi izvedel eksperiment in podobno. Bilo me je strah, saj nisem vedel, če sem dovolj pripravljen za takšen podvig. To

je bil še en zunanji dejavnik, ki ga ni bilo mogoče predvideti vnaprej. Pri samem zbiranju podatkov mi je pomagalo več oseb. Ena oseba je bila zadolžena za izpolnjevanje »check liste«, 2 osebi pa sta skrbeli za izpolnjevanje anket mimoidočih ljudi. Ob vsem tem sem imel še 3 snemalce, ki so z določenih lokacij snemali ulično nasilje in sam odziv ljudi. Preden smo se skupaj z ekipo podali na teren, sem ob pijači še zadnjič vsakemu razložil, kaj je njegova naloga, in mu vnaprej podal navodila, kje in kako se gibati. Za vse spraševalke sem priskrbel mape, v katerem sta dve imeli vsaka po 15 vprašalnikov, tretja pa 10 vprašalnikov in »check listo«. Vsaka mapa je vsebovala 5 kemičnih svinčnikov. Poleg naštetega so spraševalke v mapi imele še dokument, ki je potrjeval, da v sklopu diplomske naloge izvajam eksperiment, in je bil podpisan s strani glavnega mentorja doc. dr. Milka Poštraka ter mene kot vodje eksperimenta. Prav tako so spraševalke imele na levi notranji strani mape prostor, kamor so si zapisovale razne sprotne opombe in komentarje. Spraševalke so do mimoidočih pristopile previdno in mirno, po drugi strani pa udarno in z željo po dialogu. Zavedal sem se, da delo na terenu zahteva potrpežljivost in prilagodljivost. Želel sem, da z ljudmi navkljub hitremu tempu zbiranja podatkov vzpostavijo takšen osebni stik, ki bi bil dovolj dober, da bi z mimoidočimi na hitro ustvarile vsaj del prostora, v katerem bi se ljudje počutili dobro. Res pa je, da je z neznanci takšen stik težko vzpostaviti takoj. Vse spraševalke so bile ženskega spola in stare od 23 do 29 let. Najstarejša med njimi je bila po izobrazbi socialna delavka in z vzpostavitvijo stika ni imela težav. Stik je vzpostavljala tudi z nekaterimi zaposlenimi iz bližnjih kavarn, saj so tudi sami med delovnim časom želeli izpolniti anketo. Ostali dve prevelikih težav z vzpostavitvijo stika nista imeli, sta pa dejali, da sta lažje vzpostavljali stik z enako starimi ali mlajšimi osebami. Zbiranje podatkov se je pričelo nemoteno in je potekalo kot po tekočem traku. Po končani izvedbi eksperimenta na prvi dogovorjeni lokaciji sem ugotovil, da bo zmanjkalo anketnih vprašalnikov, zato sem vmes poiskal še fotokopirnico in natisnil 10 novih vprašalnikov. Vedel sem, da eksperimenta ne bo potrebno izvesti na vseh lokacijah, saj sem že na prvi lokaciji zbral veliko podatkov. Ko smo se podali na novo lokacijo, sem ugotovil, da druga in tretja lokacija zaradi premajhne migracije ljudi nista ustrezali, zato smo se podali še na zadnjo predhodno zamišljeno lokacijo. Zadnja lokacija je bila po migraciji ljudi ustrezna in je bila idealna za izvedbo eksperimenta z izjemo enega atributa, na podlagi katerega sem se odločil, da tukaj eksperimenta ne izvedem. Na tej lokaciji je bilo namreč nemalo majhnih otrok, ki bi jim lahko s kričanjem in izvajanjem nasilja nad mladostnikom povzročil ogromno stresa. Tukaj pa se je na terenu pojavila težava ... Navkljub zadostnemu številu podatkov sem želel zadevo ponoviti na drugi

lokaciji, saj sva z akterjem med prvo »predstavo« dobila nove ideje, kako bi lahko bila zadeva še bolj odmevna. Z zbiranjem podatkov smo zaradi vseh naštetih razlogov nadaljevali v bližini zelo obiskane kavarne v središču Celja, kjer smo bili s pridobljenimi podatki več kot zadovoljni.

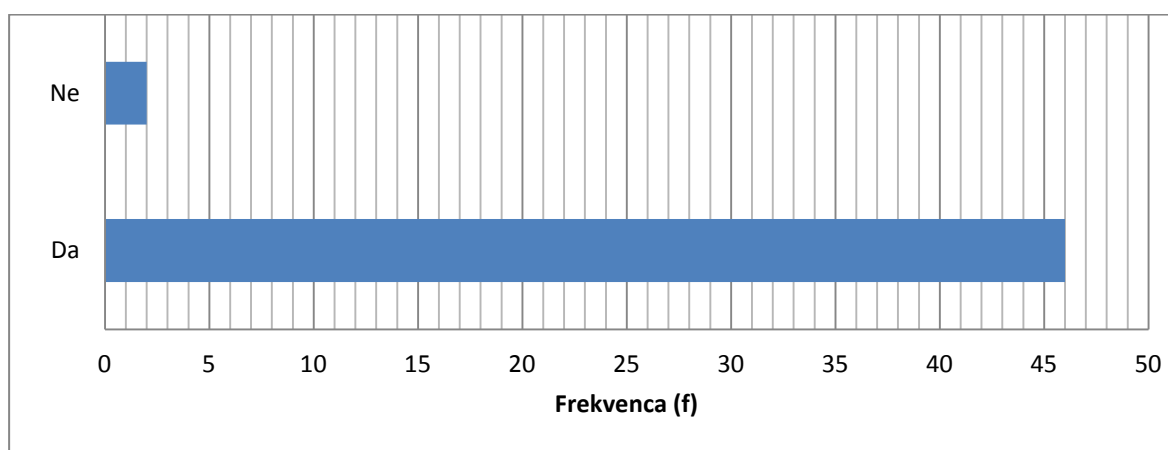
2.2.6 PRIKAZ ANALIZE REZULTATOV

Preden začnem z analizo, naj omenim, da v analizi nisem upošteval ene ankete, saj sta bili izpolnjeni samo dve vprašanji. V podajanju razloga za neizpolnjeno anketo je uporabnica dejala, da je bila preveč razburjena, da bi nadaljevala. Vzorec zajema torej 48 uporabnikov.

Tabela 2.1: Ali ste videli, kaj se je dogajalo?

Zaznavanje uličnega nasilja	f	f (%)	Kumulativni (%)
Da	46	95,8	95,8
Ne	2	4,2	100
Skupaj	48	100	

Grafikon 2.1: Zaznavanje uličnega nasilja

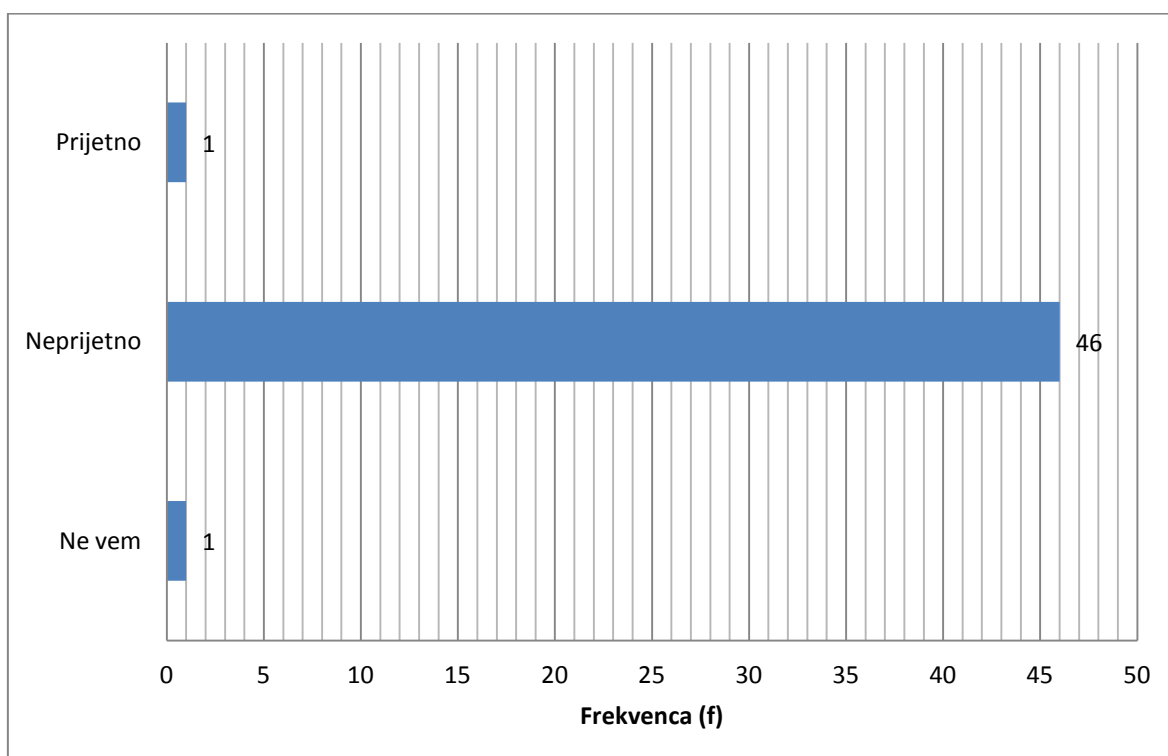

Anketni vprašalnik je izpolnilo 48 oseb, od katerih je 46 mimoidočih zaznalo ulično nasilje nad mladostnikom.

Tabela 2.2: Kako ste se ob tem počutili?

Počutje ob zaznavi nasilja	f	f (%)	Kumulativni (%)
Prijetno	1	2,1	2,1
Neprijetno	46	95,8	97,9
Ne vem	1	2,1	100
Skupaj	48	100	

Grafikon 2.2: Počutje ob zaznavi uličnega nasilja

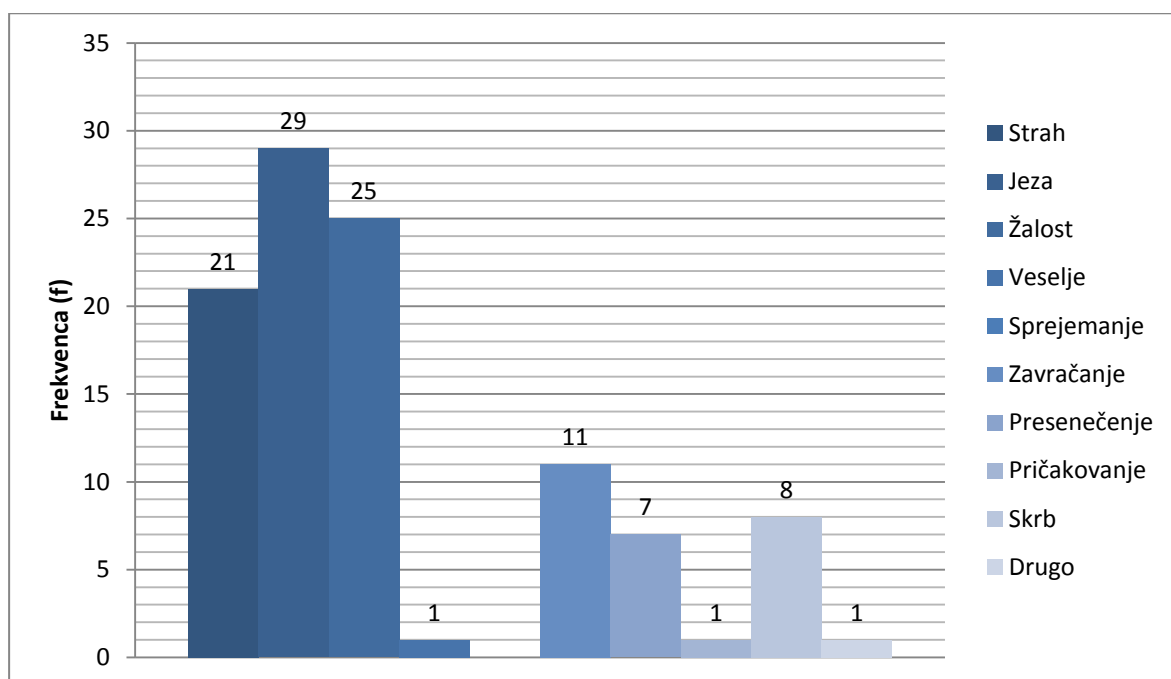

Ob zaznavanju nasilja je kar 46 mimoidočih svoje počutje opredelilo kot neprijetno, ena oseba je bila neopredeljena in ena se je ob videnem uličnem nasilju počutila prijetno.

Tabela 2.3: Katera čustva ste ob videnem dogodku zaznali?

Čustvo	f	f (%) glede na vsak odgovor posebej
Strah	21	43,8
Jeza	29	60,4
Žalost	25	52,1
Veselje	1	2,1
Sprejemanje	0	0
Zavračanje	11	22,9
Presenečenje	7	14,6
Pričakovanje	1	2,1
Skrb	8	16,7
Drugo	1	2,1

Grafikon 2.3: Zaznano čustvo ob videnem nasilju

Na vprašanje, kakšna čustva so doživljali mimoidoči, ko so zaznali ulično nasilje, jih je največ odgovorilo z jezo (29), žalostjo (25) in strahom (21), Samo ena oseba je za odgovor na vprašanje uporabila opcijo »drugo«, in ob tem dopisala zgroženost. Pri tem vprašanju je bilo možnih več odgovorov, zato kumulativnega odstotka ni smiselno računati. Prav tako so odstotki odgovorov izračunani glede na vsak odgovor posebej na število anketiranih

ljudi, torej 48. Pri tem lahko vidimo razmerje vsakega odgovora posebej glede na celotni vzorec.

Tabela 2.4: Zakaj mimoidoči ponavadi ne pristopimo v primeru uličnega nasilja in se v te zadeve ne vpletamo?

Razlog ignoriranja uličnega nasilja	f	f (%) glede na vsak odgovor posebej
Ne vemo, kako pomagati	11	22,9
Zaradi strahu pred institucijami, potencialnimi kazni, podajanja izjav ...	10	20,8
Ljudje se ne želimo vpletati v življenja drugih	17	35,4
Situacijske ovire (otrok, telefon ...)	4	8,3
Občutek fizične manjvrednosti	14	29,2
Ne zaznavamo nasilja	1	2,1
S posredovanjem bi lahko odnos še poslabšali	21	43,8
Prelaganje odgovornosti na druge	3	6,3
Strah, da bi s tem ogrozili sebe	20	41,7

Tudi pri tem vprašanju je bilo možnih več odgovorov, zato tudi tukaj nisem računal kumulativnega odstotka. Prav tako kot pri prejšnjem vprašanju sem zadevo analiziral podobno, vendar sem tukaj za prikaz podatkov poleg tabele uporabil 100-odstotno naložen stolpčni grafikon. Za vsak odgovor posebej je moč videti razmerje posameznega odgovora (vzroka za ignoriranje uličnega nasilja) glede na vzorec. Vzroki za ignoriranje uličnega nasilja, pri katerih same vrednosti najbolj izstopajo, so: s posredovanjem bi odnos še poslabšali; strah, da bi s tem ogrozili sebe, ter ljudje se ne želimo vpletati v življenja drugih. 21 jih meni, da bi s posredovanjem situacijo še poslabšalo, 20 mimoidočih je bilo strah, da bi s posredovanjem ogrozili sebe, 17 mimoidočih meni, da se ljudje enostavno ne želijo vpletati v življenja drugih, 14 mimoidočih ne odreagira zaradi fizične manjvrednosti, 11 jih ne ve, kako bi lahko pomagali, 10 jih ne odreagira, ker ne želijo podajati izjav in jih

je strah pred institucijami, 4 osebe niso odreagirale zaradi situacijskih ovir, 3 osebe so odgovornost raje preložile na druge in ena oseba ni zaznavala nasilja.

Grafikon 2.4: Razlog ignoriranja uličnega nasilja

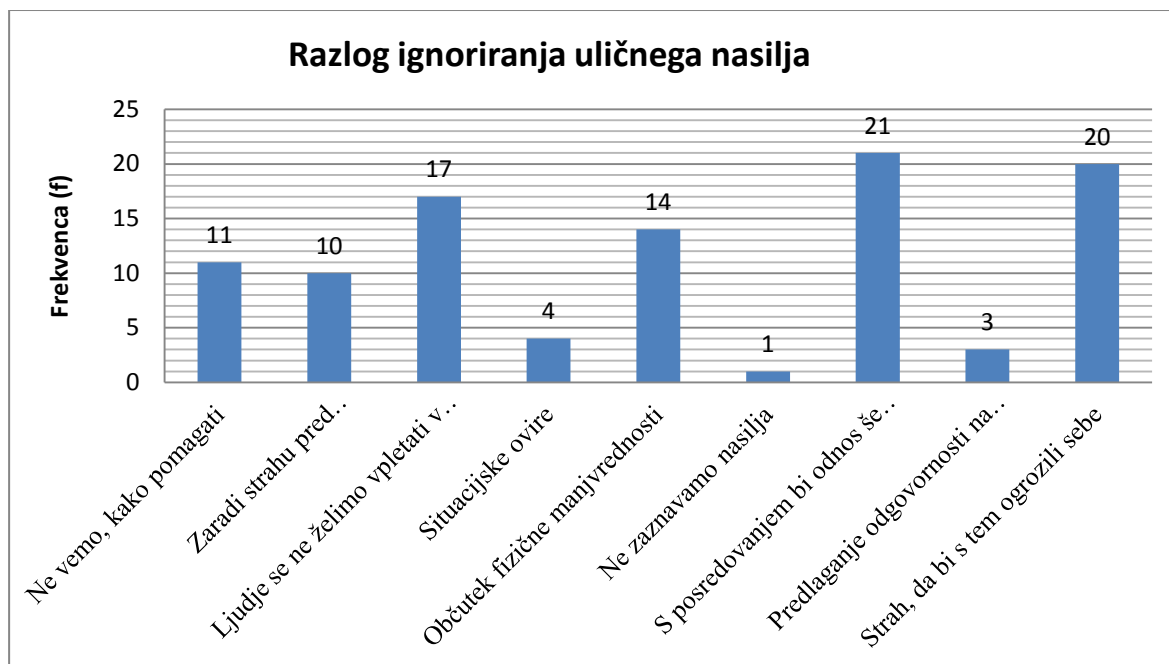

Tabela 2.5: Kako bi želeli, da bi se drugi odzvali, če bi se vi znašli v podobnem položaju?

Želena reakcija mimoidočih na ulično nasilje, v katerem sem žrtev jaz	f	f (%)	Kumulativni (%)
Da pokličejo policijo	19	39,6	39,6
Da obvestijo center za socialno delo	5	10,4	50
Da mi sami priskočijo na pomoč	21	43,8	93,8
Da ignorirajo	3	6,2	100
Drugo	0	0	100
Skupaj	48	100	

Grafikon prikazuje, kako bi ljudje želeli, da bi se odzvali drugi, če bi se sami znašli v vlogi žrtve uličnega nasilja. Rezultat je zares zanimiv, saj več kot 83,4 % ljudi želi, da bi se na ulično nasilje odreagiralo bodisi s klicem policije bodisi, da bi ljudje sami priskočili na pomoč. Naj vzamemo v obzir, da sta v celotnem času socialnega eksperimenta odreagirala

samo dva moška. Torej bi ljudje vsekakor želeli neko spremembo, sami pa ob tem ne bi naredili ničesar.

Grafikon 2.5: Želena reakcija mimoidočih na ulično nasilje, v katerem sem žrtev jaz

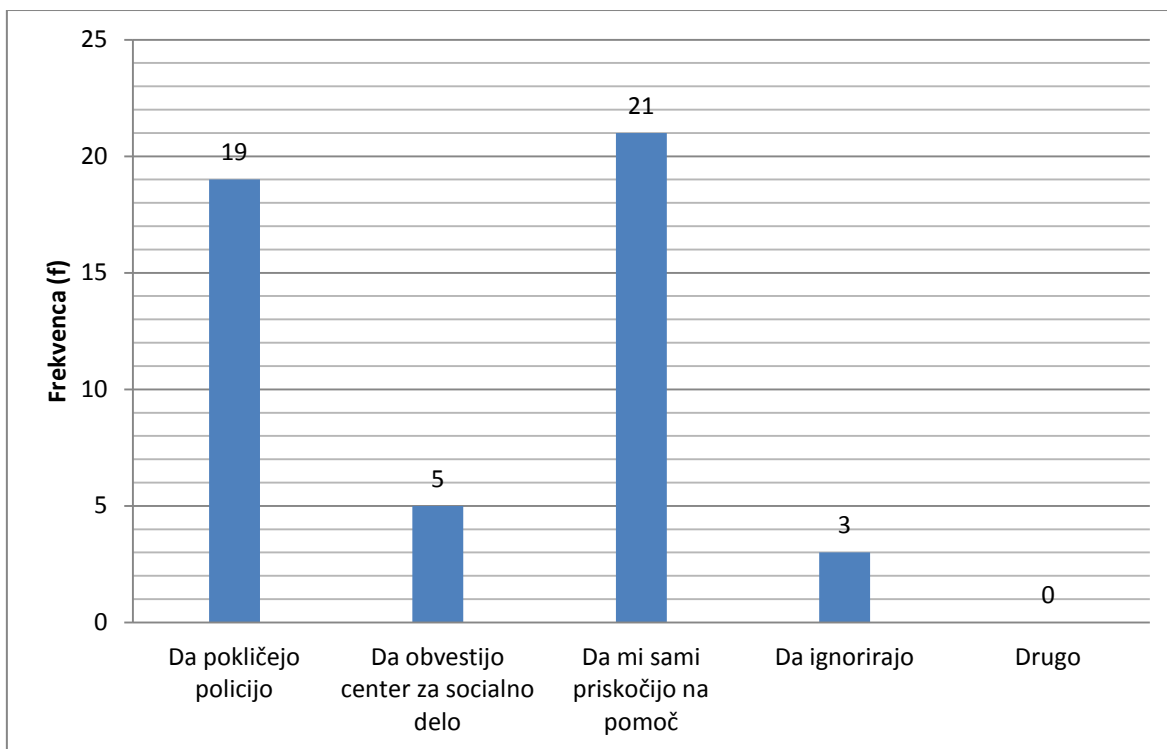

Tabela 2.6: Ali se počutite varne?

Občutek varnosti	f	f (%)	Kumulativni (%)
Da	32	66,7	66,7
Ne	10	20,8	87,5
Ne vem	6	12,5	100
Skupaj	48	100	

To vprašanje sem vključil v vprašalnik zaradi nedavnih dogodkov.³ Zanimalo me je, kako se ljudje počutijo ob vseh zelo dobro medijsko izpostavljenih in poudarjenih situacijah, kot so na primer teroristični napadi, umori po Sloveniji in podobno (več v nadaljevanju).

³ Teroristični napad v Bruslju (22. 3. 2016), primer odvzema otrok starim staršem, kjer je postopek vodil Center za socialno delo Velenje (30. 3. 2016) in umor na avtobusni postaji v Celju (1. 4. 2016).

Grafikon 2.6: Ali imajo prebivalci Celja občutek varnosti?

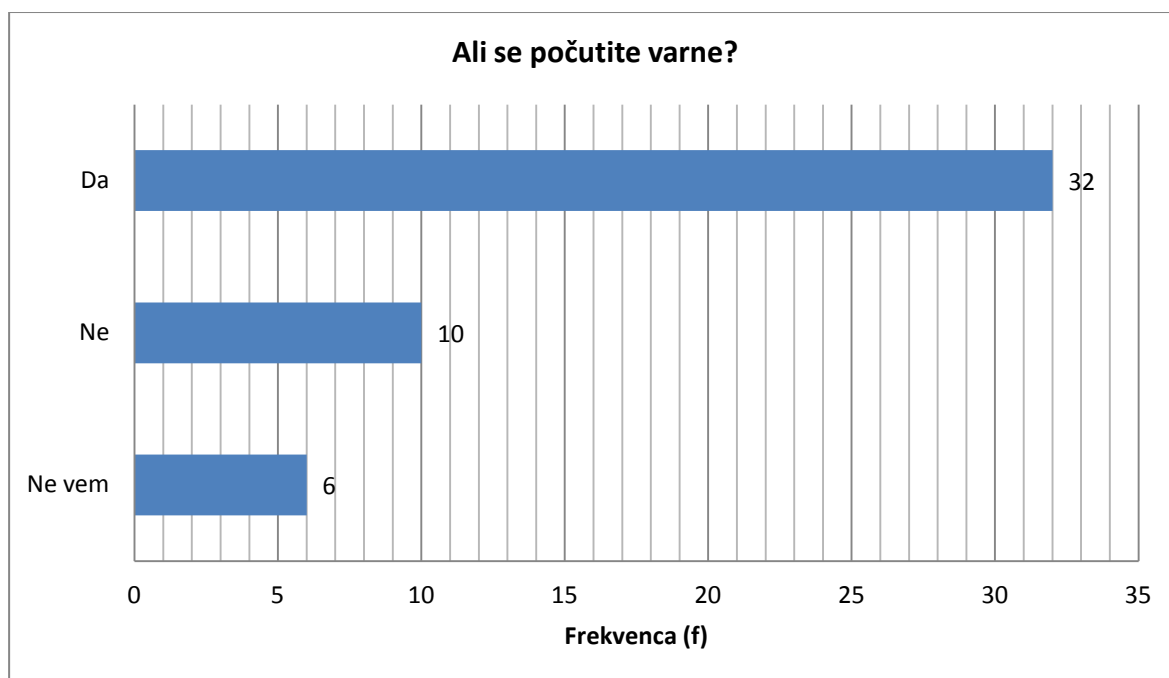

Tabela 2.7: Ali zaupate v delo Policijske postaje Celje in Centra za socialno delo Celje?

Zaupanje v delo policije in CSD	f	f (%)	Kumulativni (%)
Da	13	27,1	27,1
Ne	21	43,8	70,9
Ne vem	11	22,9	93,8
Samo policiji	3	6,2	100
Skupaj	48	100	

Tukaj treh odgovorov iz anket nisem uspel uvrstiti v nobeno izmed kategorij, saj so trije uporabniki povedali, da zaupajo samo policiji (tega možnega odgovora na vprašalniku ni bilo). To so spraševalke dopisale na anketni vprašalnik, sam pa sem pri analizi ta odgovor dodal v tabelo, da sem zadevo uspešno analiziral.

Vsekakor je to vprašanje močno povezano s prejšnjim, saj lahko logično sklepamo, da bi bil delež ljudi, ki se ne počutijo varne, dokaj podoben deležu tistih, ki ne zaupajo policiji. Ampak ali je bilo v mojem primeru res tako? Če pogledamo skupen odstotek ljudi, ki zaupa samo policiji, in ljudi, ki na splošno zaupa tako policiji kot CSD-ju, je ta 33,3 %. Delež mimoidočih, ki so odgovorili, da se počutijo varne pa je skoraj dvakrat tolikšen (66,7 %). Torej bi lahko dejali, da niso samo državni organi tisti, ki nam zagotavljajo

določeno varnost, očitno obstaja tudi občutek varnosti, ki ti ga lahko ponudijo najbližji ali mesto samo. Res pa je, da je tukaj še slovenska vojska, s katero se na tem mestu ne bom ukvarjal, saj me za mojo raziskavo ne zanima.

Grafikon 2.7: Zaupanje v delo Policijske postaje Celje in CSD Celje

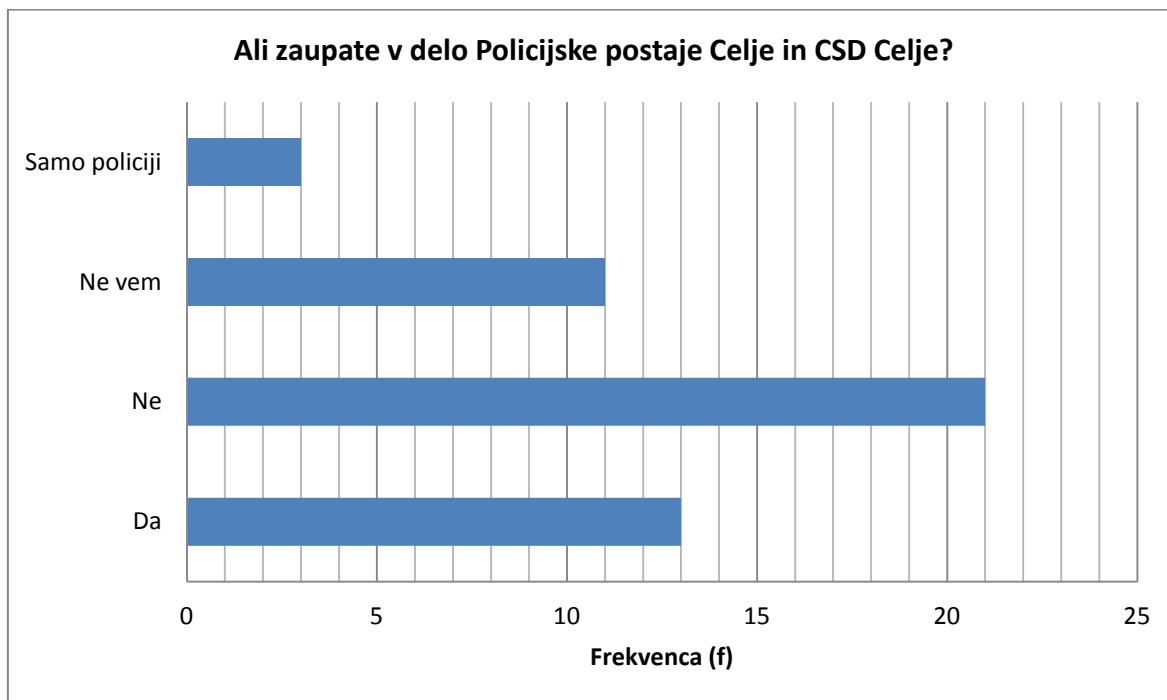

Tabela 2.8: Ali se vam dozdeva, da bi na prejšnji dve vprašanji odgovorili drugače, če ne bi upoštevali dogodkov, ki so se zgodili pred kratkim?

Na vprašanje 6 in 7 so vplivali dogodki, ki so se zgodili pred kratkim	f	f (%)	Kumulativni (%)
Da	18	37,5	37,5
Ne	22	45,8	83,3
Ne vem	8	16,7	100
Skupaj	48	100	

Kot sem že omenil pri točki zbiranja podatkov, se je mesec pred samo izvedbo socialnega eksperimenta dogajalo mnogo stvari, zaradi katerih sem celo podvomil v izvedbo eksperimenta. Zgodil se je teroristični napad v Bruslju, pozneje primer Centra za socialno delo Velenje, ki je bil nekaj časa na zelo slabem glasu in precej medijsko izpostavljen,

povrh vsega pa se je 14 dni pred izvedbo eksperimenta zgodil umor na avtobusni postaji v Celju, ki je dokaj blizu samega prizorišča, kjer smo izvedli socialni eksperiment. Zavedam se, da bi bili odgovori verjetno nekoliko drugačni, če bi eksperiment izvedel pred vsemi temi dogodki. 18 mimoidočih je potrdilo, da bi odgovorili drugače, če se ti dogodki ne bi zgodili, 22 bi jih odgovorilo enako, 8 pa jih je bilo pri tem odgovoru neopredeljenih.

Grafikon 2.8: Na vprašanje 6 in 7 so vplivali dogodki iz bližnje preteklosti

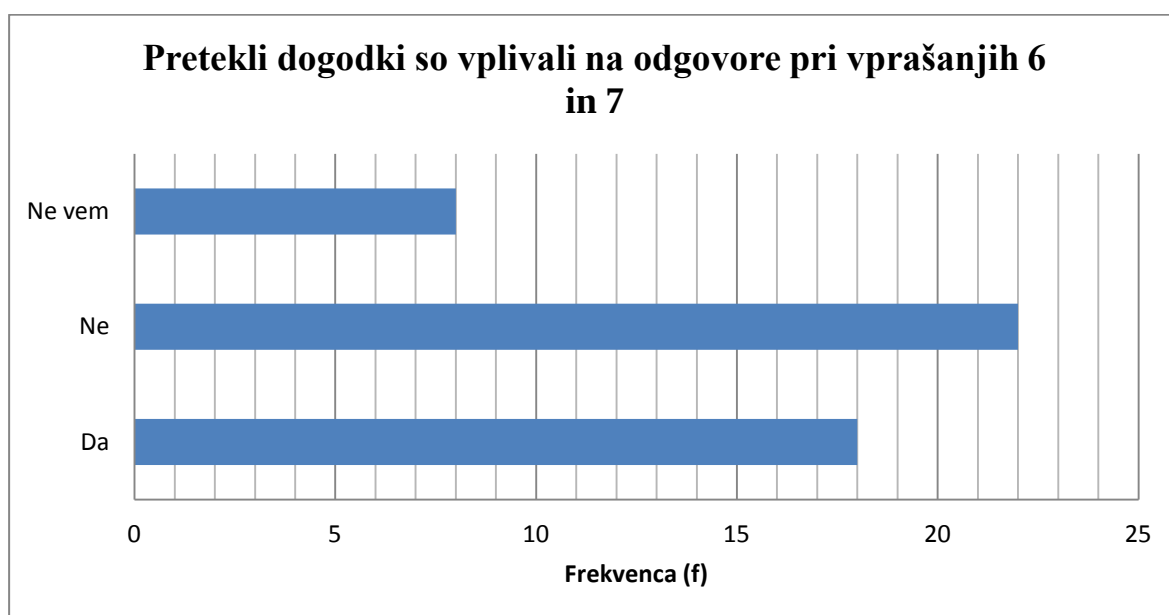
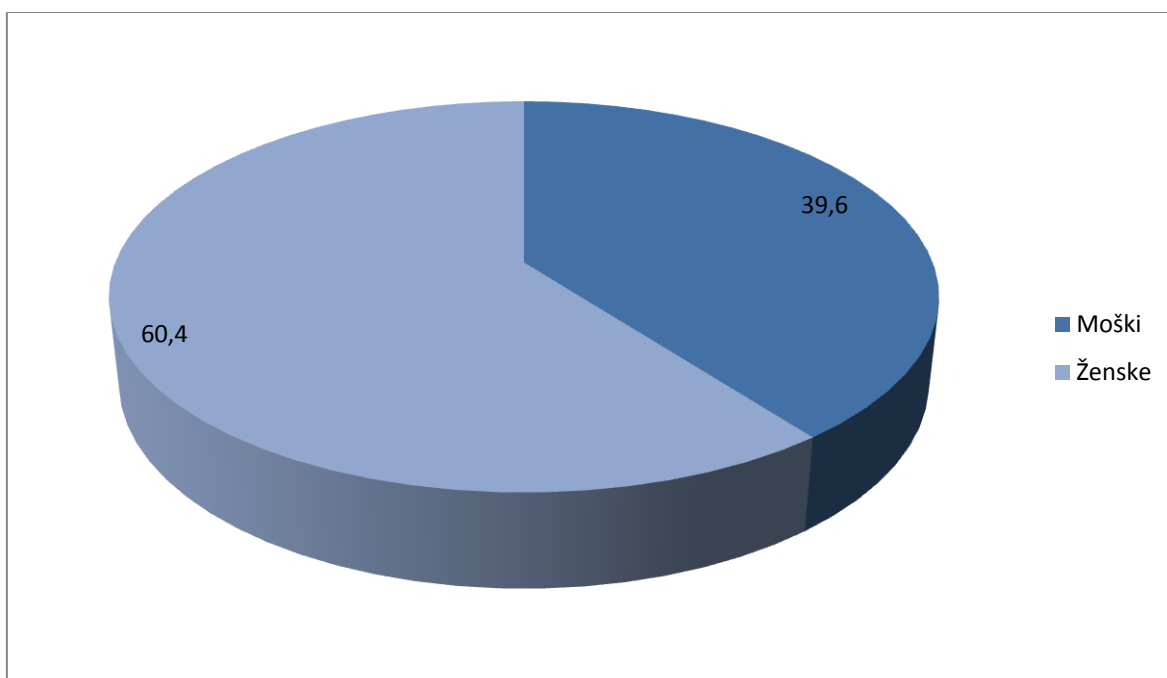

Tabela 2.9: Spolna struktura

Spol	f	f (%)	Kumulativni (%)
Moški	19	39,6	39,4
Ženski	29	60,4	100
Skupaj	48	100	

Grafikon 2.9: Spolna struktura

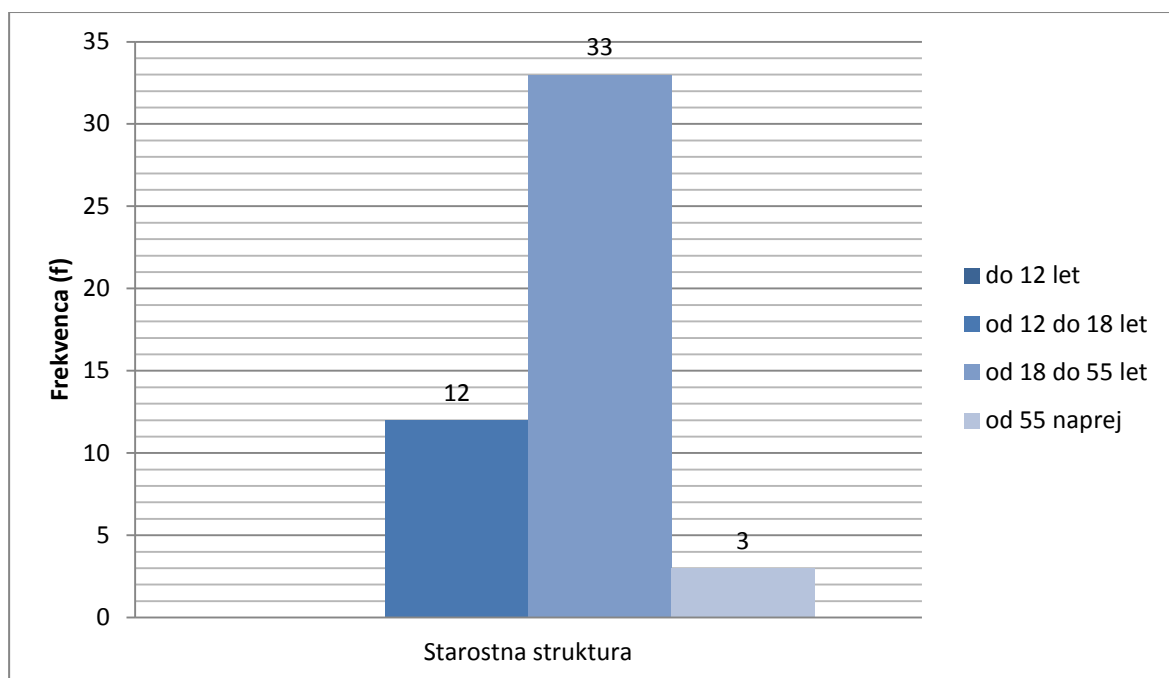
Anketni vprašalnik je izpolnilo 29 (60,4 %) žensk in 19 (39,6 %) moških.

Tabela 2.10: Starost

Starost	f	f (%)	Kumulativni (%)
Do 12 let (otrok)	0	0	0
Od 12 do 18 (mladostnik)	12	25	25
18 do 55 (odrasel)	33	68,8	93,8
Od 55 naprej (starejši)	3	6,2	100
Skupaj	48	100	

Anketnega vprašalnika ni izpolnila nobena oseba, mlajša od 12 let (poimenoval sem jo otrok). 12 mimoidočih je bilo starih od 12 do 18 let, 33 mimoidočih je bilo starih od 18 do 55 let, 3 osebe pa so bile starejše od 55 let.

Grafikon 2.10: Starostna struktura

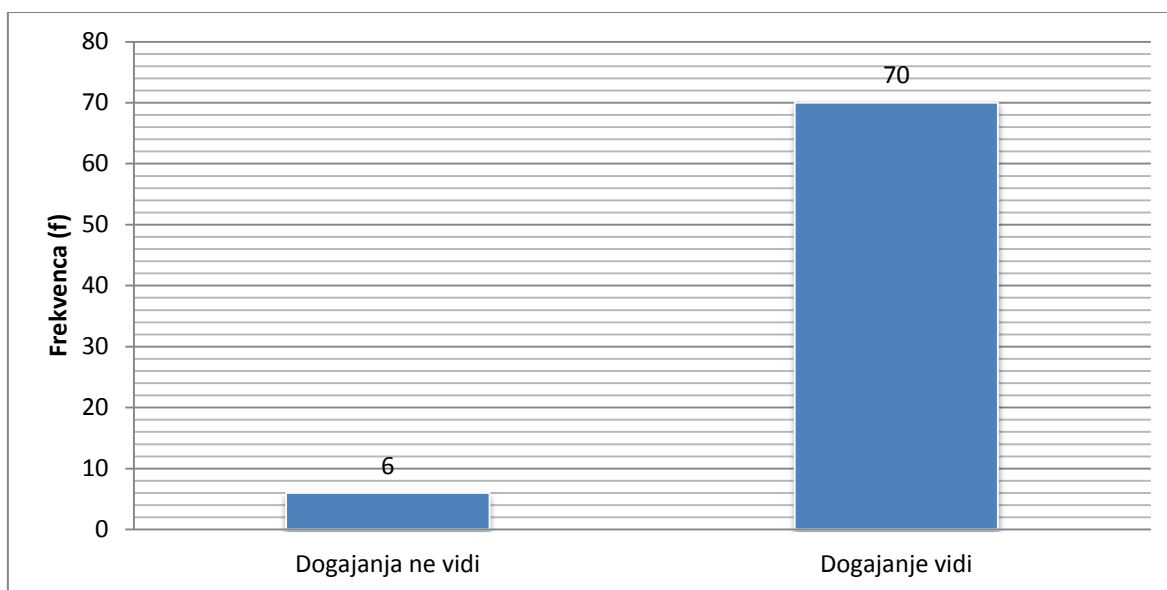

ANALIZA »CHECK LISTE«

Tabela 2.11: Zaznavanje uličnega nasilja nad mladostnikom

Zaznavanje uličnega nasilja nad mladostnikom	f	(%)	Kumulativni (%)
Oseba dogajanja ne vidi	6	7,9	7,9
Oseba dogajanje vidi	70	92,1	100
Skupaj	76	100	

Grafikon 2.11: Zaznava dogajanje

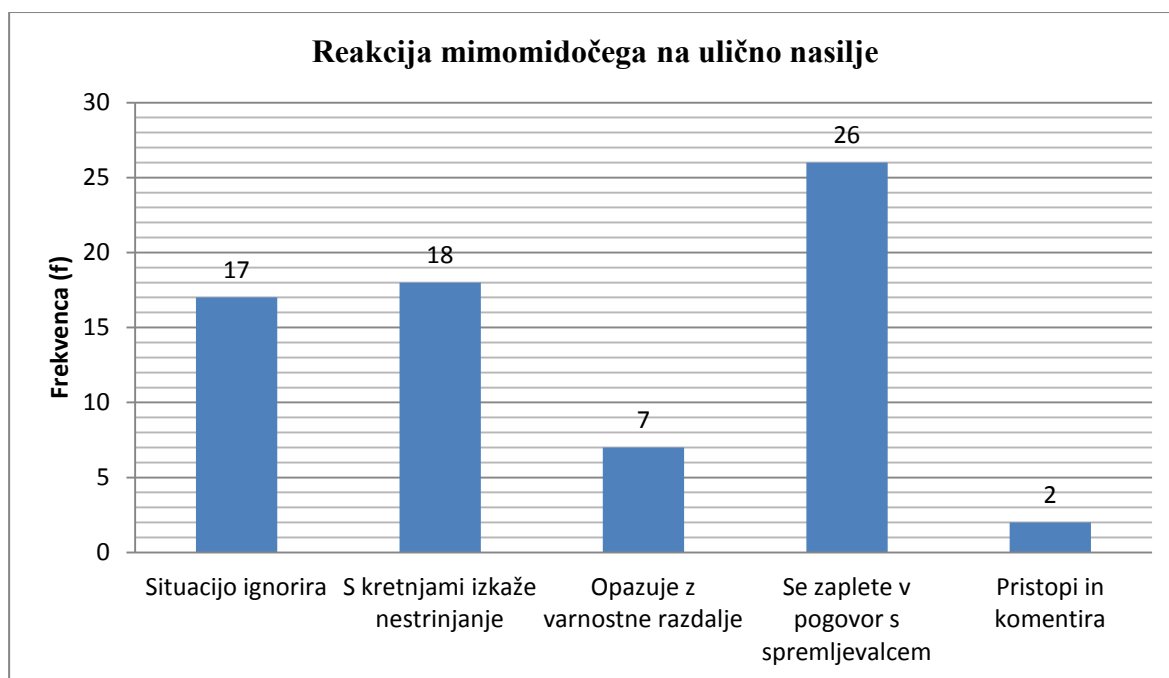
Iz grafikona in tabelskega prikaza podatkov je razvidno, da je izvajano ulično nasilje nad mladostnikom zaznalo kar 92,1 % ljudi zaznalo nasilno dogajanje na ulici.

Tabela 2.12: Odziv mimoidočega na ulično nasilje

Odziv na zaznavano ulično nasilje	f	f (%)	Kumulativni (%)
Ignoriranje situacije	17	24,3	24,3
Izražanje nestrinjanja s kretnjami	18	25,7	50
Opazovanje z varnostne razdalje	7	10	60
Oseba se zaplete v pogovor s spremljevalcem	26	37,1	97,1
Oseba pristopi in komentira	2	2,9	100
Skupaj	70	100	

Podatki prikazujejo frekvenco načina odzivanja mimoidočih na izvajano ulično nasilje nad mladostnikom v mestu Celje. Podatki kažejo, da je kar 24,3 % ljudi nasilje nad otrokom ignoriralo, 25,7 % mimoidočih je s kretnjami izrazilo nestrinjanje oziroma zgražanje, 10 % ljudi je ulično nasilje pospremlilo z varnostne razdalje, 37 % mimoidočih je nasilje zaznalo in se o dogodku pogovorilo s spremljevalcem, samo 2,9 % ljudi pa se je na ulično nasilje nad mladostnikom odzvalo s pristopom in prekinitvijo nasilja.

Grafikon 2.12: Reakcija mimoidočega na ulično nasilje

3 REZULTATI

Rezultate odziva mimoidočih na ulično nasilje sem delno pričakoval, vendar sem upal, da se bo več mimoidočih odločilo ustaviti ulično nasilje. Naj še enkrat omenim, da je v eksperimentu šlo za zaigrane prizore izvajanja uličnega nasilja nad mladostnikom, zaradi katerega sem računal na večjo občutljivost mimoidočih in posledično bolj burno odzivnost na ulično dogajanje.

Ulično nasilje je zaznalo 70 mimoidočih kar je 92 % celotnega vzorca zajetega s »check listo«. Od tega so bili nekateri tudi vključeni v anketiranje. To nam pove, da je bilo dogajanje med izvajalcem nasilja in mladostnikom dovolj burno in je pritegnilo dovolj pozornosti, da so ljudje zaznali nasilno situacijo. Ne glede na to, da se je 95,8 % mimoidočih počutilo neprijetno in so zaznavali predvsem negativna čustva, to ni bilo dovolj, da bi žrtvi priskočili na pomoč (vir anketni vprašalnik). Čustva, ki so jih ob zaznavi nasilne situacije zaznavali, so: jeza, ki prevladuje z 27,9 % vseh odgovorov, sledi žalost z 24 %, 20,2 % strah, 10,6 % zavračanje, 7,7 % skrb, 6,7 % presenečenje, veselje, pričakovanje in drugo pa po 0,96 %.

Kot glavni razlog za ignoriranje uličnega nasilja so mimoidoči navajali odgovor, da bi s posredovanjem odnos še poslabšali (20,8 % vseh odgovorov). Sledil je odgovor, da bi lahko s posredovanjem ogrozili sebe (19,8 %), nato mnenje mimoidočih, da se ljudje enostavno ne želimo vpletati v življenja drugih (16,8 %), zaradi občutka fizične manjvrednosti (13,9 %), ljudje ne vedo, kako pomagati (10,9 %), zaradi strahu pred podajanjem izjav (9,9 %), situacijske ovire (4 %), mimoidoči prelagajo odgovornost na druge (3 %) in 0,9 % vseh odgovorov, je nakazovalo, da mimoidoči ne zaznavajo nasilja. Podrobneje sem želel raziskati odgovore, ki so zajemali občutek fizične manjvrednosti, saj sem menil, da so tako v večini primerov odgovarjale ženske. Pa je bilo res tako? Kot sem predvideval, so večinoma ženske odgovarjale, da zaradi fizične manjvrednosti ne morejo pomagati žrtvi nasilja. Za ta odgovor se je odločilo 10,9 % žensk in 3 % moških.

Pri poglavju želene reakcije mimoidočih na ulično nasilje, v katerem bi se kot žrtve znašli prav anketiranci, so bili odgovori predvsem egoistični. Besedo egoistični sem uporabil zato, ker so mimoidoči v več kot 83 % odgovorili, da v primeru uličnega nasilja želijo pomoč v obliki klica na policijo ali pa da jim pomagajo mimoidoči sami. Tukaj naj omenim, da sta v času celotne izvedbe eksperimenta na pomoč mladostniku priskočila le dva mimoidoča (moška).

Zaradi nedavnih dogodkov, ki so poskrbeli za pravi val ogorčenja in medijskega »buma«, sem se odločil, da v sklopu raziskovanja pridobim podatke, če se ljudje mesta Celje počutijo varne in kakšno je njihovo zaupanje v organe, ki delujejo na področju uličnega nasilja. V slabih 67 % se ljudje počutijo varne. Na vprašanje, če zaupajo delu Policijske postaje Celje in Centra za socialno delo Celje pa so s slabimi 44 % odgovorili z ne, 27 % mimoidočih zaupa v delo teh dveh organov, slabih 7 % pa zaupa samo delu policije. Slabih 23 % mimoidočih se je pri tem odgovoru odzvalo nevtrarno. Pri teh odgovorih je bil zaznati tudi vpliv predhodnih dogodkov, saj so z 37,5 % odgovorov mimoidoči dejali, da bi odgovarjali drugače, če se ti dogodki ne bi zgodili, 45,8 % mimoidočih bi odgovorilo enako, 16,7 % mimoidočih pa je bilo neopredeljenih.

V analizo anketnega vprašalnika je bilo torej zajetih 48 mimoidočih, ki so se tisti čas nahajali v centru mesta Celja. V opazovanje reakcije mimoidočih s pomočjo »check liste«, pa je bilo zajetih 70 mimoidočih, od katerih je približno 37 % mimoidočih na reakcijo odreagiralo tako, da so se zapletli v pogovor s spremljevalcem, dobrih 25 % mimoidočih je eksperimentalno dogajanje pospremilo z izražanjem nestrinjanja (kretnje), 24 % ljudi je situacijo ignoriralo, 10 % mimoidočih se je ustavilo na varnem mestu in dogajanje opazovalo od daleč, samo 2 osebi (2,9 %) pa sta po približno slabe pol ure pristopili in preprečili nadaljnje izvajanje eksperimenta.

4 RAZPRAVA

V nadaljevanju bom predstavil ključne ugotovitve pri svojem raziskovanju, nanje podal komentar in osebno mnenje.

Da je nasilje velik problem v današnji družbi, sem pisal že v teoretičnem delu diplomske naloge. V raziskavi *Mladina 98*, ki jo je izvedel Center za socialno psihologijo in študije mladine na Fakulteti za družbene vede, je 21,8 % učenk in učencev osmih razredov slovenskih osnovnih šol označilo nasilje v svojih družinah za resen problem (Lešnik Mugnaioni, 2014: 98 – 99; po Milenović, 2010). V raziskavi o nasilju v družini iz leta 2005 je nasilje doživelo 23,7 % respondentk in respondentov, od tega jih je kar 73 % doživelo nasilje v otroštvu. Največkrat je šlo za psihično (66,5 %) in fizično nasilje (63 %), 3,7 % je bilo spolnega nasilja in 7,7 % izvajanja ekonomskega nasilja (Ibid). Menim, da je ravno zaradi neurejenosti razmer znotraj družinskega sistema vse več uličnega nasilja, saj vse več mladostnikov išče strukturo sovrstnikov na ulici, kjer si bi identiteto lahko oblikovali do konca.

Rezultati so pokazali, da prebivalci mesta Celje zelo dobro zaznavajo nasilje, ki se dogaja na njihovih ulicah. Je pa zelo velik razpon med željo po prekinitvi tega nasilja in dejanske akcije v smislu »nekomu priskočiti na pomoč«. Že podatek, da se ljudje ob zaznavi uličnega nasilja ne počutijo dobro, pove dovolj, da bi se v tej smeri moralo nekaj narediti. Človeški mehanizem je bil in bo naravnan tako, da hrepeni po stanju ugodja, stanju varnosti, sprejetosti in dobrega počutja. Ob tem pa se vprašamo, zakaj navkljub slabemu, zgražajočemu počutju ob zaznavi uličnega nasilja nad mladoletnikom mimoidoči ne naredijo ničesar, kar bi to nasilje preprečilo, obenem pa bi se tudi mimoidoči sami počutili bolje. Kaj je torej tisto, kar preprečuje mimoidočim ukrepati, oziroma zakaj ta prepreka sploh obstaja, ko govorimo o nasilju, ki pušča dolgotrajne posledice na žrtvi.

Vzroki za razloge, zakaj opazovalci v omenjenih primerih pogosto ne posredujejo, tičijo v mnogih dejavnikih, ki jih opisujeta Bakračević Vukman in Musil (2015: 45). Predvsem se sicer osredotočata na medvrstniško nasilje, ki pa je tudi del uličnega nasilja, zato lahko podatke nekoliko posplošim. Da se opazovalec nasilja odzove konstruktivno, od njega zahteva veliko poguma in osebnostne zrelosti. Pravita (Ibid), da opazovalci običajno ne posredujejo in ostanejo pasivni. Da pa opazovalci ostanejo pasivni, morajo obstajati nekateri vzroki. Vzroki za pasivnost opazovalcev na ulično nasilje so:

- ne vedo, kaj storiti;

- nasilneža se bojijo;
- strah jih je, da bodo kaj storili narobe in zadevo še poslabšali.

Tukaj lahko vidimo, da gresta teorija in praksa z roko v roki, vsaj v primeru mojega raziskovanja. Iz analize anketnega vprašalnika na konkretnem primeru je videti, da so glavni vzroki za pasivnost po mnenju mimoidočih (tj. opazovalcev nasilja) naslednji (razvrščenost po frekvencah pojavljanja):

- s posredovanjem bi lahko odnos še poslabšali;
- strah, da bi s tem ogrozili sebe;
- ljudje se ne želimo vpletati v življenja drugih;
- občutek fizične manjvrednosti;
- ne vemo, kako pomagati.

Vidimo, da je v ospredje postavljen strah. Bodisi strah pred poslabšanjem odnosa med žrtvijo in storilcem nasilja bodisi strah za svoje življenje. Lahko vidimo, da ljudje navkljub številnim aktivnostim, ki so namenjene za boj proti nasilju, še vedno ne vedo, kako ukrepati. Da so nekateri mimoidoči fizično slabotnejši in zaradi tega ne morejo preprečiti uličnega nasilja, lahko štejemo samo kot dober izgovor. Iz pogovorov z anketiranci predvsem ženskega spola je bilo moč razbrati, da ne ukrepajo, ker se fizično ne morajo kosati s storilcem nasilja. Veliko število anketirank je zatrjevalo, da nasilja nikakor ne podpirajo in ga želijo preprečiti, ampak predvsem zaradi fizične manjvrednosti ne vedo, kako. Živimo v svetu, kjer je tehnologija tako zelo razvita, da nas bodo počasi začeli nadomeščati stroji. Ali je res tako težko seči v žep in poklicati policijo? Mislim, da gre tukaj bolj za strah pred prevzemanjem odgovornosti za svoje dejanje. Da pojav ignoriramo in ne naredimo ničesar, je isto, kot če bi nasilje podpirali.

Ob tem bom naštel le nekaj komentarjev mimoidočih, ki sem jih zaznal sam ali pa so jih zabeležili moji pomočniki pri izvedbi eksperimenta: *kakšen norec, bedak, manijak, poglej kaj počne, a je normalen, no, kaj takšnega pa še ne, daj, pokliči policijo ...* Takšni so bili komentarji, ki so se nanašali na izvajanje uličnega nasilja nad mladostnikom. Videti je, da se mimoidoči s početjem storilca niso strinjali, ampak niso naredili ničesar, da bi to preprečili.

Ko so mimoidoči izvedeli, da je bil to eksperiment, so se nekateri počutili olajšane, saj so se po eni strani čutili krive, ker niso odreagirali. Večina krajanov je informacijo sprejela z nasmehom na obrazu, z veseljem izpolnila vprašalnike in se zapletla v klepet s terenskimi

spraševalkami. Nekaterim se je zdela to zelo dobra ideja, pri kateri niso niti pomislili, da bi bila situacija zaigrana. Če pa so na eni strani podporniki, so na drugi strani tudi kritiki. Kot pri drugih znanih eksperimentih, ki sem jih opisal v teoretičnem delu, so tudi tukaj ljudje opazili pomanjkljivosti. Prvi komentar, s katerim sem se srečal na terenu v času eksperimenta, je izrekel gospod, ki je stik z mano kot izvajalcem nasilja navezal takole: *»Kaj se pa greš, ne moreš tega izvajati tukaj, ko ljudje jemo«*. Gre za stavek, ki ga verjetno ne bom pozabil nikoli. Po eni strani sem čutil olajšanje, saj sem vedel, da bom prekinil igro, ker se je nekdo odločil zaustaviti ulično nasilje nad mladostnikom. Sem pa v naslednjem trenutku izvedel, da je gospoda motilo le to, da mu s tem motimo kosilo. Nato se je pridružil še en gospod, ki je izrazil nestrinjanje z mojim početjem, in dejal, da bo poklical policijo. Ko sem predal informacijo, da gre za eksperiment, poskus, pri katerem me zanima reakcija mimoidočih na ulično nasilje, sta se odzvala začudeno. Večina ljudi se je spraševala, če imam eksperiment prijavljen na policiji, če sem obvestil mladostnikove starše, da je izvajanje takšnega eksperimenta skrajno neprimerno, saj vpletam premlado žrtev itd. Pričeli so se (kot pri ostalih znanih eksperimentih) najprej ukvarjati z etiko eksperimenta in s tem nekako zaščititi sebe, ker niso odreagirali in preprečili izvajanje nasilja. Namesto da bi najprej pomislili, kaj bi se z mladostnikom zgodilo npr. doma in ko ne bi šlo za igrano situacijo, so se pričeli ukvarjati s stvarmi, s katerimi se moram kot vodja eksperimenta ukvarjati sam.

Se pa je med izvajanjem uličnega nasilja in pozneje med reševanjem anketnih vprašalnikov potrdilo to, o čemer piše Polič (2002), ki pravi: da se ljudje zaradi občutka strahu raje umikajo pred neznanci, ne nudijo pomoči, manj se ukvarjajo z drugimi in podobno (2002: 112).

Mimoidoči so situacijo raje ignorirali, se obrnili stran in opazovali z varnostne razdalje. Gledali so v tla in se ukvarjali s svojimi stvarmi, se pogovarjali s svojimi spremljevalci ali pa se ukvarjali z mobilnimi telefoni in se delali, kot da nasilja ne vidijo.

4.1 KRITIKA METODOLOGIJE

Proces terenskega zbiranja podatkov je potekal precej sunkovito in je mogoče na trenutke deloval neorganizirano. Za zbiranje podatkov sem imel vnaprej sestavljen vprašalnik in pomoč pri opazovanju v obliki *»check liste«*. Zbiranje podatkov je potekalo v sklopu izvedbe eksperimenta, saj se je nanašalo na situacijo, ki je bila odigrana. Da pa je bilo zbiranje podatkov uspešno, so morale terenske delavke hitro vzpostavljati odnos z

mimoidočimi. Izvajanje vprašalnikov je zahtevalo hitrost in prilagodljivost sogovorniku. Terenske delavke so sicer navezovalle stik z nasmeškom na obrazu in bile »osebne«, koliko je bilo le mogoče, se mi pa dozdeva, da so nekateri mimoidoči samo pograbili anketo, jo na hitro rešili in odšli naprej. Če bi eksperiment izvajal še enkrat, bi imel podvojeno število terenskih delavk in manj snemalcev. Sem pa veliko podatkov med samim raziskovanjem tudi izgubil, saj je bilo enostavno nemogoče zajeti vse mimoidoče in od njih pridobiti želene informacije.

4.2 VELJAVNOST UGOTOVITEV

Menim, da je moja raziskava notranje veljavna, ker sem ugotavljal vzorčne odnose med posameznimi pojavi in poskusil dokazati vzorčno-posledično povezavo med njimi (Mesec, 1998: 145). Empiričnih diagramov nisem uporabil, sem pa skušal z besednim zapisom pojasniti razmerje med vzrokom in posledico določenega pojava.

Zavedam se, da bi v primeru izvedbe eksperimenta na kak drug dan raziskovanje prineslo povsem drugačne podatke, kot sem jih pri raziskovanju zbral sam.

5 SKLEPI

Sklepe bom oblikoval na podlagi raziskovalnih vprašanj, ki sem jih sestavil pred začetkom raziskovanja.

Ali ljudje na Celjskem zaznavajo ulično nasilje?

Krajani mesta Celje zaznavajo ulično nasilje in ga ne podpirajo. Kako so se krajani na ulično nasilje odzvali, pove veliko; vedo, da je tam, ne vedo pa, kaj bi z njim naredili. Nekateri so ulično nasilje zaznali navkljub motnjam, ki so jih imeli ob sebi (telefon, predvajalnik glasbe ipd.). Tudi če so bili v družbi s spremljevalcem, so vedeli, da se nekaj dogaja.

Kako se ljudje na ulično nasilje odzovejo?

Krajani Celja so na ulično nasilje neodzivni. S tem ne mislim, da nasilje povsem ignorirajo, marveč da v času trajanja mojega eksperimenta niso naredili nič, da ga bi preprečili. Na ulično nasilje so reagirali zelo raznoliko. Vse od pogovora s spremljevalcem o videni nasilni situaciji do kretenj, s katerimi izražajo nestrinjanje s početjem, opazovanja z varnostne razdalje in ignoriranja situacije.

Kaj ljudje ob videnem nasilju začutijo/kako se počutijo?

Čustva mimoidočih ob zaznani nasilni situaciji nad mladostnikom so bila prav tako zelo raznolika, v veliki meri negativna. Krajani Celja so se ob videnem nasilju počutili neprijetno. Večinoma so doživljali čustva, ki jih neradi doživljamo. Največ krajanov je kot posledico zaznave nasilja občutilo jezo, nekateri žalost in strah. Večina tistih, ki jih je doživela strah, se je počutila ogroženo. Ko so se situacije ustrašili in se zbali za svoja življenja, so v ospredje najprej postavili sebe. Le redke je bilo strah, ker so bili v skrbeh za žrtev nasilja.

Kateri so tisti razlogi, zaradi katerih se družba/mimoidoči v nasilnih situacijah odzovejo ali ne?

V času terenskega eksperimentiranja, ki je trajalo okoli 5 ur, polovico je bilo igre nasilnega obnašanja nad mladostnikom, sta se odzvala samo dva moška. Razlogi, zakaj krajani niso odreagirali, tičijo predvsem v strahu za svoja življenja. Prav tako ne bi radi odnosa med žrtvijo in storilcem s svojo vpletenostjo še poslabšali. Nekateri bi želeli odreagirati, pa enostavno ne vedo, kako bi pomagali.

Ali se ljudje v Celju počutijo varni?

Dogodki, ki so v bližnji zgodovini zamajali svet, niso pustili prevelikega vpliva na krajanje Celja. Ne glede na to, da se je 14 dni pred izvedbo eksperimenta zgodil umor na avtobusni

postaji v Celju, da se je zgodil teroristični napad na politično prestolnico Bruselj, se krajani Celja počutijo dokaj varne. 20 % mimoidočih je izrazilo, da se ne počutijo varne, kot razlog pa navedlo predvsem nedavne dogodke. To pomeni, da bi bili v primeru izvedbe eksperimenta pred temi dogodki odgovori drugačni.

Ali prebivalci Celja zaupajo v delo policije in CSD?

Razni dogodki⁴ so v določeni meri vplivali na odgovore tudi pri tem raziskovalnem vprašanju. Vlada prepričanje, da je mesto Celje varno mesto, kjer organi dobro izpolnjujejo svoje naloge in obveznosti. Krajani imajo ločena mnenja glede zaupanja delu policije in CSD-ja. Slaba polovica krajanov Celja ne zaupa delu policije in CSD-ja, četrtna pa jih je neopredeljenih. Verjetno bi bili rezultati drugačni, če bi bil anketni vprašalnik izveden pred omenjenimi dogodki, ki so v določeni meri mogoče vseeno vplivali na odgovore. Je pa vsekakor potrebno zaupati v njihovo strokovno in praktično usposobljenost, saj je to tudi njihova dolžnost.

⁴ Teroristični napad v Bruslju (22. 3. 2016), primer odvzema otrok starim staršem, kjer je postopek vodil Center za socialno delo Velenje(30. 3. 2016) in umor na avtobusni postaji v Celju (1. 4. 2016).

6 PREDLOGI

- V primeru konflikta se vse več mladih poslužuje fizičnega obračunavanja s soudeležnim v problemu. Če se nasilje ne ustavi pri njegovem izvoru, ga bo težko omejiti tudi pri delu na ulici. Ker je nasilje zelo razširjen pojav v Sloveniji, predlagam uvedbo šolske mediacije kot oblike nenasilnega reševanja sporov v šolah. Je pa pri vzpostavitvi delovnega odnosa z mladostnikom pomembno, da delamo po korakih. Tukaj bi izpostavil delo, ki temelji na upoštevanju konceptov socialnega dela, s katerimi zna razpolagati samo socialna delavka/delavec.
- Mladostnik se v primeru nefunkcionalnega sistema znotraj družine odpravi drugam, kjer bi našel to, česar doma nima. Lahko bi govorili o pomembnosti prostega časa mladostnika, saj slednji v njem išče zadovoljevanje potrebe po počitku, sprostitvi, po oblikovanju lastne identitete in iskanja lastne sreče. Zato menim, da bi vključitev mladostnika v prostočasne dejavnosti pozitivno vplivala na zmanjševanje uličnega nasilja, saj mladostniki primanjkljaja ne bi iskali v nasilju, potrebe pa zadovoljili z drugimi stvarmi.
- Ker ulično nasilje v veliki meri zajema mladostnike, je potrebno začeti tam, kjer mladostnik preživi veliko časa, tj v šoli. Menim, da bi se pri predmetu Družba (nižja stopnja) in Etika in državljska vzgoja (višja stopnja) lahko učili več o nasilju, njegovih posledicah in podobno. Dobra ideja se mi zdi, da bi predavanje vodil nekdo s področja nasilja, strokovnjak, ki bi stvari razložil bolje kot učiteljica. Šola bi lahko na obisk povabila kakšno socialno delavko, ki na Centru za socialno delo deluje na področju nasilja, in tako bi že v samem začetku poskrbeli o ozaveščenosti otrok o nasilju in posledicah nasilja. Kot socialna delavka bi znala problem uporabnikom predstaviti v jeziku, ki jim je razumljiv. Ob tem pa bi z otroki sodelovala in bi bila usmerjena v pogovor, ki se nadaljuje in nihče nima končne besede. Tega pa recimo niso zmožni učitelji, ki žal tega znanja nimajo.
- Vzgoja je pomemben dejavnik v mladostnikovem razvoju, saj je od pristopa staršev in načina vzgajanja odvisno kakšne informacije bodo s tem sporočali mladostniku, ki jih bo uporabljal v nadaljnjem življenju. Pomembno je, ali bodo starši za pristop uporabljali demokratični, *laissez-faire* ali avtoritarni pristop. Zato menim, da bi bilo predavanje o vzgoji mladostnikov in preprečevanju nasilja možno vključiti v okvir roditeljskih sestankov za starše.

- Da se o družbenih eksperimentih mnenja razlikujejo, je jasno kot beli dan. Mislim pa, da se z izvajanjem teh ne bo naredilo nič slabega. Kvečjemu lahko na takšen način ljudi naučimo odgovornega ravnanja, saj jim ponudimo igrano situacijo, ob kateri povzročimo, da ljudje pričnejo razmišljati, kako bi lahko še drugače odreagirali. Prav tako bi ob izvedbi eksperimenta lahko delili kakšne letake, kjer bi širili informacijo, da se nasilje ne sme dogajati in kam se obrniti v primeru nasilja.
- Reorganizacija dela socialnih delavk v osnovnih šolah. Socialna delavka bi morala preživeti več časa z učenci (imeti delavnice vsaj enkrat tedensko). Na ta način bi bolje spoznala učence in bi lahko na podlagi konceptov socialnega dela opazila učence, ki živijo v neurejenem družinskem sistemu. Učitelji pa takšnega znanja nimajo.

7 PRILOGE

7.1 »CHECK LISTA«

CHECK LISTA	FREKVENCA POJAVLJANJA (označevanje s črticami)
-oseba dogajanja ne vidi	
-oseba dogajanje vidi/zazna:	
++a situacijo ignorira	
++ s kretnjami izkaže nestrinjanje	
++opazuje z varnostne razdalje	
++se zaplete v pogovor s spremljevalcem	
++pristopi in komentira	

7.2 ANKETNI VPRAŠALNIK

- 1.) Ali ste videli, kaj se je dogajalo? (če oseba obkroži NE, nadaljuješ na vprašanje 4)
 - a) Da
 - b) Ne

- 2.) Kako ste se ob tem počutili?
 - a) Prijetno
 - b) Neprijetno
 - c) Ne vem

- 3.) Katera čustva ste ob videnem dogodku zaznali? (možnih več odgovorov)
 - a) Strah
 - b) Jezo
 - c) Žalost
 - d) Veselje
 - e) Sprejemanje
 - f) Zavračanje
 - g) Presenečenje
 - h) Pričakovanje
 - i) Skrb
 - j) Drugo_____

- 4.) Zakaj mimoidoči ne pristopamo v primeru uličnega nasilja in se v te zadeve ne vpletamo?
 - a) Ne vemo, kako pomagati
 - b) Zaradi strahu pred institucijami, potencialnimi kaznimi, podajanjem izjav ...
 - c) Ljudje se ne želimo vpletati v življenja drugih
 - d) Situacijske ovire (otrok, telefon ...)
 - e) Občutek fizične manjvrednosti
 - f) Nezaznavanje nasilja
 - g) S posredovanjem bi lahko odnos še poslabšali
 - h) Prelaganje odgovornosti na druge
 - i) Strah, da bi s tem ogrozili sebe

5.) Kako bi želeli, da bi se drugi odzvali, če bi se vi znašli v podobnem položaju? (možen en odgovor)

- a) Da pokličejo policijo
- b) Da obvestijo center za socialno delo
- c) Da mi sami priskočijo na pomoč
- d) Da ignorirajo
- e) Drugo _____

6.) Ali se počutite varne?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne vem

7.) Ali zaupate v delo policije in CSD-ja?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne vem

8.) Ali se vam dozdeva, da bi na prejšnji dve vprašanji odgovorili drugače, če ne bi upoštevali nedavnih dogodkov (umor na avtobusni postaji, teroristični napad v Bruslju, primer o CSD Velenje ...).

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne vem

9.) Spol

- a) M
- b) Ž

10.) Starost: _____

7.3 OBVESTILO O IZVEDBI EKSPERIMENTA, NAMENJENO (PP) CELJE

Pozdravljeni!

Sem Kovše Marko, študent Fakultete za socialno delo v Ljubljani. Ker počasi zaključujem svoj študij, sem si v diplomski nalogi z naslovom »Reakcija mimoidočih na ulično nasilje nad mladostnikom« zadal izvesti socialni eksperiment, ki ga bom izvedel na ulicah v Celju. V sam eksperiment bo vpletenih več oseb, javno pa se bosta izpostavljali samo dve, in sicer »jaz« in moja navidezna »žrtev« (otrok). Eksperiment bo izvajan v smeri prikazovanja nasilja nad otrokom, mene pa bo zanimala reakcija mimoidočih ljudi. V nadaljevanju prilagam »check listo«, ki bo služila boljšemu raziskovanju in analiziranju, ter kratko anketo, ki jo bodo izpolnjevali mimoidoči. Stvari prilagam spodaj za lažjo interpretacijo in predstavo tega eksperimenta. Nasilje, ki se bo izvajalo nad mladostnikom, bo psihično in do razumne meje fizično (zgolj potisk, vlečenje ipd.). Ob tem sem želel obvestiti Policijsko postajo Celje, da bi v primeru prijave nasilja najprej poklicali mene in javili, da je nekdo nasilje prijavil, preden bi reagirali in na teren poslali policiste. Eksperiment je predvidoma planiran 8. 4. 2016 po ulicah Celja (center), lahko pa da bo zaradi slabega vremena odpadel in se bo izvede teden zatem, torej 15. 4. 2016 nekje med 15.00 in 19.00.

Lep pozdrav,

MARKO KOVŠE

marko.kovse@gmail.com

040295534

7.4 PISNO SOGLASJE MENTORJA O OZAVEŠČENOSTI IZVAJANJA SOCIALNEGA EKSPERIMENTA

Moje ime je Kovše Marko, študent Fakultete za socialno delo v Ljubljani. V okviru svoje diplomske naloge izvajam socialni eksperiment po ulicah mesta Celje. Pri eksperimentu bom podrobno opazoval odziv mimoidočih na ulično nasilje. Eksperiment izvajam s pomočjo več oseb, ki si bodo pomembne stvari beležile, snemale. Eksperiment izvajam pod mentorstvom **doc. dr. Milka Poštraka**.

MARKO KOVŠE

Doc. dr. MILKO POŠTRAK

7.5 SOGLASJE STARŠEV ZA MALDOSTNIKOVO SODELOVANJE V ULIČNEM EKSPERIMENTU

IZJAVA

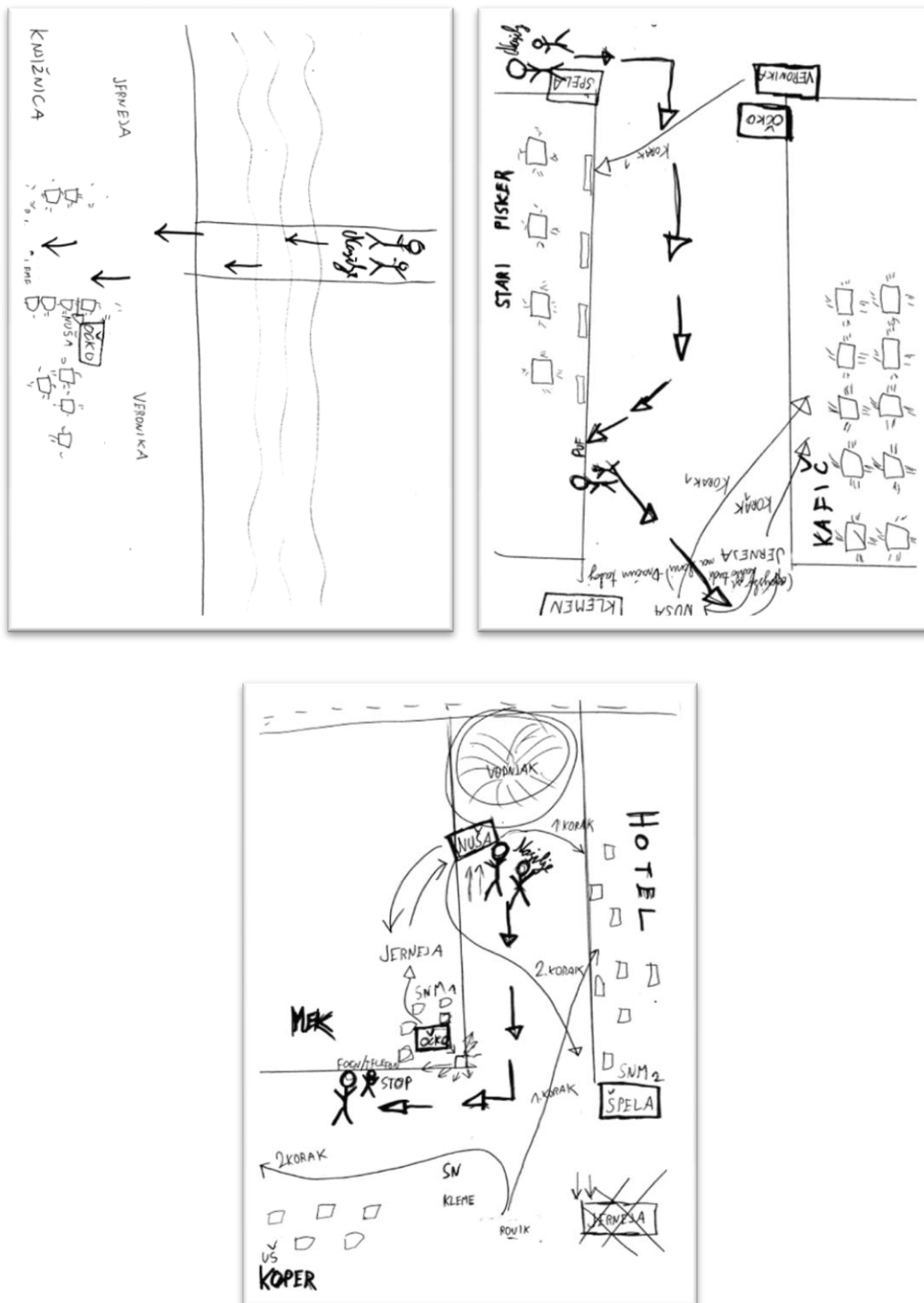
Spodaj podpisana Sonja Malec in Tomaž Goršek izjavljata, da sva seznanjena s sodelovanjem najinega sina Žana Gorška v uličnem eksperimentu pod vodstvom bodočega diplomanta Fakultete za socialno delo Kovše Marka. Prav tako sva seznanjena s celotnim načrtom raziskave in se strinjata, da tudi najin sin pripomore pri zbiranju podatkov za namene diplomske naloge.

MARKO KOVŠE

SONJA MALEC

TOMAŽ GORŠEK

7.6 SKICE NAČRTOV LOKACIJ, KJER JE BILO PREDVIDENO IZVAJANJE EKSPERIMENTA

8 LITERATURA

Anderson, B. (2003), *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma – 2. natis*. Studia humanitatis

Anžič, A., Meško, G., Plazar, J., (2004). *Mladoletniško nasilje: zbornik razprav*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija

Bajec, A. (1994), *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: DZS.

Bajzek, J. (1998), *Teritorialna preventiva*. Ljubljana: Salve

Bakračevič Vukman, K., Musil, B. (2015). *MLADI in nasilje*. Maribor: Filozofska fakulteta

Baligač, A. (1998), *MLADI, ulica, prihodnost : zbornik predavanj : mednarodni seminar*. Ljubljana: Salve

Bučar-Ručman, A. (2004), *Nasilje in mladi*. Ljubljana: Salve

Čaćinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2011), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čaćinovič Vogrinčič, G (2008), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Černetič, M., Dečman-Dobrnjič O. (2004), *Intelektualni kapital-konkurenčna prednost dijaških domov*, Organizacija št. 5, Kranj: Moderna organizacija

Dragoš, S., Leskošek, V. (2003), *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: mirovni inštitut.

Dragoš, S. (2012/2013), *Skupnostno socialno delo: Skripta 2012/2013*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Derganc, S. (2004), *Prosti čas mladih*. Ljubljana: Salve : Društvo mladinski ceh

Gilbert, G. (1998), *Strokovnost in karizmatičnost pariška izkušnja dela na ulici*. Ljubljana: Salve.

Globočnik, M. (2001), *Žrtve kaznivih dejanj*. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 52, str. 220–233. MNZ: Ljubljana.

Henderson, P., Thomas, D.N. (1980), *Skills in Neighbourhood Work*. London, Boston, Sydney: Allen & Unwin.

Kuhar, R., Guzelj, P., Drolc, A., Zabukovec, K. (1999). *O nasilju: priročnik za usposabljanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Mesec, B (1998), *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Mesec, B. *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1. Študijsko gradivo za interno uporabo*. Uredili Tamara Rape Žiberna, Liljana Rihter. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Meško, G. (1997), *Družinske vezi na zatožni klopi*. Ljubljana: Educey.

Milgram, S. (2009), *Poslušnost avtoriteti, edinstveni eksperiment, ki je izzval človeško naravo*. Ljubljana: Umco.

Mrmak, I. (1979), *Samovzgoja*. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo.

Munc, M. (2010), *Nemoč nasilja*. Maribor: De Vesta.

Potočnik, V. (1998), *Mladi proti letu dva tisoč*. Ljubljana: Salve.

Selič, P. (2010). Dejavno odkrivanje in pogostost nasilja v družini : podatki in osnova za sodelovanje med strokami. V: A. Dvoršek, in L. Selinšek (ur.). *Nasilje v družini : kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi* (str. 31–44). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede: Pravna fakulteta.

Strasser, T. (2009), *Val*. Ljubljana: Modrijan

Šelih Alenka ur. (2000). *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih – vzroki, pojavi, odzivanje*. Ljubljana: Založba Bonex

Titley, G. (2005), *Mladi in preprečevanje nasilja – priporočila za mladinsko politiko*. Ljubljana: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK: Urad za mladino Republike Slovenije.

Ule, M. (2004), *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (2014), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke-žrtve nasilja.

Zaviršek, D. (1997), Diskurzi o nasilju in pomoči. *Revija za socialno delo*, 36, 5/6: 329–345.

Žužl, M.. 1989. *Agresivno ponašanje*: Psihologijska analiza. Zagreb: RZ RK SSOH.

INTERNETNI VIRI

Lampič, B. (2004), *Razprave dela 22: Kriminaliteta kot vse pomembnejši dejavnik kakovosti bivanja v Ljubljanski regiji*. (Dostopano dne 11. 6. 2016). Dostopno preko <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-7OFNUOIQ/bf95a2a5-50ee-4b65-9b54-05dd53069537/PDF>

Polič, M. (2002), *Okoljska psihologija*. Univerza v Ljubljani: Oddelek za psihologijo: 97–100, 102–115. (Dostopano dne 9. 6. 2016). Dostopno preko [http://www.ung.si/~mirjana/gradivo/okoljska %20psihologija/skripta.pdf](http://www.ung.si/~mirjana/gradivo/okoljska%20psihologija/skripta.pdf)

Poštrak, M. Kaj posebnega lahko ponudi socialno delo z mladimi? Študijsko gradivo. (Dostopano dne 10. 6. 2016)

Dostopno preko:

[https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiQ2rmIx6zNAhVG7RQKHc_tC-oQFggaMAA&url=http %3A %2F %2Fwww.fsd.uni-lj.si %2Fmma %2Fgradivo-Po %25C5 %25A1trak %2F2012011814374612 %2F&usg=AFQjCNE5rwsCenBuKQoLjBsUPMAWPPHuFg&sig2=dwdMHfitkmal2wiY AIpBGQ&bvm=bv.124272578,d.d24](https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiQ2rmIx6zNAhVG7RQKHc_tC-oQFggaMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.fsd.uni-lj.si%2Fmma%2Fgradivo-Po%25C5%25A1trak%2F2012011814374612%2F&usg=AFQjCNE5rwsCenBuKQoLjBsUPMAWPPHuFg&sig2=dwdMHfitkmal2wiYAIpBGQ&bvm=bv.124272578,d.d24)

Rommelspacher, B., Zaviršek, D. (1997), Teorije o rasizmih. Med novimi socialnimi študijami in pedagoško prakso. *Teorija in praksa*, 34, 1: 61.70. (Dostopano dne 14. 6. 2016). Dostopno preko <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-P7S2LXQC/>

<http://www.drustvo-dnk.si/novice/295-kaj-je-spolno-nasilje.html> (Dostopano dne 8. 6. 2016)

<http://www.24ur.com/novice/slovenija/socialni-eksperiment-vecina-ni-pomagala-raje-so-se-obrnili-stran.html> (Dostopano dne 9. 5. 2016)

<http://www.lisa.si/odnosi/socialni-eksperiment-kateri-dvojcek-je-boljsi/> (Dostopano dne 9. 5. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=z50BNcbz2-U> (Dostopano dne 9. 5. 2016)

<https://www.youtube.com/watch?v=GyIcXmXuakQ> (Dostopano dne 9. 5. 2016)

DIPLOMSKA IN MAGISTRSKA DELA

Kovačič, M. (2013), *Zaznavanje uličnega nasilja v Grosupljem*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo

Pivk, F. (2005), *Ulično nasilje otrok in mladostnikov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Gradišnik, V. (2007). *Varovalni dejavniki in dejavniki tveganja za pojav nasilja v družini*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

PRAVNI PREDPISI

Kazenski zakonik (KZ-1-UPB2). Uradni list Republike Slovenije, let. 2012, št. 50. Ljubljana.

Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012-2016 (ReNPPZK12-16). Uradni list Republike Slovenije, let. 2012, št. 83. Ljubljana.

Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). Uradni list Republike Slovenije, let. 2013, št. 15. Ljubljana.

Zakon o orožju (Zoro-1-UPB1). Uradni list Republike Slovenije, let. 2005, št. 23. Ljubljana.

Zakon o policiji (ZPol-UPB6). Uradni list Republike Slovenije, let. 2006, št. 107. Ljubljana.

Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1). Uradni list Republike Slovenije, let. 2006, št. 70. Ljubljana.

Zakon zaščiti prič (ZZPPrič). Uradni list Republike Slovenije, let. 2005, št. 113. Ljubljana.